

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Petra PUSTAVRH

**POSKUS INKLUZIJE PRI OBLIKOVANJU
ZUNANJEGA PROSTORA ZA OTROKE
S POSEBNIMI POTREBAMI NA PRIMERU VRTCA
ZELENA JAMA, ENOTA VRBA**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Petra PUSTAVRH

**POSKUS INKLUZIJE PRI OBLIKOVANJU ZUNANJEGA
PROSTORA ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI
NA PRIMERU VRTCA ZELENA JAMA, ENOTA VRBA**

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**ATTEMPT ON INCLUSION IN DESIGNING OUTER SPACES FOR
CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS: A CASE STUDY OF THE
KINDERGARTEN ZELENA JAMA, UNIT VRBA**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2016

»Šele skozi druge postanemo to, kar smo.«

»It is through others we become ourselves.«

Lev S. Vygotsky

Diplomsko delo je zaključek Univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorico diplomskega dela imenovala doc. dr. Valentino Schmitzer.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: prof. dr. Davorin Gazvoda
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Članica: prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Članica: doc. dr. Valentina Schmitzer
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Petra Pustavrh

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 712.256:373.24:159.922.76(043.2)
KG	inkluzija/oblikovanje zunanjega prostora/otroci s posebnimi potrebami/vrtec Zelena jama/načrtovanje igrišč/načrtovalska izhodišča
AV	PUSTAVRH, Petra
SA	SCHMITZER, Valentina (mentorica)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2016
IN	POSKUS INKLUZIJE PRI OBLIKOVANJU ZUNANJEGA PROSTORA ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI NA PRIMERU VRTCA ZELENA JAMA, ENOTA VRBA
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	X, 107, [7] str., 9 pregl., 61 sl., 5 pril., 97 vir.
IJ	sl
JJ	sl/en
AI	Delo predstavlja idejno rešitev za oblikovanje zunanjega prostora, ki pripada predšolskemu vzgojno-izobraževalnemu zavodu in temelji na udejanjanju inkluzije. Pri nas se izvaja princip inkluzije v javnih zavodih, kar pomeni, da so v programe vključeni tudi otroci s posebnimi potrebami. Izvajanje dejavnosti v vrtcu je zakonsko in po strokovnih navodilih široko obravnavano, z jasnimi usmeritvami. Pedagoško delo je na visoki ravni glede skrbi za optimalen otrokov razvoj, okolje pa lahko zelo omeji njihovo strokovno delo. Prav inkluzija govori o enakih pravicah vseh otrok in spodbujanju stikov med njimi, za to pa morajo imeti prostor, ki jim bo to tudi dopuščal. Igrišče je za otrokov razvoj zelo pomembno, skozi igro se otrok uči, razvija telesne sposobnosti, raziskuje in nenehno dviguje svoj nivo razvoja. V nalogi so raziskane in prepoznane ključne prostorske potrebe, ki poskrbijo za nemoteno, sproščeno, spodbudno, ustvarjalno in doživljajsko igro. Na primeru vrtca Zelena jama, enota Vrba sta bili razviti programska in konceptualna zasnova igrišča in izdelan načrt zunanjega prostora kot poskus oblikovanja prostora za inkluzivno izvajanje dejavnosti na igrišču. Opisane so tudi rešitve za udejanjanje inkluzije v prostoru. V sklepnem delu so podana temeljna izhodišča pri načrtovanju, ki so bila tekom naloge prepoznana kot ključna za prostorsko organizacijo v smislu inkluzije.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Dn
DC	UDC 712.256:373.24:159.922.76(043.2)
CX	/inclusion/design/outer space/children with special needs/ kindergarten Zelena jama/planning playground/planning guidelines
AU	PUSTAVRH, Petra
AA	SCHMITZER, Valentina (supervisor)
PP	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY	2016
TI	ATTEMPT ON INCLUSION IN DESIGNING OUTER SPACES FOR CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS: A CASE STUDY OF THE KINDERGARTEN ZELENA JAMA, UNIT VRBA
DT	Graduation thesis (University studies)
NO	X, 107, [7] p., 9 tab., 61 fig., 5 ann., 97 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	This thesis conceptually designs the outer space of a pre-school educational facility with a special emphasis on inclusion. The principle of inclusion is applied in all public institutions and is based on including the children with special needs to basic pre-school programs. Pre-school activities are widely discussed from legal and professional perspectives, and regulated by clear guidelines. In order to promote optimal development of children with special needs it is necessary to implement advanced teaching strategies and plan adequate outer space as they are particularly sensitive to their environment. Inclusion is all about equal and stimulating socialization among children, for which they need an appropriate space. The playground is very important for their development; children learn through play, they develop physical fitness, and they explore. This thesis explores and identifies the key spatial needs that ensure undisturbed, relaxed, stimulating, creative, and experimental play. The program and conceptual design was prepared for the playground of the Vrba unit (Zelena Jama kindergarten) and the plan for the outer space was made as an attempt of inclusive activities. Particular solutions are described in terms of inclusion. The final part of the paper points out the basic starting points in planning of inclusive playgrounds.

KAZALO VSEBINE

	Str.
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	III
KEY WORDS DOCUMENTATION	IV
KAZALO VSEBINE	V
KAZALO PREGLEDNIC	IX
KAZALO SLIK	X
KAZALO PRILOG	XIII
OKRAJŠAVE IN SIMBOLI	XIV
SLOVARČEK	XV
1 UVOD	1
1.1 UVOD V PROBLEM	2
1.2 CILJ	2
1.3 METODE IN POTEK DELA	2
2 TEORETIČNI DEL	4
2.1 ZAKONSKI DEL ZA PREDŠOLSKO VZGOJO V VRTCIH	4
2.1.1 Zakonski del za ureditev igrišč	6
2.2 KURIKULUM	7
2.2.1 Gibanje	8
2.2.2 Prostor kot element kurikula	9
2.2.3 Družbeno okolje kot globalni cilj	9
2.2.4 Stik z naravo	10
2.3 NAVODILA H KURIKULU ZA VRTCE V PROGRAMIH S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI	10
2.3.1 Dopolnitve za delo z otroki s posameznimi motnjami	11
3 INKLUZIJA	13
3.1 SOCIALNA INTEGRACIJA	14
3.2 POPULACIJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKEM OBDOBJU	14
3.3 PRINCIP UČENJA V INKLUZIVNIH ODDELKIH	16

3.4	PRILAGODITEV PROSTORA KOT VLOGA IN NALOGA VRTCEV	17
4	OTROŠKA IGRA	20
4.1	VRSTE IGER GLEDE NA NJIHOVO VSEBINO	21
4.1.1	Funkcijska igra – raziskovalna igra	21
4.1.2	Simbolna igra – domišljajska igra	21
4.1.3	Ustvarjalna igra – konstrukcijska igra	22
4.1.4	Igra s pravili	22
4.1.5	Dojemalna igra	22
4.1.6	Elementarna igra	22
4.2	VRSTE IGER GLEDE NA OTROKOVO SOCIALNO UDELEŽBO	23
4.3	IGRIŠČE IN NJEGOV POMEN	24
4.3.1	Primeri dejavnosti na igrišču	25
4.3.2	Čutila in motivacija	26
5	NAČRTOVALSKA IZHODIŠČA	27
5.1	OSNOVNA IZHODIŠČA PRI NAČRTOVANJU IGRIŠČ	27
5.2	IGRALNA OPREMA IN OBLIKOVALSKE SESTAVINE	30
5.2.1	Plezala in zvirala	32
5.2.2	Gugalnice	35
5.2.3	Rogovile, drevesna debela in leseni čoki	35
5.2.4	Labirinti - spirala - polži	36
5.2.5	Ravne utrjene in tlakovane površine	37
5.2.6	Podlage za igralne prostore	37
5.2.7	Razgibanost terena	39
5.2.8	Kotički za igre in počitek	42
5.2.9	Zasaditev rastlin	44
5.2.10	Dodatne smernice za varnost na igrišču	45
5.3	PROSTORSKI POTENCIALI IN OVIRE	45
5.3.1	Organizacija in spoznavanje prostora	45
5.3.2	Ovire v prostoru	46
5.4	POSEBNA NAČRTOVALSKA IZHODIŠČA Z VIDIKA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI	47

5.4.1	Specifične težave in prostorske potrebe po posameznih razvojnih motnjah	47
5.4.2	Orientacija v prostoru	49
5.4.3	Spodbujanje čutnih zaznav	49
5.4.4	Doživljajska pestrost	50
5.4.5	Spodbujanje k skupinski igri in sodelovanju s pomočjo prostorske organizacije	50
5.4.6.	Osnovne prostorske zahteve in njihove dimenzije pri posebnih potrebah	51
6	PREGLED NOVEJŠIH IN PRENOVLJENIH IGRIŠČ PRI NAS IN PRIMEROV PROSTORSKIH UREDITEV ZA SPECIFIČNE UPORABNIKE	55
7	VRTEC VRBA IN NJEGOV ZUNANJI PROSTOR KOT OBMOČJE OBDELAVE	66
7.1	PREDSTAVITEV LOKACIJE IN ODDELKOV	66
7.2	INKLUZIVNO DELOVANJE NA ODDELKIH VRTCA V PRAKSI	67
7.3	ZUNANJI PROSTOR VRTCA	68
7.4	OVIRE IN POTENCIALI V PROSTORU	71
8	IDEJNA ZASNOVA UREDITVE	73
8.1	PROGRAMSKA ZASNOVA	73
8.2	PROSTORSKI KONCEPT	74
8.2.1	Razvijanje prostorskega koncepta	74
8.3	IDEJNI NAČRT UREDITVE	76
8.3.1	Prerezi idejne ureditve	77
8.4	ZASADITVENI NAČRT	78
8.5	OBLIKOVALSKI UKREPI IN REŠITVE	79
8.5.1	Oblikovalske rešitve, ki udejanjajo inkluzijo	79
8.5.2	Opis idejne rešitve po posameznih izsekih	84
8.5.3	Slikovni prikaz ureditvenih rešitev	89
8.5.4	Opis posameznih igralnih elementov	93
8.5.5	Opis lastnosti izbranih grmovnic	94
9	SKLEP	97
10	POVZETEK	99

11	VIRI	100
11.1	CITIRANI VIRI	100
11.2	DRUGI VIRI	106
	ZAHVALA	
	PRILOGE	

KAZALO PREGLEDNIC

	Str.
Preglednica 1: Število predšolskih otrok s posebnimi potrebami (OPP) v različnih programih za predšolske otroke glede na celotno vključenost otrok v vrtce (Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji, 2010: 49)	15
Preglednica 2: Število otrok s posebnimi potrebami glede na vrsto primanjkljaja, ovire oziroma motnje, vključenih v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji, 2010: 50)	16
Preglednica 3: Prostorske zahteve in osnovne mere pri oblikovanju zunanjega prostora za gibalno ovirane otroke (Marinček, 2003; Vovk, 2000; Accessible play areas, 2005; Rojals del Alamo, 2005)	52
Preglednica 4: Prostorske zahteve in osnovne mere pri oblikovanju zunanjega prostora za otroke s prizadetim vidom (Marinček, 2003; Vovk, 2000; Rojals del Alamo, 2005)	53
Preglednica 5: Prostorske zahteve pri oblikovanju zunanjega prostora za otroke s prizadetim sluhom in duševno prizadete otroke (Marinček, 2003: 26)	53
Preglednica 6: Izbrane grmovnice in njihove izrazite lastnosti	95
Preglednica 7: Izbrane grmovnice za oblikovanje žive meje in njihove izrazite lastnosti	95
Preglednica 8: Izbrana drevnina in njen pomen na igrišču	96
Preglednica 9: Kulturne rastline primerne za setev v okolici otroških igrišč	96

KAZALO SLIK

	Str.
Slika 1: Individualna igra (Get images, 2016)	23
Slika 2: Vzporedna igra (Little forest folk, 2016)	23
Slika 3: Asociativna igra (levo) in skupinska igra (desno) (levo: Early childhood, 2016; desno: Hurubusco news, 2016)	24
Slika 4: Primera povsem inkluzivne opreme (levo: Lanscape structures, 2016; desno: Playdale playgrounds, 2016)	31
Slika 5: Primer kombinacije igre s peskom in vodo v Oregon Hills Park (Vir: landcurrent.com)	32
Slika 6: Plezala iz vrvi se lahko razlikujejo glede na način igre in privlačnosti (levo: Garden design magazine 2016; desno: Pinterest, 2016)	33
Slika 7: Tako imenovana »valjčna miza« za krepitev zgornjega dela telesa (Universal design style, 2016)	33
Slika 8: Disk za ravnotežje krepí motorične funkcije (Inclusive play, 2016)	34
Slika 9: Način enostavnega oblikovanja plezala in zvirala (levo: Hative, 2016; desno: Pinterest, 2016)	34
Slika 10: Priljubljen tip gugalnice »ptičje gnezdo« in desno druga različica novodobnih gugalnih elementov (Inclusive play, 2016)	35
Slika 11: Plezalo čez in igra spodaj (Pinterest, 2016)	35
Slika 12: Vlaku iz debel za plezanje in domišljjsko igro (Sovereign, 2016)	36
Slika 13: Leseni čoki kot plezala in pot v kontrastni barvi (levo: Earth scape play, 2016; desno: Rasta upp, 2016)	36
Slika 14: Levo gumijaste plošče, desno nalit gumijast sloj (Eko igrala, 2016)	37
Slika 15: Ekološki PVC blažilec padcev in njegov videz po nekaj košnjah (Eko igrala, 2016)	38
Slika 16: Kontrastni vzorci v podlogi iz umetne gume (National safety surfaces, 2016)	39
Slika 17: Primer pretirane uporabe barvnih vzorcev (Game time, 2016)	39
Slika 18: Preoblikovanje terena v prostor za igranje na šoli Glen Falls v New Yorku (Natural playgrounds company, 2016)	40
Slika 19: Primer razgibanosti in raznolikosti terena preko enega skupnega elementa (Natural playgrounds company, 2016)	41
Slika 20: Otočki v morju; igrišče Lohmühleninsel v Berlinu (Landezine, 2016)	42
Slika 21: Načrt igrišča za predšolske otroke; A Toddlers Playground, Pariz (Landezine, 2016)	42
Slika 22: Glasbeni kotiček (The playground company, 2016)	43
Slika 23: Prostor s posebnimi zaznavami (levo: Pinterest, 2016; desno: Yelp, 2016)	43
Slika 24: Ustvarjalni prostori (levo: Life over easy, 2016; desno: Flickr, 2016)	44
Slika 25: Igrišče na severnem delu parka Navje (Osebni arhiv, 2016)	56

Slika 26:	Igrišče v Živalskem vrtu v Ljubljani (levo: Mladina 24; desno: Otroški raj, 2016)	56
Slika 27:	Igrišče na Trgu 9. maja (Osebni arhiv, 2016)	57
Slika 28:	Igrišče v parku Tivoli (Osebni arhiv, 2016)	57
Slika 29:	Igrišče v Šmartinskem parku (Osebni arhiv, 2016)	58
Slika 30:	Igrišče na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Soča (Osebni arhiv, 2016)	59
Slika 31:	Čutni vrt na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Soča (Osebni arhiv, 2016)	59
Slika 32:	Detajl tlakovanih površin na poligonu v zasnovi Terapevtskega vrta Uri Soča (Seliškar, 2013)	60
Slika 33:	Tloris in maketa vrta čutil na Zavodu za slepe (Osebni arhiv, 2016)	61
Slika 34:	Zvočna igrala na vrtu čutil (Osebni arhiv, 2016)	61
Slika 35:	Učilnice za tip in vonj na vrtu čutil (Osebni arhiv, 2016)	62
Slika 36:	Poligon za vadbo orientacijskih in mobilnih sposobnosti na vrtu čutil (Osebni arhiv, 2016)	62
Slika 37:	Označitev ovir na Zavodu za slepe in slabovidne (Osebni arhiv, 2016)	63
Slika 38:	Tip taktilnih plošč, opozorilna–mehurčkasta, vodilna–rebrasta, kontrastna–rumena (Stavbar Igm d. o. o., 2016)	63
Slika 39:	Načrt igrišča v Arbor Lodge Park, Portland Oregon (Harper's playground, 2016)	64
Slika 40:	Univerzalno igrišče v Arbor Lodge Park (Harper's playground, 2016; Playing in Portland, 2016)	65
Slika 41:	Enota Vrba in enota Vejica na karti (podlaga: Urbinfo, 2016; Najdi.si)	66
Slika 42:	Obstoječa čutna pot na igrišču vrtca Vrba (Osebni arhiv, 2016)	68
Slika 43:	Shema igrišča z vrsto igral in igralnih prostorov (podlaga: Urbinfo, 2016)	69
Slika 44:	Posamezna igrala in podloge na igrišču vrtca (Osebni arhiv, 2016)	69
Slika 45:	Prostorska shema igrišča (podlaga: Urbinfo, 2016)	70
Slika 46:	Prehod na predel severno-zahodno od objekta (Osebni arhiv, 2016)	71
Slika 47:	Ovire in potenciali v prostoru (podlaga: Urbinfo, 2016)	71
Slika 48:	Arhitektonske ovire in dostop ob nizu I (Osebni arhiv, 2016)	72
Slika 49:	Prostorski koncept in njegov razvoj	74
Slika 50:	Prikaz idejnega načrta ureditve (Načrt v merilu 1:250 kot Priloga D)	76
Slika 51:	Prikaz prereza klančin (Enote so podane v metrih)	77
Slika 52:	Prikaz zasaditvenega načrta	78
Slika 53:	Shema; dostopnost	79
Slika 54:	Shema; orientacija	80
Slika 55:	Shema; varnost	80
Slika 56:	Shema; gibalni izzivi	81
Slika 57:	Shema; razvijanje čutil	81
Slika 58:	Shema; spodbujanje stikov	82
Slika 59:	Shema; prostori za umik, opazovanje drugih	82
Slika 60:	Shema; nivo igre	83

Slika 61:	Shema; prostorska raznovrstnost	83
Slika 62:	Izseki idejne zasnove; območje vhodov	84
Slika 63:	Izseki idejne zasnove; igrišče za najmlajše	85
Slika 64:	Izseki idejne zasnove; osrednji del	86
Slika 65:	Izseki idejne zasnove; senzorni del	87
Slika 66:	Izseki idejne zasnove; odprt prostor	88
Slika 67:	Prikaz ureditve prostora ob vhodu v vrtec (Osebni arhiv, 2016)	89
Slika 68:	Prikaz ureditve prostora ob glavni terasi (Osebni arhiv, 2016)	90
Slika 69:	Prikaz ureditve prostora s klančinami (Osebni arhiv, 2016)	91
Slika 70:	Prikaz ureditve prostora za najmlajše (Osebni arhiv, 2016)	92

KAZALO PRILOG

PRILOGA A:	Standardi
PRILOGA B:	Avtorji in leto izvedbe pregledanih igrišč in načrtov; poglavje 6
PRILOGA C:	Posamezni igralni elementi v sliki; poglavje 8.5.4
PRILOGA D:	Idejni načrt ureditve v merilu 1 : 250
PRILOGA E:	Predstavitveni plakat idejne zasnove

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

otroci s PP	otroci s posebnimi potrebami (oznaka uporabljena v diplomski nalogi)
OPP	otroci s posebnimi potrebami (oznako uporabljajo drugi avtorji)
ES	Evropska skupnost
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
UPB	Uradno prečiščeno besedilo
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
ZOFVI-UPB5	Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja
ZSVP-1	Zakon o splošni varnosti proizvodov
ZUOPP-1	Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami
ZVrt-UPB2	Zakon o vrtcih

SLOVARČEK

Brajica	Braillova pisava (poslovenjeno brajeva pisava), s katero berejo in pišejo slepi
Kurikulum/kurikul	nacionalni dokument, strokovna podlaga za delo v vrtcih
Inkluzija	okolje vključuje in se prilagaja otrokom s posebnimi potrebami, strategija
Integracija	vključevanje otrok s posebnimi potrebami v okolje
Segregacija	izključevanje iz družbe, prostora

1 UVOD

Vrtec je vzgojno-izobraževalna ustanova za vzgojo in varstvo predšolskih otrok. Prostor vrtca je stavba in njegovo zemljišče (Pravilnik o normativih in minimalnih ..., 2000). Njegove temeljne naloge so pomoč staršem pri celoviti skrbi za otroke, izboljšanje kakovosti življenja družin in otrok ter ustvarjanje možnosti za otrokov celostni razvoj (Zakon o vrtcih, 2005). Vrtci nudijo različne programe glede na njihovo trajanje in organizacijo. Načeloma delujejo v dnevnih oddelkih glede na starost, po navodilih nacionalnega dokumenta Kurikulum za vrtce (1999) in njegovih dodatkov, ki predstavljajo strokovno podlago za delo v vrtcih (Direktorat za predšolsko vzgojo ..., 2016). Utemeljeni so na podlagi uokvirjenega koncepta in sistema predšolske vzgoje, ki ga narekujeta Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v republiki Sloveniji iz leta 1995 in Šolska zakonodaja. Med drugim, kot članico Evropske unije, vzgojo in izobraževanje usmerjajo tudi razne deklaracije, načela in usmeritve sprejete s strani OZN, Unesco in Sveta Evrope. Med pomembne dokumente sodi Resolucija Sveta Evrope in ministrov za šolstvo o integraciji oseb s posebnimi potrebami iz leta 1990 (Official Journal of the European Communities No. C 162/2, 3. 7. 1990), ki zadaljuje udeležene države, da povečajo napore za uvedbo integracije in pri tem upoštevajo vsakega posameznika (Opara, 2005). Predvsem pa se vsa načela, smernice in cilji poglobljajo v razvojne možnosti otrok, sprejemanje drugačnosti in sprejemanje človeka kot enkratnega in vrednega posameznika. Te univerzalne vrednote razvitega in demokratičnega sveta novo kulturo odnosov do otrok nenehno izpopolnjujejo in razvijajo. V minulih desetletjih je pojem integracije prerasel v pojem inkluzije na temelju načrtnega spodbujanja in skrbi za optimalne socialne odnose med otroki, tistimi s posebnimi potrebami in tistih brez njih, hkrati pa tudi med vsemi udeleženci v vzgojno-izobraževalnem sistemu.

Pedagogi in strokovni delavci obravnavajo inkluzijo, kot možnost vključitev otrok s posebnimi potrebami v običajna okolja, usposobljenost vzgojiteljev za delo z njimi, sodelovanje s strokovnjaki, način interakcije otrok z okoljem, pomembnost občutka pripadnosti, sobivanja in svobodno izbiro vsakega posameznika. Kot prostorski oblikovalec bi izpostavila pojem inkluzije pri načrtovanju zunanjega prostora vrtca. Oblikovanje prostora, ki bo funkcionalen in hkrati fleksibilen, ki bo spodbujal psiho-fizičen in socialni razvoj otrok, različnih po starosti in posebnih potrebah, zajema dobro poznavanje razvojnih potreb vseh predšolskih otrok, načina izvajanja pedagoških programov in dobre idejne prostorske rešitve.

Na globalni, nacionalni, državni in strokovni ravni se načrtuje izvajanje in delo v vrtcih, s tem pa narekuje multidisciplinarno načrtovanje prostora, v katerem se dejavnost izvaja. Načrtovanje se nanaša tako na stavbno površino kot na zunanji prostor. V načrtovanje so vključeni strokovni sodelavci s področja razvoja in vzgoje otrok, arhitekti in krajinski arhitekti. Prostor mora ustrezati zakonom, normativom, standardom, funkcionalnosti in urejenosti, predvsem pa nuditi kakovost bivanja vsem uporabnikom.

Najbolj ranljiva in odvisna skupina, na katero moramo biti najbolj pozorni, so otroci. Najvažnejše pri njih so razvojne možnosti, tako psihične in fizične kot socialne. Omejitvev pri njihovem razvijanju ne sme biti. Prav predšolsko obdobje je za vsakega otroka izjemno pomembno. V tem času se razvijajo temeljni procesi in funkcije, ki se pozneje

nadgrajujejo, razvijajo se otrokovi potenciali, hkrati postaja vse bolj socialno bitje, pri vsem tem pa potrebuje mnogo spodbud.

1.1 UVOD V PROBLEM

Danes otroci s posebnimi potrebami niso več stigmatizirani. Njihovo vključevanje v redne oddelke vzgoje priporočajo svetovne resolucije, vplivne mednarodne organizacije ter številna strokovna združenja. Predšolsko vzgojo po programu za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo izvajajo javni vrtci. Na ta način sta dosežena socialna integracija in bolj kakovosten razvoj posameznika.

Zelo velik pomen v razvoju otrok imata igra in učenje na prostem. Prostor mora nuditi spontane in usmerjene dejavnosti, mora biti funkcionalen, tak, da se otroci počutijo varne, sproščene in svobodne. Namenjen je tudi urjenju in spoznavanju lastnih gibalnih sposobnosti, pridobivanju izkušenj, telesnemu zdravju, nuditi mora izbiro različnih dejavnosti, omogočati socialne stike in biti obenem tudi prostor, kamor se otrok lahko umakne. Predvsem pa mora zagotoviti, da imajo prav vsi otroci, ki jim je prostor namenjen, dobre pogoje za igro in učenje ter možnost navezovanja medsebojnih stikov. Omogočati mora raznolike dejavnosti, kot so gibanje, spoznavanje in druženje starostno različnih skupin in otrok z različnimi motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Inkluzivna paradigma se tako udejanja tudi v zunanjem prostoru vrtca.

Za doseg ciljev inkluzije v prostoru, moramo oblikovati zunanje površine vrtca tako, da zadostimo vsem naštetim kriterijem. Ključne prostorske rešitve v tem primeru so dostopnost, dobra orientacija, raznolikost prostora in varnost. Potencialne rešitve pri oblikovanju prostora bi morale spodbujati razvoj vseh petih čutil, spodbujati raziskovanje, spodbujati interakcijo, spodbujati ustvarjalnost, spodbujati pozornost, spodbujati opazovanje in motivirati otroke.

1.2 CILJ

Namen naloge je slediti razvoju in potrebam vzgojno-izobraževalnih ustanov in izdelati primer idejne zasnove zunanjega prostora vrtca, ki temelji na udejanjanju inkluzije. Cilj naloge je izdelati načrt zunanjega prostora na primeru vrtca Zelena jama, enota Vrba, ki bo zadostil potrebam različnih otrok pri njihovem razvoju in strokovnim sodelavcem pri izvajanju inkluzivnih vzgojno-izobraževalnih programov.

1.3 METODE IN POTEK DELA

Za osnovo in opredelitev problema se je bilo nujno seznaniti z delovanjem in izvajanjem vzgojno-izobraževalnega programa vrtcev. Pregledala sem dokumente, zakonske osnove in predpise, ki jih določa delovno področje predšolske vzgoje. Na podlagi strokovnih predpisov za delo v vrtcih sem izluščila osnovna izhodišča za oblikovanje prostora za otroke s posameznimi motnjami.

Za razumevanje pojma inkluzije in ovrednotenje njenega izvajanja v praksi sem pridobila informacije iz pedagoške stroke.

Sledil je pregled literature o naravi otroške igre, načinu njenega izvajanja in pomena igre za otrokov razvoj. Te osnove so bile v pomoč pri oblikovanju izhodišč, ki sem jih razvila v fazi programske in oblikovalske zasnove.

S pomočjo domače in tuje literature (študije, monografije, diplomske naloge, članki in druge publikacije) ter primerov sem se seznanila z različnimi načrtovalskimi pristopi in oblikovalskimi rešitvami pri načrtovanju otroških igriščih in prostorov za igro, ki so pozneje vplivali na konkretna načrtovalska izhodišča za obravnavani prostor. Sledila je njihova nadgradnja v smislu oblikovalskih prijemov preko izbranih primerov igrišč pri nas, ki so bila izvedena ali prenovljena v zadnjem obdobju in naj bi po ocenah in številu njihovih obiskovalcev veljala za boljša igrišča ter posameznih primerov ureditev, ki so bili načrtovani izključno za določeno skupino uporabnikov s posebnimi potrebami.

Vsa dognanja in natančnejše razvita izhodišča sem uporabila v zadnji fazi naloge. Oblikovala sem zunanji prostor vrtca Zelena jama, enote Vrba, ki je bil kot območje obdelave izbran na podlagi njegove velikosti in dejstva, da je v enoti večje število otrok z različnimi motnjami. Prav tako trenutni prostor slabo omogoča izvajanje inkluzivne paradigme.

Na terenu sem pridobila informacije o prostoru, praktičnemu delu in izvajanju dejavnosti na igrišču. Pridobila sem načrte območja obdelave in izvedla dodatne meritve. Nato sem izdelala analize stanja in ovir ter potencialov prostora glede na zakonske normative in dognana izhodišča inkluzije.

Razvila sem prostorsko in programsko zasnovo ter prostorski koncept, na podlagi katerih sem izdelala načrt idejne ureditve zunanjega prostora vrtca Vrba ter zasaditveni načrt. Temeljne rešitve in ukrepe udejanjanja inkluzije sem prikazala s posameznimi shematskimi prikazi. Principe prostorskega oblikovanja in programskih rešitev sem natančno opredelila na izbranih izsekih načrta ter opredelila vrsto igral ter izbor drevnine.

V sklepnem delu sem kot skupek raziskav in dognanj navedla temeljna izhodišča za oblikovanje prostora v smislu inkluzije. Opisala sem dodatne ugotovitve, ki sem jih dognala tekom izdelave diplomske naloge.

2 TEORETIČNI DEL

Da bi lahko izdelali dober načrt za zunanji prostor vrtca, ki naj bi omogočal izvajanje inkluzije, se moramo seznaniti z načinom izvajanja programov in dela v vrtcih. Pri tem si ključne informacije pridobimo s samo zakonsko osnovo, ki navaja cilje, načela in vrste programov predšolske vzgoje ter tehnične pogoje za prostor in opremo vrtca. Med drugim so opredeljene tudi skupine otrok s posebnimi potrebami in načine njihovega vključevanja v oddelke vrtca. Po zakonskih navodilih so najvažnejše strokovne podlage za delo v vrtcih kurikul in njegove dopolnitve, ki predstavljajo podrobnejšo razčlenitev zakonske osnove. Povzetki v teoretičnem delu se nanašajo izključno na razumevanje pedagoškega dela v rednih oddelkih vrtcev in na potrebe otrok, z ali brez posebnih potreb in z vidika oblikovalca zunanjega prostora. Pregled zakonov in kurikula ne zajema vseh njihovih členov in delov, zajete so samo bistvene sestavine.

2.1 ZAKONSKI DEL ZA PREDŠOLSKO VZGOJO V VRTCIH

Predšolsko vzgojo v vrtcih urejajo:

- Zakon o vrtcih – ZVrt-UPB2 (2005; s spremembami in dopolnitvami v Ur. l. RS št. 25/08, 36/10),
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI-UPB5 (2007; s spremembami in dopolnitvami v Ur. l. RS št. 36/08, 58/09 64/09, 65/09, 20/11, 47/15),
- Zakon o splošni varnosti proizvodov – ZSVP-1 (2003),
- Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2000; s spremembami in dopolnitvami v Ur. l. RS št. 75/05, 33/08, 126/08, 47/10 in 47/13),
- Odredba o normativih in kadrovskih pogojih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje (1997; s spremembami in dopolnitvami v Ur. l. RS št. 29/02),
- predpisi s področja predšolske vzgoje.

Zakon o vrtcih (2005) obravnava cilje predšolske vzgoje; natančneje navajajo smeri razvijanja otrokovih sposobnosti, področja, ki jih je potrebno pri otroku negovati in spodbujati. V zunanjem prostoru vrtca se lahko odvije večina vseh zastavljenih ciljev vzgojno-izobraževalne dejavnosti. Velikost in razgibanost zunanjega prostora ponuja številne možnosti za uresničitev zastavljenih ciljev, kot so razvijanje otrokovega razumevanja, sodelovanja, doživljanja, raziskovanja, intuicije, umetniškega izražanja, učenja ter telesne in gibalne sposobnosti. Ta zakon prav tako deli predšolsko vzgojo na dve starostni obdobji. V prvem starostnem obdobju so otroci stari od enega do treh let, kjer je v posameznih skupinah od 9–12 otrok, v drugi starostni skupini so otroci starosti od treh let do vstopa v šolo. Skupine tri do štiri leta so velike od 12–17 otrok, v skupinah od štiri leta do šest let pa je v skupini od 17–22 otrok. S starostjo se spreminja širina in nivo razvoja otroka, največkrat so v vrtcih skupine vrstnikov organizirane skupaj, zato nam ta podatek lahko nudi kot okvir dejavnikov, ki delujejo na prostor v bližini določenih oddelkov.

Cilji sistema vzgoje in izobraževanja v RS, ki se neposredno in posredno nanašajo tudi na vzgojo otrok s posebnimi potrebami, so navedeni v Zakonu o organizaciji in financiranju

vzgoje in izobraževanja (2007). Govorijo o zagotavljanju optimalnega razvoja posameznika, ne glede na spol, izvor, vero, pripadnost ali telesno in duševno konstitucijo. Najpomembnejši dve točki naštetih ciljev sta omogočanje vzgoje in izobraževanja, ki ustreza stopnji razvoja ter zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje na področjih s posebnimi razvojnimi problemi.

Vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami se izvaja v skladu s splošnimi zakoni in predpisi za predšolsko vzgojo ter:

- Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami – ZUOPP-1 (2011: uporablja se od 1. 9. 2013; s spremembami in dopolnitvami v Ur. l. RS št. 40/12, 90/12,),
- Pravilniku o dodatni strokovni in fizični pomoči za otroke s posebnimi potrebami (2013),
- Pravilniku o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (2013),
- Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami,
- predpisi, ki urejajo področje predšolske vzgoje.

Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) so skupine otrok s posebnimi potrebami (2. člen, v ZUOPP-1):

- otroci z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni otroci,
- gluhi in naglušni otroci,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- otroci z avtističnimi motnjami,
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.

Izvajanje vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami (18. člen ZUOPP-1):

- predšolsko vzgojo po programu za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo izvajajo javni vrtci, izjemoma pa tudi javni zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, ki izvajajo ta program,
- predšolsko vzgojo po prilagojenih programih za predšolske otroke izvajajo javni vrtci v razvojnih oddelkih, javni vrtci oziroma enote vrtcev, ki so ustanovljeni oziroma organizirani za izvajanje teh programov in javni zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami ter javni socialni zavodi.

V tem zakonu (Zakon o usmerjanju ..., 2011) so v 4. členu navedeni cilji in načela vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, ki se deloma posredno nanašajo tudi na prostorske načrtovalce. Glavne tri točke člena, ki bi jih morali upoštevati pri oblikovanju in organizaciji prostora so zagotavljanje največje koristi otroka, enake možnosti ob hkratnem upoštevanju različnih potreb otrok ter zagotavljanje ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka.

2.1.1 Zakonski del za ureditev igrišč

V Republiki Sloveniji morajo biti igrišča v vrtcih urejena v skladu s Pravilnikom o minimalnih in tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2000). Izhodišča, ki jih mora načrtovalec upoštevati, so:

8. člen, Ur. l. RS št. 73/00:

- igrišče mora meriti najmanj 15 m² na otroka, izjemoma tudi manj, če so v neposredni bližini zelene površine,
- urejeno mora biti tako, da otrokom omogoča izbiro in raznovrstnost dejavnosti, socialne stike in tudi umik v zasebnost v skladu s kurikulom in programom vrtca,
- opremljeno mora biti z enostavnimi, sestavljenimi in kompleksnimi igralnimi enotami tako, da je za vsakega otroka na voljo najmanj 1,5 igralnega mesta,
- razvrstitev igralnih enot na igrišču mora omogočati nemoteno dejavnost otrok prvega in drugega starostnega obdobja,
- igrala, nameščena na igrišču, morajo biti v skladu s slovenskimi nacionalnimi standardi s področja opreme igrišč, namestitve in vzdrževanja igral.

9. člen, Ur. l. RS št. 73/00:

- igrišče mora imeti najmanj polovico prostih površin in poti,
- del prostih površin mora biti utrjenih in neдрсеčih (asfalt, umetna masa),
- teren igrišča naj bo razgiban,
- stopnice morajo biti vidno označene,
- če ima stopnišče več kot tri stopnice, mora imeti varovano ograjo,
- na igrišče mora biti napeljana pitna voda.

10. člen, Ur. l. RS št. 73/00:

- igrišče mora imeti sončno lego,
- lego zavarovano pred vetrom,
- zagotovljeni morata biti naravna in umetna senca,
- na igrišču ne smejo biti posajeni strupeni grmi in rastline.

11. člen, Ur. l. RS št. 73/00:

- igrišče mora biti ograjeno z ograjo, visoko najmanj 1.20 m, na nevarnih območjih je ograja v zgornjem delu nagnjena navznoter,
- vrata se morajo avtomatsko zapirati,
- kljuka mora biti takšna, da otrok ne more odpreti vrat z notranje strani.

27. člen, Ur. l. RS št. 73/00:

- na vsakem igrišču vrtca morajo biti sanitarije za otroke na igrišču.

36. člen, Ur. l. RS št. 73/00:

- vrteci, ki vključujejo otroke s posebnimi potrebami, morajo opremo v prostorih, ki je namenjena tem otrokom, ustrezno prilagoditi oziroma dopolniti.

Pravna podlaga za elemente na igriščih se glede na Direktivo ES o splošni varnosti proizvodov 2001/95/ES, ki je vsebinsko povzeta v Zakonu o splošni varnosti proizvodov

(2003), nanaša le na igrala in ustrezno podlago na otroškem igrišču. V skladu z zahtevo direktive/zakona je obveznost proizvajalcev in distributerjev, da dajo na trg le varne proizvode. Igrala naj bi bila varno nameščena na ustrezni podlagi, kadar so skladna s standardoma SIST EN 1176 in SIST EN 1177 (Yearley in Berlinski, 2008: 18):

- standard SIST EN 1176 ima devet delov (Priloga A), prvi splošni del o varnostnih zahtevah in preizkusnih metodah, ki se nanaša na igrala in elemente na igrišču in niso namenjeni igranju, na katerih bi se lahko otroci igrali, drugi vsebinski deli standarda predpisujejo zahteve za viseče gugalnice, tobogane, vrvne proge, vrtiljake, oporne gugalnice, za zaključene igralne enote, prostorske mreže ter navodila za vgradnjo, nadzor, vzdrževanje in delovanje,
- standard SIST EN 1177 se nanaša na podloge otroških igrišč, ki blažijo udarce.

V letu 2013 je v uveljavi tudi standard SIST-TP-CEN/TR 16467:2013, pripravljen po Technical Committee CEN/TC 136 iz leta 2007, in se nanaša na opremo otroških igrišč, dostopno vsem otrokom. V standardu niso navedeni predpisi, temveč navodila, da moramo zagotoviti igralne površine, ki so bolj dostopne za otroke s posebnimi potrebami in ki spodbujajo igranje skupaj z drugimi otroki. V kratkem povzetku; vse, kar je oblikovano v uporabo, mora biti dostopno, primerno za vse, izbira opreme in tip igre morata spodbujati otroke v dejavnosti in dopuščati raznoliko uporabo in izzive ter integracijo v okolje z minimalnim rizikom poškodb. Na strani Direktorata za vzgojo in izobraževanja, kjer je navedena zakonska osnova za predšolsko vzgojo in izobraževanje, tega dokumenta ni navedenega.

2.2 KURIKULUM

Kurikulum za vrtce je nacionalni dokument, ki predstavlja strokovno podlago za delo v vrtcih, potrjen marca 1999 na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje. Hkrati je strokovna podlaga za pripravo navodil za izvajanje kurikula za otroke s posebnimi potrebami (Direktorat za predšolsko vzgojo ..., 2016).

Dodatki h Kurikulu:

- Navodila h Kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (sprejeta 17. aprila 2003),
- Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke (sprejet 22. junija 2006).

Cilj kurikula je večje upoštevanje človekovih in otrokovih pravic, upoštevanje različnosti in drugačnosti otrok. Otrok je aktiven udeleženec procesa, ki z raziskovanjem, preizkušanjem in možnostjo izbire dejavnosti pridobiva nova znanja in spretnosti. Temeljni poudarki so na vzgojno-izobraževalnem procesu ter na celoti interakcij in izkušenj, iz katerih se otrok uči (Direktorat za predšolsko vzgojo ..., 2016). Cilji pri posameznih področjih dejavnosti, ki jih zapisuje kurikulu, predstavljajo okvir z vsebino, kot strokovno ponudbo vzgojiteljem, prikazujejo vse pomembne faze vzgojnega dela in so zato v veliko pomoč tudi načrtovalcem prostora. Pomembna podlaga za oblikovanje zunanjega prostora je poznavanje gibalne dejavnosti.

2.2.1 Gibanje

Primarni otrokovi potrebi sta potreba po gibanju in igri, s tem je pogojeno otrokovo zaznavanje okolice, prostora, časa in samega sebe. Ko otrok začne obvladovati svoje telo, začenja čutiti tudi veselje, varnost in ugodje. Predvsem je v ospredju v prvih letih življenja, s preprostimi oblikami gibanja, kot so plazenje, lazenje, hoja in tek, pozneje se stopnjujejo v sestavljene in zahtevnejše športne dejavnosti. Z gibanjem si otroci razvijajo tudi intelektualne sposobnosti, pomembno vlogo pa ima tudi pri socialnem in emocionalnem razvoju (Kurikulum ..., 1999: 14–17).

Primeri gibalne dejavnosti otroka od 1. do 3. leta starosti na prostem:

- izvaja naravne oblike gibanja (hoja, tek, lazenje, plazenje, plezanje, meti, skoki, poskoki, valjanje) v zaprtem in zunanjem prostoru, po različnih površinah, na različne načine (pod, čez, skozi orodja), po različnih delih telesa in v različnih smereh, z različno hitrostjo in rekviziti,
- se vključuje v dejavnost s snovmi (voda, mivka, pesek), ki omogočajo delo z rokami, nogami in stopali (gnetenje, nizanje, presipanje),
- vzpostavlja in vzdržuje ravnotežje na mestu in v gibanju (stoja na eni nogi, hoja po črti, vrvi, hoja po nizki klopi, ali na različnih orodjih, kot je deska na vzmeteh, guganje, zibanje ...),
- se igra različne elementarne igre (lovljenje, skrivanje, rajanje, skupinski teki),
- se igra igre, ki vsebujejo osnovne načine gibanja z žogo,
- se vozi z različnimi otroškimi vozili,
- se igra in giba na prostem,
- vključuje se v sprostitvene dejavnosti.

Primeri gibalne dejavnosti otroka od 3. do 6. leta starosti na prostem:

- izvaja naravne oblike gibanja (hoja, tek, lazenje, plazenje, plezanje, meti, skoki, poskoki, valjanje, visenje, potiskanje, vlečenje) v zaprtem in zunanjem prostoru, po različnih površinah, na različne načine (pod, čez, skozi orodja), po različnih delih telesa in v različnih smereh, z različno hitrostjo in rekviziti,
- se vključuje v dejavnost s snovmi (voda, mivka, pesek), ki omogočajo delo s prsti, dlanmi, rokami, nogami in stopali (gnetenje, presipanje, prelivanje, prijemanje),
- vključuje se v dejavnosti, kjer razvija ravnotežje na mestu in v gibanju (stoja na eni nogi, hoja po črti, vrvi, hoja po klopi različnih višin in širin, ali na različnih orodjih, kot je ravnotežna deska, krožnik, hodulje, plezala, guganje, zibanje, vrtenje),
- premaga ovire s podplazenjem, preplezanjem, preskakovanjem, nošenjem različnih predmetov (žoge, palice, kocke),
- izvaja različne komplekse gimnastičnih vaj,
- sodeluje v različnih elementarnih igrah (lovljenje, skrivanje, rajanje, skupinski teki, štafetne igre, igre ravnotežja, natančnosti, hitre odzivnosti),
- izvaja različne igre, ki vsebujejo osnovne načine gibanja z žogo (poigravanje, nošenje, kotaljenje, vodenje, metanje, odbijanje, podajanje, lovljenje, na mestu ali gibanju, z različnimi deli telesa),
- se igra ob in v vodi, ki mu sega do prsi,
- se vozi z različnimi otroškimi vozili,

- sodeluje v različnih igrah na asfaltni površini, ledu (kotalkanje, rolanje, drsanje, hoja, drsenje in zaustavljanje ob steni, med in pod ovirami, poligoni),
- se igra in giba na snegu in s snegom,
- vključuje se v sprostitvene dejavnosti.

Cilji s področja gibalne dejavnosti so (Kurikulum ..., 1999: 17; Videmšek in Visinski, 2001):

- razvijanje gibalnih sposobnosti,
- pridobivanje zaupanja v svoje telo in gibalne sposobnosti,
- usvajanje osnovnih gibalnih konceptov,
- postopno spoznavanje in usvajanje osnovnih prvin različnih športnih zvrsti,
- spoznavanje pomena sodelovanja ter spoštovanja in upoštevanja različnosti,
- omogočanje in spodbujanje gibalne dejavnosti,
- zavedanje lastnega telesa in doživljanje ugodja v gibanju,
- omogočanje otrokom, da spoznajo svoje gibalne sposobnosti.

2.2.2 Prostor kot element kurikula

Organizacija prostora in časa je pomemben element kurikula, kjer je predvsem poudarjena pravica do izbire. Slediti mora nekaterim pomembnim načelom:

- organizacija zdravega, varnega in prijetnega prostora (zunanjega in notranjega),
- zagotavljanje zasebnosti in intimnosti,
- zagotavljanje fleksibilnosti in stimulativnosti prostora.

Organizacija prostora mora biti fleksibilna do te mere, da nudi možnost za organizacijo dejavnosti, ki potekajo v vsej skupini hkrati, za dejavnosti, ki potekajo v manjših skupinah, vedno pa mora biti zagotovljen prostor, kamor se lahko otrok za določen čas umakne. Za načelo odprtosti in izbire je pomembna zunanja ureditev in dostopnost zunanjih površin (Kurikulum ..., 1999: 13).

2.2.3 Družbeno okolje kot globalni cilj

- Doživljanje vrtca kot okolja, v katerem so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje, ne glede na spol, telesno in duševno konstitucijo, nacionalno pripadnost, kulturno poreklo, veroizpoved ...,
- spoznavanje samega sebe in drugih ljudi,
- oblikovanje osnovnih življenjskih navad in razlik med različnimi družbenimi skupinami,
- spoznavanje ožjega in širšega družbenega okolja in razlik,
- igranje s starejšimi ali mlajšimi, z otroki s posebnimi potrebami ali različnega porekla, v skupinskih igrah, ki temeljijo na določenih pravilih,
- spodbujanje občutljivosti za etično dimenzijo različnosti,
- oblikovanje osnove za dožemanje in spoznavanje sprememb v okolju,
- možnost seznanjanja z različnimi kulturami in tradicijami,
- seznanjanje z varnim in zdravim načinom dela (Kurikulum ..., 1999: 32–36).

2.2.4 Stik z naravo

Poudarek je na pridobivanju izkušenj z živimi bitji, naravnimi pojavi ter veselju v raziskovanju in odkrivanju. Otrok spozna živali, rastline, predmete in pojave okoli sebe, jih spoštuje, uživa z njimi ter se zanima za njihove življenjske pogoje in se aktivno usmerja v delovanje za njegovo ohranitev. Spozna spremembe v naravi, razvija čut za naravo in spozna lastnosti snovi in teles. Otroci do 3. leta starosti lahko na igrišču spoznavajo naravo preko naravnih materialov (zemlja, mivka, voda, sneg ...) in pojavov (veter, svetloba, senca), z gibanjem, opazovanjem, premikanjem predmetov s kotaljenjem, vleko in potiskanjem, s sodelovanjem pri urejanju prostora, zaznavanjem živih bitij in rastlin z vsemi možnimi čutili. Otroci od 3. leta naprej iščejo, opazujejo, primerjajo, raziskujejo, skrbijo in negujejo rastline in živali v okolju, opazujejo živa bitja s pomočjo povečeval, opazujejo, opisujejo in posnemajo različna gibanja, opazujejo spremembe v daljšem časovnem obdobju, pojave na nebu, sodelujejo pri oblikovanju in urejanju prostora, spoznavajo različne materiale in orodja (mivka, voda, sneg, lopate ...), se igrajo z zrakom (vetrnice, pahljače, semena), poizkušajo nastajanje in potovanje zvoka s tresenjem, udarjanjem, se igrajo s svetlobnimi pojavi ter sodelujejo pri ločenem zbiranju odpadkov in recikliranju (Kurikulum ..., 1999: 37–41).

V naravi oziroma prostoru otroci pridobivajo izkušnje in znanje še bolj kompleksnih pojmov, kot so orientacija, simetrija, položaj, ritem, razmerje, podobnost, simboli, oblike, celota, štetje in načrtovanje (Kurikulum ..., 1999: 43–50).

2.3 NAVODILA H KURIKULU ZA VRTCE V PROGRAMIH S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO ZA OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI

Navodila temeljijo na novejših spoznanjih različnih strok, ki narekujejo, da vključevanje otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju otroci s PP) med druge vrstnike omogoča razvoj njihovih zmožnosti, hkrati pa sprejemanje in priznavanje drugačnosti in motenj. Obenem daje, tako njim kot drugim otrokom ter odraslim, možnost razumevanja in spoštovanja vsakega človeka kot enkratnega in vrednega posameznika (Navodila h Kurikulu ..., 2003: 4)

Načelo integracije/inkluzije po navodilih (Navodila h Kurikulu ..., 2003: 5):

- različnost je splošna vrednost in sodobna oblika vzgoje,
- življenje brez izključevanja,
- drugačnost je vsakdanjost,
- ustvarjanje enakih pogojev za razvoj,
- skupna vzgoja v ustreznem okolju, skupini in programu.

Splošni cilji predšolske vzgoje otrok s PP se ne razlikujejo od ciljev vzgoje otrok brez težav v razvoju. Otroci s PP so sposobni učenja in napredka na vseh razvojnih področjih. Glede na razvoj naj jim bo zagotovljeno polno in aktivno sodelovanje z drugimi otroki v oddelku z različnimi vrstami osebne pomoči. Zelo pomembno je omogočanje razvoja pozitivne samopodobe, ki je najpogosteje produkt interakcije z drugimi osebami, objekti in

situacijami. Omogočen jim mora biti dostop do raznovrstne ponudbe materialov in sredstev tako, da lahko izbirajo dejavnosti in načine ter širokost igralne skupine, po potrebi pa tudi umik v zasebnost (Navodila h Kurikulu ..., 2003: 5–7).

2.3.1 Dopolnitve za delo z otroki s posameznimi motnjami

Največjo skupino otrok s PP predstavljajo otroci z motnjami v duševnem razvoju. V oddelke vrtcev so najpogosteje vključeni otroci z lažjimi in tudi nekateri otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju. Za gibalno ovirane otroke pa predstavlja prostor najpomembnejših dejavnikov pri vključevanju v okolje (Navodila h Kurikulu ..., 2003). Za vsako posamezno motnjo je v prostorsko oblikovanje potrebno vnesti ukrepe, ki izboljšujejo kakovost bivanja in spodbujajo razvoj predvsem na področjih, kjer so za njih znani primanjkljaji in vse kar jim omogoča, da se lažje vključijo v okolje. Do večjih razlik glede na potrebe otrok prihaja tudi znotraj samih vrst motenj.

Stopnja intelektualnega in socialno-emocionalnega odstopanja otrok z motnjami v duševnem razvoju:

- otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju – opazno je upočasnjeno kognitivno funkcioniranje in motnje v gibanju,
- otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju – šibka motivacija za lastno aktivnost, imajo zmožnost enostavnih dejavnosti in iger,
- otroci s težjimi motnjami v duševnem razvoju,
- otroci s težkimi motnjami v duševnem razvoju.

Po vidnih sposobnosti otrok razlikujemo:

- slabovidni in težko slabovidni otroci, ki pod pogoji lahko sprejemajo informacije po vidni poti,
- slepi otroci z ostankom vida prepoznavajo manjše objekte, predmet opazijo na razdalji do dveh metrov, pri igri uporabljajo vid,
- slepi otroci z minimalnim ostankom vida vidijo sence, obrise večjih objektov in predmetov, vid jim služi predvsem pri orientaciji, samostojnemu gibanju ter praktičnih aktivnosti,
- popolna slepi otroci informacije iz okolja sprejemajo preko tipa in sluha.

Glede na stopnjo izgube sluha se razlikuje:

- naglušne otroke – z blago okvaro sluha, z zmerno, z zmerno težko in težko okvaro sluha,
- gluhe otroke – z zelo težko okvaro sluha in s popolno izgubo sluha.

Govorne motnje, jezikovne motnje in motnje jezika so bolj ali manj kombinacija različnih pomanjkljivosti, ki se kažejo na področjih sporazumevanja.

Po stopnji gibalne oviranosti ločimo:

- lažje gibalno ovirane otroke s pomanjkljivimi čutno gibalnimi izkušnjami, z manjšimi težavami na področju senzorike in percepcije,
- zmerno gibalno ovirani z zmerno funkcionalno prizadetostjo in lažjimi motnjami psihosocialnega funkcioniranja,

- težje gibalno ovirani otroci s težjo funkcionalno prizadetostjo, že pri hoji so potrebni pripomočki, imajo velik izpad senzomotorike in percepcije in izrazitejše motnje socialnega vedenja,
- težko gibalno ovirani otroci imajo malo uporabnih gibov, v celoti so odvisni od tuje pomoči.

Otroci z motnjami vedenja in osebnosti:

- otroci, ki izražajo razne telesne težave in motnje (bolečine v telesu, težave z dihanjem, alergije, motnje v prehranjevanju in spanju),
- otroci z razvadami in navadami (sesanje prstov, motorične navade, kot so pozibavanja, tolčenje z rokami, butanje ob zid),
- otroci z emocionalnimi in vedenjskimi znaki neustrezne prilagoditve (trma, togotni izbruhi, agresija do vsega, cmeravost, plahost, so težko predvidljivi),
- otroci s težavami in motnjami kontaktov (izogibanje vrstnikov, ne vključevanje, slaba komunikacija, strah, ali stalno nagajajo, izzivajo, so grobi do vseh).

3 INKLUZIJA

Inkluzija je vrsta strategij in način praktičnega uveljavljanja razumnih prilagoditev v okolju, je odnos do sveta, kjer velja, da diskriminiranje in segregacija otrok nista dobra, ne pravična, predvsem pa sta zelo omejujoča in nerazumna. Temelji na idejah enakosti, enakopravnosti in potrebi po emancipaciji vseh ljudi. Pomemben vidik inkluzije je namreč eksistencialni občutek pripadnosti, ki ga želi imeti vsako človeško bitje. Pogoj za dobro inkluzivno prakso so ustrezno ustvarjeni pogoji – zagotoviti in pripraviti moramo vse, kar je potrebno za vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke (Rutar in sod., 2010: 13–27).

Kadar se otroci s posebnimi potrebami učijo in vzgajajo skupaj z otroki, ki nimajo posebnih potreb, imajo ti otroci enake možnosti pri spoznavanju temeljnih vrednot, ne glede na svoje telesne, socialne, emocionalne in kognitivne sposobnosti. Za otroke s PP pomeni biti član skupine vrstnikov nekaj zelo pomembnega, saj imajo tako model, vzor za komuniciranje in letom primerno obliko razvoja. Okrepljeni družbeni stiki pomagajo otrokom oblikovati prijateljske in pozitivne socialne odnose. Veliko pridobijo tudi njihovi vrstniki, ki razvijajo razumevanje za težave ter postajajo bolj občutljivi za potrebe drugih, postajajo dovzetni za drugačnost in razlike. Spoznavajo, da lahko težave premagujemo in smo uspešni, razvijajo večjo socialno odgovornost in večjo socialno samozaupanje (Daniels in Stafford, 2003: 19–22).

Primarni cilj inkluzivnega modela vzgoje je torej socialna integracija otrok s PP in temelji na načelu zagotavljanja enakih možnosti in hkratnim upoštevanjem različnosti otrok. Temeljna usmeritev Evropske unije na področju vzgoje in izobraževanja je, da vključevanje otroka ni le vključevanje v redne oddelke, temveč kot proces, v katerem ima učenec možnosti za najugodnejši razvoj in napredek s ciljem doseči čim višjo stopnjo neodvisnosti in socialne integracije (Lebarič in sod., 2006: 4–8). Po definiciji Unesca (2008: 4) je inkluzija proces razvoja in sprememb v vzgojo in izobraževanje s ciljem, da se zagotovi kakovostno izobraževanje vsem otrokom, ne glede na spol, potrebe, raso ...

Proces inkluzije v evropskem prostoru je splošen trend, uveden je v večini držav Evropske unije, vendar pa deluje v zelo različnih fazah. Skupni cilj je izpopolnjevanje zakonodaje v smeri vse večjega vključevanja otrok s PP v redne vrtce in šole. Glede na prakso vključevanja oseb s PP ločimo tri glavne skupine. Prevladujoč pristop imenovan »Mainstream« (angl.), izraz se uporabljajo v ZDA, ali tudi drugače enotirni pristop »One-track approach« (angl.), bolj pogost izraz v Evropi, pomeni sistem in prakso inkluzije skoraj vseh otrok v redno izobraževanje. Opara (2015) navaja, da so o takem pristopu govorili v ZDA že v drugi polovici prejšnjega stoletja in velja za izvor inkluzije. V evropskem prostoru so te države danes Španija, Grčija, Italija, Portugalska, Švedska, Norveška, Islandija in Ciper, kljub številnim razlikam znotraj tega modela pristopa. Druga skupina držav izvaja različne pristope k inkluziji, omogočajo različne oblike pomoči med sistemoma rednega in posebnega izobraževanja, imenovan inkluzivni pristop ali »Multi-track Approach« (angl.). Najdemo ga na Danskem (kjer naj bi tudi nastala ideja in koncept integracije po Opari, 2015), Irskem, Finskem, Češkem, Slovaškem, v Franciji, Luksemburgu, Avstriji, Veliki Britaniji, Latviji in v Sloveniji. Tretja skupina držav, kjer je značilen pristop v dveh ločenih sistemih izobraževanja, so Švica, Belgija, Nemčija ter

Nizozemska. Otroci s PP so navadno usmerjeni v specializirane šole ali posebne oddelke, tako imenovan dvotirni pristop ali »Two-track approach« (angl.) (Pinterič in sod., 2014; Kobal Grum in Kobal, 2006).

3.1 SOCIALNA INTEGRACIJA

Segregacija na vzgojno-izobraževalnem področju je trajala približno do leta 1970, tako imenovano posebno šolstvo je trajalo od začetka 20. stoletja. Obstajale so različne institucionalne ustanove, namenjene različnim motnjam otrok, ki so bile ločene od regularnega vzgojno-izobraževalnega sistema, delovale so kot njegov paralelni del, razvila se je t. i. specialna edukacija (Opara, 2005: 97). Dolgoročno je to vodilo k širši družbeni zavesti o ločevanju otrok s PP. Bili so ločeni iz primarnega socialnega okolja, socialno izolirani, hkrati pa širša družba ni poznala posameznikov in njihovega življenja. Pojem integracije se je pojavil kot razmislek o slabostih povsem segregirane vzgoje in izobraževanja otrok s PP. V začetnih prizadevanjih je bilo gibanje za integracijo oseb s PP neposredno povezano s Splošno deklaracijo o človekovih pravicah in Deklaracijo o pravicah otrok (Vršnik, 2003: 142–144). Integracija je pomenila vključevanje otrok s PP v redno okolje, zagotavljanje ustreznih pogojev in načinov dela z njimi ter odnose medsebojnega sprejetja in spoštovanja. V Sloveniji smo idejo integracije vgradili v sistem vzgoje in izobraževanja leta 1995 z Belo knjigo o vzgoji in izobraževanju, strateškim dokumentom, ki predstavlja strokovno podlago za sistematično in strokovno utemeljeno preoblikovanje in dograjevanje sistema vzgoje in izobraževanja. Z njeno konceptualno zasnovjo so bili pravi temelji integracije postavljeni leta 1996 z novimi šolskimi zakoni. Z novo kulturo odnosov do otrok s PP, ki temeljijo na novih univerzalnih vrednotah, pa se vseskozi poskuša definirati razliko med integracijo in novejšim izrazom inkluzija. Zagovorniki rabe inkluzija trdijo, da se morajo integrirani otroci prilagajati splošnemu okolju, medtem ko inkluzija pomeni, da se mora okolje prilagajati tem otrokom. (Opara, 2005: 13–19). Pojmovanje razlik med njima gre še naprej, saj v nasprotju s koristmi integracije za posameznega otroka v inkluzivnem modelu izpostavljajo koristi za vse otroke, vzgojitelje in ves šolski sistem kot tak. Socialna integracija je bila pogoj za razvoj inkluzije. Tako je mogoče postaviti nekakšno formulo, ki ponazarja odnos med integracijo in inkluzijo s socialno integracijo (Lebarič in sod., 2006: 18):

integracija → socialna integracija → inkluzija

Kobal Grum in sodelavci so postavili tezo (iz različnih koncepcij), da je socialna integracija most med integracijo in inkluzijo, ki vodi do optimalnega vključevanja vseh otrok in drugih udeležencev v sistem (Kobal Grum in sod., Sociopsihološki ..., 2009: 32).

3.2 POPULACIJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

Po podatkih iz leta 2010 iz Analize vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, ki jo je opravil Pedagoški inštitut, je Slovenija uvrščena v sam vrh v Evropi po vključenosti predšolskih otrok v vrtce, ta je dosegala 74 % celotne predšolske populacije. V državi je

delovalo 106 samostojnih vrtcev, 203 vrtci pri osnovnih šolah in 29 zasebnih vrtcev, v okviru 46 vrtcev je delovalo 46 razvojnih oddelkov, kjer so se vključevali otroci z več primanjkljaji, ovirami oziroma motnjami, v skladu s standardi in normativi najmanj trije in največ pet otrok v enem razvojnem oddelku (Opara in sod, 2010: 49).

V preglednici spodaj je prikazano število vključenih otrok s PP v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (v običajnih oddelkih), ki se je v devetih letih iz 210 otrok povečal na 639 otrok. Posebej moramo biti pozorni na leto 2003/04, saj je bil takrat sprejet Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter kriteriji za opredeljevanje vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s PP. Z večjim vključevanjem v običajne oddelke, se posledično kaže vpliv na manjše število otrok vključenih v razvojne oddelke in zavode.

Preglednica 1: Število predšolskih otrok s posebnimi potrebami (OPP) v različnih programih za predšolske otroke glede na celotno vključenost otrok v vrtce (Opara in sod, 2010: 49)

Šolsko leto	OPP v programu s prilagojenim izvajanjem		OPP v prilagojenem programu (razvojni vrtci)		OPP v prilagojenem programu (zavodi)		Skupaj OPP	Skupaj vseh otrok v vrtcih	Delež OPP v vrtcih %
	Število	Delež v %	Število	Delež v %	Število	Delež v %			
2000/01	210	0,3	265	0,4	115	0,2	590	63328	0,9
2001/02	256	0,4	236	0,4	115	0,2	607	61803	1,0
2002/03	191	0,3	205	0,3	120	0,2	516	58968	0,9
2003/04	334	0,6	249	0,5	122	0,2	705	54515	1,3
2004/05	456	0,8	195	0,4	103	0,2	763	54815	1,4
2005/06	441	0,8	190	0,3	75	0,1	706	57134	1,2
2006/07	523	0,9	236	0,4	68	0,1	827	57127	1,4
2007/08	474	0,8	162	0,3	66	0,1	702	61359	1,1
2008/09	545	0,8	251	0,4	50	0,07	846	65996	1,3
2009/10	639	0,9	218	0,3	55	0,07	912	71124	1,3

Preglednica 2 (naslednja stran) prikazuje število otrok z vrsto primanjkljaja, ki so bili vključeni v običajne oddelke. Najštevilčnejši so otroci z motnjami v duševnem razvoju, otroci z govorno-jezikovnimi težavami in gibalno ovirani otroci po številu in glede na leto nihajo, vidno raste vključenost gluhih in naglušnih ter dolgotrajno bolnih otrok. Slepih in slabovidnih je v deležu najmanj, vendar pa se jih bistveno več vključuje v običajne oddelke, kot pred leti.

Preglednica 2: Število otrok s posebnimi potrebami glede na vrsto primanjkljaja, ovire oziroma motnje, vključenih v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo (Opara in sod, 2010: 50)

Leto	Motnje v duševnem razvoju	Otroci z govorno – jezikovnim i težavami	Gibalno ovirani	Gluhi in naglušni	Dolgotrajno bolni	Otroci s čustveno vedenjskimi motnjami	Slepi in slabovidni
	Število	Število	Število	Število	Število	Število	Število
2000	190	87	114	42	-	36	4
2001	227	91	95	39	-	33	7
2002	169	58	97	43	3	22	4
2003	253	106	124	44	7	41	8
2004	307	100	155	47	13	35	3
2005	280	91	124	68	21	42	5
2006	329	135	157	72	19	36	11
2007	255	123	110	69	32	37	10
2008	291	130	163	84	61	51	16
2009	307	169	138	102	73	52	16

Opara v novejši publikaciji navaja podatke, da je bilo v program predšolske vzgoje s prilagojenim programom v šolskem letu 2012/13 vključenih že 978 otrok s PP, kar pomeni 1,2 odstotka populacije, v posebne oblike prilagojenih programov pa le še 0,37 odstotka (Opara, 2015: 20).

Analiza torej govori v prid inkluziji in potrjuje izvajanje vzgojno-izobraževalne dejavnosti kot take. Zatorej načrtovanja in oblikovanja prostora, ki udejanja inkluzijo, ne moremo izpodbiti in bi morali kljub finančnim pritiskom resneje upoštevati vsa navodila v smislu oblikovanja prostora za vse.

3.3 PRINCIP UČENJA V INKLUZIVNIH ODDELKIH

Daniels in Stafford (2003) v svojem priročniku navajata, da je za oblikovanje inkluzivnih oddelkov potreben metodološki pristop. V prvi fazi se upoštevajo individualne potrebe, izvedba načrta programa in dela ter prilagajanje prostora. Kot drugi del, kjer gre za pospeševanje in olajševanje dela v inkluzivnih oddelkih, je pomembna strategija dela na posameznih razvojnih področjih.

Pospeševati se mora socialni in čustveni razvoj; primeri različnih metod (Daniels in Stafford 2003: 133–149):

- spodbujanje igre (praktične, simbolične, igre s pravili),
- zagotavljanje okolja in možnosti izbire za igro,
- postavljanje jasnih pravil,
- nadaljevanje dela v razmeroma majhni skupini,
- zagotavljanje dovolj velikega prostora in pripomočkov,
- drugi otroci kot predstavniki določenih sposobnost,
- razumevanje individualnih razlik.

Pospeševati se mora jezikovni razvoj; sporazumevanje in izražanje se razvijata v medsebojnih odnosih hkrati. Tudi spodbude k učenju, raziskovanju in eksperimentiranju močno prispevajo k razvoju sposobnosti za pogovor (Daniels in Stafford 2003: 153–168).

Spodbujati se mora razvoj kognitivnih sposobnosti; načini (Daniels in Stafford 2003: 171–184):

- razporejanje (po vrsti materialov, glede na dogodek, s pomočjo vseh čutil),
- razvijanje pozornosti (v prostoru ne sme biti preveč motenj, imeti mora večje število taktilnih in vizualnih informacij, razdeliti je potrebno nalogo na posamezne korake, uravnoteženo okolje za razvijanje vseh vrst čutil),
- razvijati motivacijo in sposobnost reševanja problemov (poti za opazovanje in raziskovanje, spodbujati radovednost, ustvarjalnost, načrtovanje),
- spodbujanje logičnega in matematičnega mišljenja (razporejanje po značilnostih, v vrsto, ponavljanje vzorcev razporejanja, prepoznavanje geometrijskih likov, razumevanje prostorskih odnosov, razumevanje časovnih odnosov,
- širitev znanja.

Nuditi je potrebno pomoč otrokom pri razvoju telesnih sposobnosti; načini (Daniels in Stafford 2003: 187–193):

- spodbujanje enakomernega razvoja vseh čutil (aktivnosti celotnega telesa, kot so nihanje, visenje in vrtenje, prenašanje pripomočkov, igre fine motorike ali igranje v mivki, z vodo, blatom in druge umetniške dejavnosti, preizkušanje vonjav, posamezni čutni dražljaji, kot je dotikanje),
- pomoč otrokom pri ravnotežju in usklajevanju gibov velikih mišic (groba motorika; razvijanje telesne moči in usklajenega gibanja ter ravnotežja),
- vzpodbujanje usklajene uporabe oči in rok (fina motorika, nadzor nad gibanjem rok in prstov, usklajenost rok in oči ali razvijanje koordinacije).

3.4 PRILAGODITEV PROSTORA KOT VLOGA IN NALOGA VRTCEV

Po navedbah Božidarja Opare je potrebno prostor v vrtcu pri vzgoji in izobraževanju otrok s PP prilagoditi zlasti slepim in slabovidnim in gibalno oviranim otrokom. Prilagoditve so zelo individualne in upoštevajo posameznikove posebne potrebe. Slabovidni potrebujejo ustrezno osvetlitev in izogibati se morajo bleščanju, pomagamo jim z vodilnimi linijami, kontrastno obarvanimi robovi stopnic, stebrov, vogalov, vrat, ograj, z označitvijo robnikov, vhodov, cvetličnih korit itd. Gibalno ovirani potrebujejo dostop do vrtca brez arhitektonskih ovir, zagotovljeno parkirišče za invalide, prostor mora biti prilagojen njihovi mobilnosti (Opara, 2005: 67).

Dostopnost, kot najpomembnejši vidik vključevanja otrok s PP v prostor vrtca, pomeni zagotavljanje neovirane poti do vrtca in njegove zunanje površine s primerno površinsko obdelavo in s primerno širino in naklonom poti za dostopanje z invalidskim vozičkom ali pripomočki za gibanje. Dostopnost mora biti prav tako zagotovljena do in na vseh igralnih in delovnih površinah (učilnice na prostem, učni zasaditveni vrt) s primerno talno podlago, ki ustreza standardom z vidika varnosti za posamezna igrala in hkrati omogoča dostop osebam na invalidskih vozičkih. Orientacija in enostavna organizacija prostora pomeni za

otroke s PP lažje zaznavanje in gibanje po prostoru. Območje ob igralih mora biti okrepljeno s kontrastnimi linijskimi označitvami tako na vodilnih prostorskih linijah kot na robovih igralnih polj. Z označevanjem igralnih polj, vplivnih območij igral, križanja poti in sprememb v prostoru pripomoremo k večji varnosti otrok. Otroci s PP vnašajo v prostor dodatne vidike varnosti otrok na igriščih, ki jih mora načrtovalec predvideti. Predvsem je potrebno v prostoru premišljeno umestiti in primerno zaščititi dejavnosti, kot sta kolesarjenje in guganje, oziroma dejavnosti, ki so glede na hitrost, smer gibanja in potisne sile elementov potencialna nevarnost drugim uporabnikom.

Osnovne usmeritve pri oblikovanju igrišča, ki jih lahko povzamemo iz skupine otrok z motnjami v duševnem razvoju:

- jasna prostorska orientacija in jasnost informacij v prostoru, ki ju zagotovimo z enostavnim oblikovanjem prostora in razporeditvijo igral, s preglednostjo, uporabo enostavnih oblik, barv in tekstur z dosledno uporabo po celotnem igrišču,
- igralne površine naj nudijo več različnih prostorskih zaznav (zgoraj/spodaj, zunaj/znotraj), ki krepijo področje zaznavanja in oblike predstav,
- zagotoviti jim je treba prostore za umik, igralne površine za umirjanje, kot so npr. gugalnice,
- omogočiti jim je treba dovolj raznolikih izkušenj s senzornimi zaznavami preko različnih materialov.

Osnovne usmeritve pri oblikovanju igrišča, ki jih lahko povzamemo iz skupine otrok z motnjami vida:

- jasen prostorski koncept in orientacija v prostoru, z enostavnimi linijami, okrepljenimi z različnimi teksturami in barvami,
- spodbujati je treba stike in igro z drugimi otroki (igrala in igralne površine, kjer se otroci lahko igrajo vzporedno ali skupaj),
- vstopne in izstopne točke na vseh vstopih v objekt in zunanji prostor, igralne površine oz. robovi igralnih polj morajo biti označeni z različnimi spremembami v teksturi in barvi ali okrepljeni z jasnimi vertikalnimi poudarki sprememb, ki jih najlažje oblikujemo z zasaditvijo,
- okrepitev prostorskih poudarkov ali sprememb z vonjem, sluhom, tipom,
- zagotovitev raznolikih dejavnosti za razvoj in krepitev preostalih čutil, predvsem v taktilnem zaznavanju z različnimi vrstami, teksturami in oblikami v materialu (učilnica na prostem, čutna pot, peskovnik z vodo, rastlinska pestrost ...),
- nevarna območja (vplivna območja igral, stopnice, križišča poti, kjer so gibalne hitrosti in dejavnosti otrok različne) se jasno nakaže oz. opozori na nevarnost s spremembo v teksturi tal in robovi, obarvanimi s kontrastno barvo.

Osnovne usmeritve pri oblikovanju igrišča, ki jih lahko povzamemo iz skupine otrok z motnjami sluha:

- informacije v prostoru naj bodo dobro vidne, k temu prištevamo preglednost igralnih površin,
- spodbujati je treba stike in igro z drugimi otroki (igrala in igralne površine, kjer se otroci lahko igrajo vzporedno ali skupaj),
- preglednost križanja poti in igralnih elementov bistveno pripomore pri zaznavanju potencialnih nevarnosti oz. naletov z drugimi otroki,

- zagotovimo zvočna igrala in igrala, ki poustvarjajo zvok z vibracijami.

Osnovne usmeritve pri oblikovanju igrišča, ki jih lahko povzamemo iz skupine otrok z jezikovnimi in govornimi motnjami:

- informacije v prostoru naj bodo dobro vidne, k temu prištevamo preglednost igralnih površin,
- spodbujati je treba stike in igro z drugimi otroki (igrala in igralne površine, kjer se otroci lahko igrajo vzporedno ali skupaj).

Osnovne usmeritve pri oblikovanju igrišča, ki jih lahko povzamemo iz skupine otrok z motnjami v gibanju:

- zagotoviti je treba varen in ustrezen dostop do vrtca,
- zagotoviti jim je treba dostop do igralnih površin in igral,
- zagotoviti jim je treba prostor za počitek in gibalne pripomočke, kjer ne ovirajo ostalih otrok pri igri, vendar jih lahko še vedno opazujejo in z njimi navezujejo stike,
- igralni elementi naj s svojo konfiguracijo dopuščajo njihovim spremljevalcem pomoč pri igri,
- zagotoviti jim je treba raznovrstno taktilno zaznavanje in manipulacijo z različnimi oblikami materialov.

Osnovne usmeritve pri oblikovanju igrišča, ki jih lahko povzamemo iz skupine otrok z motnjami vedenja in osebnosti:

- zagotoviti jim je treba raznovrstne priložnosti za gibalne dejavnosti, ki ponujajo več nivojev težavnostnih stopenj,
- zagotoviti jim je treba dejavnosti, kjer spoznavajo naravo,
- zagotoviti jim je treba prostor za umik.

Po principih učenja v inkluzivnih oddelkih vidimo, da ureditev prostora v smislu inkluzije ni samo dostopnost do igralnih površin, jasna informacijska vrednost prostora in zagotavljanje večje varnosti na igrišču z različnimi oblikovalsko-tehničnimi potezami. Prostorska ureditev ali orientacija, izbor igral in njihova umestitev v prostor morajo pospeševati socialni in čustveni razvoj otrok, spodbujati njihov razvoj kognitivnih sposobnosti in ne nazadnje razvijati telesne sposobnosti vsakega posameznika. Otroško igrišče ima svoje omejene prostorske razsežnosti, sama ureditev je pogojena s finančnimi stroški, zato je zelo pomembno, da s kompleksnejšim poznavanjem vrste in načina igre v prostorsko oblikovanje, organizacijo igralnih polj v vsebinske sklope in izbor igral vnesemo skrbne in premišljene poteze. Oblikovalski elementi in strukture so lahko večpomenske, v času, po načinu uporabe, tipu in številu uporabnikov se še tako enostavna prostorska ureditev izkaže za multifunkcionalen prostor.

4 OTROŠKA IGRA

Najpomembnejši element zgodnjega učenja je igra, ki zelo pospeši osvajanje znanja in učenje. Prek igre otroci razvijajo različne načine mišljenja, tudi abstraktno, in sposobnost za reševanje težav. Izoblikujejo si posamezne pojme in pridobijo jezikovne sposobnosti, razvijajo pa tudi socialne, čustvene in telesne sposobnosti ter zmožnosti. Igra vključuje in povezuje vsa področja razvoja. Vsaka igralna dejavnost vpliva na razvoj vseh vrst motorike, komunikacije, sposobnosti spoznavanja in krepí različne socialne povezave. Otrokom daje možnost za preučevanje predmetov in snovi ter spodbuja določena tveganja ravnanja. Igra usmerja otrokov razvoj – če se veliko igrajo, bo igra v skladu z njihovo optimalno stopnjo razvoja. Zato je tudi za otroke s PP zelo pomembno, da imajo veliko možnosti za igro (Daniels in Stafford, 2003: 107–134).

Po Batistič Zorec (2002: 2), ki trdi, da je igra potreba vsakega otroka in pogoj, da se lahko normalno psihično ter fizično razvija, je izbira in način igre sicer odvisna predvsem od trenutne razvojne stopnje posameznika, a močno vpliva na napredovanje v razvoju. Zlasti v predšolskem obdobju igra pomembno vpliva na vsa področja otrokovega razvoja:

- na razvoj gibalnih sposobnosti in spretnosti,
- na kognitivni razvoj (občutenje, zaznavanje, razvoj govora, spoznavanje in raziskovanje okolja, reševanje problemov, razvoj domišljije in ustvarjalnosti, socialno kognicijo),
- na emocionalni razvoj (sproščanje in izživljanje čustev, premagovanje težav in konfliktov, uresničitev želja ...),
- na socialni in moralni razvoj (razvoj socialne kompetentnosti, kar pomeni sodelovanje, razumevanje in upoštevanje drugih, razvoj samokontrole, predvsem pri impulzivnosti oz. agresivnosti in osvajanje družbenih pravil ter norm),
- na osebni razvoj (razvoj avtonomnosti, spoznavanje samega sebe in sveta, kar poustvarja samopodobo in spoznavanje različnih vlog).

Kadar se otrok igra, vadi in krepí mišice ter živčevje. Pridobiva spretnosti, hkrati spozna svoje zmožnosti in fizično okolje z vsemi pravili, ki v njem vladajo. S pridobljenimi izkušnjami si otrok ustvarja pojme, uči se mišljenja in poskuša reševati probleme, s katerimi se srečuje. Igra omogoča otroku, da spozna vrstnike, uči ga soočanja z drugimi ljudmi, pridobiva občutek strpnosti, tovarštva, obzirnosti in sodelovanja. Predšolski otrok je usmerjen v čustveni in socialni razvoj, zato ga lahko z igro spodbujamo ali zaviramo. Z otrokovo rastjo pa se spreminja tudi vsebina iger. Prosto igranje se opazi pri otroku v prvih dveh letih, ki se igra iz naravne potrebe s tem, da raziskuje svoje telo, izvaja pa jo le na varnem mestu, kjer ima popolno svobodo. Posnemovalno igranje se pojavi v tretjem letu, kjer otrok aktivira svojo domišljijo in jo projicira v predmete okoli sebe, predvsem se tu posnemajo dejanja odraslih. Konstruktivno igranje se pojavi proti koncu predšolskega obdobja in se stopnjuje v čedalje bolj ustvarjalno, vedno bolj se pojavlja občutek za lepoto in kritičnost do svojih izdelkov. V tem obdobju se otroci radi igrajo družabne igre (Tomšič Čerkez in Zupančič, 2011: 14–15).

Sama igra je koordinator učenja, ki kot mreža povezuje različne vrste pridobivanja znanja in izkušenj, skozi igro je to učenje tudi najbolj poglobljeno. Otrokom omogoča razumevanje in osmišljanje vsega, kar se naučijo preko svojih idej, občutkov in odnosov z

drugimi, lažje se razumeva in povezuje naučeno. Tu gre za koordinacijo lastnih izkušenj, razumevanja določenih pravil in samih predstav, ki si jih otrok ustvari in zapomni skozi miselne konstrukte (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001: 4).

Skupne značilnosti, ki opredeljujejo igro, so vsebine igre kot odraz dogodkov in odnosov iz otrokovega življenja, igralni material pa soodloča igro. Igra je notranje motivirana, otroka močno angažira, zato je njena izraznost zelo velika. V njej se spontano prepletajo različna področja razvoja, gre za dejavnost kjer je značilna visoka stopnja inventivnosti in fleksibilnosti (Kroflič in sod., 2001: 44).

Igra je podrejena določeni stopnji razvoja posameznika, tako v telesnem kot mentalnem razvoju. Razvoj igralne aktivnosti poteka od zelo preprostih k vse bolj zapletenim oblikam. Za vsako obdobje so značilne specifične oblike igre in dominantnost določene aktivnosti (Horvat in Magajna, 1987: 91).

Pri strukturiranju otrokove igre imajo v predšolskem obdobju vrstniki in odrasli enako pomembno vlogo. Razlika obstaja po vplivu na igro, odrasli na igro vplivajo bolj od zunaj (spodbujajo, usmerjajo in vodijo igro k razvojno višjim in zahtevnejšim ravnom), medtem ko so vrstniki vključeni neposredno. Otroci so eden drugemu ne samo soigralci, ampak tudi tisti, ki pogosto selektivno krepijo, modelirajo in s tem oblikujejo vedenje drugih otrok v igri (Marjanovič Umek in Zupančič, 2001: 132).

4.1 VRSTE IGER GLEDE NA NJIHOVO VSEBINO

4.1.1 Funkcijska igra – raziskovalna igra

Gre za igro, v kateri otrok razvija svoje osnovne funkcije, kot so gibanje, zaznavanje in zlasti občutenje. Obsega prakticiranje in ni povezana z značilnostmi gradiva ali izrazno vsebino igrač. Tipične igre so najrazličnejše vrste gibanja (plazenje, plezanje, guganje), tipanje in okušanje predmetov, vlečenje in prenašanje stvari, odpiranje in zapiranje, presipanje in pretakanje, gnetenje, mečkanje, trganje. Posebno obliko te igre predstavlja tudi igranje z glasovi. Prevladuje v prvem in deloma še v drugem letu starosti, z različnimi predmeti, kjer otrok postopoma spoznava različnost. V osnovi je igra vezana na njegovo lastno telo, ne glede na to, pa ima otrok od šestega meseca starosti dalje zelo rad otroško družbo (Kroflič in sod., 2001: 44).

4.1.2 Simbolna igra – domišljajska igra

Zgodnje oblike simbolne igre so igre vezane na lastno telo, približno v drugem letu starosti, imenovane avtosimbolne igre (imitacija, pretvarjanje, simbolne predstave). Kasneje sledijo višje ravni simbolne igre v predmetno igro (animiranje neživih predmetov v žive, konkretizacija predmetov v razno funkcijo, pripisovanje lastnosti predmetom, substitucija ali pripisovanje novih identitet) in predstavno transformacijo (predmetni realizem in pripisovanje lastnosti predmetom, ki to niso, pripisovanje situacij ali pretvarjanje in pripisovanje vlog ali domišljajska igra). Najvišja oblika te igre je igra vlog. V simbolni igri prihaja do prepleta spoznavnih, socialno-kognitivnih, socialnih in

jezikovnih sposobnosti ter spretnosti. Raven simbolne igre pa ni odvisna le od zrelosti otroka, temveč tudi od skupin, vrste igralnih pripomočkov oziroma materiala ter vloge odraslih. Pogoj za visoko raven simbolne igre je interakcija med otroki (Kroflič in sod., 2001: 45–50).

Različni avtorji pripisujejo simbolni igri največji pomen za otrokov razvoj, predvsem na kognitivnem in emocionalnem področju, vendar pa opozarjajo tudi na druge pomembne vidike. Spodbuja določene motorične sposobnosti, vpliva na razvoj otrokovih čutil, omogoča izražanje emocij, odlaganje zadovoljstva, spodbuja rast govornih sposobnosti, omogoča večjo fleksibilnost in koncentracijo, krepi sposobnost prevzemanja vlog ter spodbuja domišljijo in ustvarjalnost (Batistič Zorec, 2001).

4.1.3 Ustvarjalna igra – konstrukcijska igra

Ustvarjalne igre zajemajo risanje pisanje, ročna dela, dramatiziranje, gibalno ustvarjanje, obdelovanje materialov in konstruiranje. Konstrukcijska igra je igra, kjer otrok povezuje in sestavlja posamezne predmete v konstrukcijo, spodbuja spoznavni, jezikovni in socialni razvoj in se začne pojavljati v drugem letu starosti, od tretjega leta postaja vedno bolj celovita. Konstrukcijska igra predstavlja velik delež igre štiriletnih otrok (Merčnik, 2008: 3). S takimi igrami si otrok oblikuje zbranost, prizadevnost, da doseže svoj cilj, sposobnost za analizo in spretnost pri orientaciji v prostoru. Ustvarjalne igre z gradbenim materialom postajajo zelo cenjeno vzgojno sredstvo in kažejo temeljit vpliv na vsestranski otrokov razvoj (Tomšič Čerkez in Zupančič, 2011: 20).

4.1.4 Igra s pravili

Pojavlja se od tretjega leta naprej, preko že izdelanih iger ali sodelovanju novih, sem sodijo gibalne igre (slepe miši ...), igre z vodo, v glavnem igre, ki od otroka zahtevajo prepoznavanje, sprejemanje in podrejanje vnaprej določenim, dogovorjenim in sprejetim pravilom (Merčnik, 2008: 3).

4.1.5 Dojemalna igra

Igra zajema poslušanje, opazovanje, branje, spoznavanje različnosti in podobnosti, ugotavljanje istovetnosti in stalnosti. Izkušnja, ki jih otrok dobi v različnih dejavnostih, uporablja v domišljijiski in ustvarjalni igri (Tomšič Čerkez in Zupančič, 2011: 20).

4.1.6 Elementarna igra

Predvsem so to skupinske igre, kjer se otrok premika z naravnimi oblikami gibanja. Potekajo po nekem ustaljenem redu z vpeljanimi spremembami odraslih ali otrok. So enostavne in hitro razumljive, predvsem so to kolesarjenje, kotalkanje ali rolanje, sankanje, igre v vodi, skrivanje, štafetne igre (Videmšek in Visinski, 2001: 24).

4.2 VRSTE IGER GLEDE NA OTROKOVO SOCIALNO UDELEŽBO

Individualna ali samostojna igra prevladuje v obdobju do drugega leta, ko otroka bolj zanimajo odrasli kot vrstniki, ni še sposoben igranja z njimi, vendar pa se med seboj že opazujejo.

Slika 1: Individualna igra (Get images, 2016)

Vzporedna igra, igra, ki prevladuje med drugim in tretjim letom, kadar je skupaj več otrok. Še vedno se igrajo vsak zase, vendar je otroku všeč, da so skupaj, med njimi poteka posnemanje in jemanje igrač, vendar pri tem ne vplivajo drug na drugega. Do interakcije med njimi pride samo, kadar jim je skupno zanimanje za isti igralni prostor ali igračo. Značilnosti igre so konflikti in medsebojna obračunavanja.

Slika 2: Vzporedna igra (Little forest folk, 2016)

Skupna igra se razvija iz asociativne (skupna, podobna ali enaka igra, kjer si igrače posojajo, se posnemajo, vendar so cilji igre še vedno različni) v sodelovalno igro od tretjega leta naprej. Zanimanje za vrstnike in igro z njimi vedno bolj narašča, otroci se najraje igrajo v skupinah po dva ali trije. Tu se začne stopnjevati emocionalna in socialna zrelost, kjer lahko otrok svoje delovanje usklajuje z vrstniki in sklepa kompromise z njimi (Batistič Zorec, 2002). Vloge v igri si razdelijo ter se tako v svojih dejavnostih dopolnjujejo.

Slika 3: Asociativna igra (levo) in skupinska igra (desno) (levo: Early childhood, 2016; desno: Hurubusco news, 2016)

4.3 IGRISČE IN NJEGOV POMEN

Raziskave, ki jih navaja angleška organizacija Play England (2016), kažejo, da imajo igrišča veliko koristi za otroke, krepijo njihovo zdravje in kakovost bivanja, kar vpliva na korist staršev in samega okolja, v katerem živijo. Dobro igrišče zagotavlja:

- rast samozavesti z razvijanjem novih veščin,
- rast samozavedanja in samospoštovanja,
- telesno in mentalno zdravje (ga izboljšuje in vzdržuje),
- druženje z drugimi otroki,
- spodbujanje domišljije, neodvisnosti in ustvarjalnosti,
- priložnost otrokom različnih sposobnosti in kultur, da se igrajo skupaj,
- rast na področju socializacije in učenja,
- grajenje odpornosti pri reševanju problemov, tveganju in spopadanju z novimi situacijami,
- priložnost učenja in spoznavanja naravnega okolja in širše skupnosti.

Anica Dolanc v knjigi Otroška igrišča opredeli igrišče kot učni, delovni in raziskovalni prostor. Za otroka je to prostor, na katerem njegova biološka potreba po gibanju dobiva tudi socialen smoter, saj na igrišču navezuje prve stike z vrstniki in se srečuje s širšim krogom odraslih. Poleg občutka, ki mu ga dajejo odrasli, mora občutiti varnost, ki mu ga daje prostor. Ne sme biti oviran ne od ljudi niti od prostora pri iskanju lastnih izkušenj in spoznanj, ko se povezuje z vrstniki. Zagotoviti je potrebno take pogoje, ki bodo otroke spodbujali, ustvarjali čustveno ugodje in razvijali njegovo ustvarjalnost. Prav tako ne sme manjkati možnosti za naraven stik z vrstniki, za sodelovanje z njimi, za iskanje in oblikovanje vzorov in naravno komuniciranje z odraslimi (Dolanc, 1973: 8–9).

Pomen otroškega igrišča postaja vedno bolj ključen. V dobi napredka postaja igra otrok vedno bolj statična, hkrati s tem narašča število bolezni. Osnovni otrokovi potrebi sta gibanje in igra, zato jim moramo to ponuditi. Ena takih možnosti je otroško igrišče, strokovno načrtovano z vidika varnosti, uporabnosti in udobnosti. Kakovostno otroško igrišče vsebuje igrala z ustreznimi standardi, ustrezno morajo biti vzdrževana, za otroke pa zanimiva in vabljiva (Videmšek in sod., 2007: 3).

4.3.1 Primeri dejavnosti na igrišču

V priročniku h kurikulu so podani primeri dejavnosti, ki so za otrokov razvoj pomembni in se jih izvaja tudi na prostem (Kroflič in sod., 2001: 61–174):

- naravne oblike gibanja (otrok hodi, teče, lazi, pleza, skače, se valja, prenaša, potiska, visi na različne načine, na različnih podlagah in z različnimi pripomočki – izkoristimo naravno okolje in naravni material),
- vzpostavljanje in ohranjanje ravnotežja, ki sta do petega leta starosti pomembna dejavnika za hitrejšo osvajanje enostavnih in sestavljenih koordinacijskih gibanj (vožnja s kolesom, plezanje na igralih, igranje na vzmeteh, hoja ali stoja po deblih, kamnih, po robovih),
- gibanje z rokami, dlanmi, prsti (igre z žogo, kot so kotaljenje, metanje v koš, podajanje, lovljenje, odbijanje, tipanje različnih snovi, kot so voda, pesek, sneg, prenašanje in razvrščanje predmetov, spreminjanje oblik, visenje na vrvi različnih debelin, občutenje gibanja zraka),
- osnovne dejavnosti z žogo, ki močno vplivajo na razvoj koordinacije gibanja, dinamičnega ravnotežja, natančnosti, hitrost reagiranja ter moči, na razvoj pozornosti in situacijskega mišljenja (skupinske igre razvijajo sodelovanje in spoštovanje pravil),
- elementarne igre, ki otroke postopno navajajo na sodelovanje v skupini, usklajevanje interesov, medsebojno pomoč, sprejemanju zmage ali poraza, igre so prilagodljive glede na prostor in število otrok (kotaljenje, lovljenje z žogo pod določenimi pravili),
- simbolne igre so tesno povezane z jezikovnim razvojem, zlasti igra v skupini in druge socialne dejavnosti, ki zahtevajo medsebojno komuniciranje (predstava),
- glasbena dejavnost kot zvrst umetnosti vzbuja veselje do zvoka, igre, gibanja, razvija splošne sposobnosti zaznavanja, pozornosti, motorične spretnosti, jezikovno komunikacijo, socialno vedenje (petje pesmi, igranje na glasbila, ritmična koordinacija, eksperimentiranje z glasom, materiali, instrumenti),
- likovna dejavnost ali izražanje je del otrokovega spoznavnega razvoja kot orodje, ki mu pomaga pri prodiranju v kompleksnost danosti in zakonitosti prostora (risanje, oblikovanje prostora z mrežami med drevesi, gradnja trdnjav iz vej, snega, odpadlega listja, kamnov),
- druženje z vrstniki in drugimi otroki v vrtcu,
- opazovanje kot naravoslovni postopek, pri katerem je potrebno uporabiti različna čutila, odvisna od pojavov, gledanje in poslušanje, ostrenje enega čuta, širi se znanje in s tem nova spodbuda k opazovanju, ugotavljajo se povezave in zakonitosti pri opazovanju pojavov, natančneje se jih razvršča, razlikuje, oblikuje in diferencira,

- dejavnosti z vodo, kjer se meri, preliwa, odkriva lastnosti, spoznava vodo, razlikuje njen pomen od drugih snovi,
- dejavnosti z rastlinam, kjer se spoznava živo in neživo naravo, primerja, opazuje spremembe, skrbi in neguje, okuša, opazuje živa bitja s pomočjo povečeval,
- učenje matematike (risanje likov v mivki, kotaljenje predmetov po različno strmih klancih, merjenje s koraki, štetje stvari, spoznavanje simbolov oziroma znakov, tipanje listov in drugih delov rastlin ter lastnosti, iskanje matematičnih teles, zaporedij, simetrije, razvijanje orientacije in pomnjenje položajev v prostoru).

4.3.2 Čutila in motivacija

Eden ključnih dejavnikov uspešnega vzgojno-izobraževalnega dela je motivacija. Za aktivno sodelovanje pri izvajanju določene dejavnosti ter sledenju postavljenim ciljem, je potrebno otroke motivirati z različnimi motivacijskimi sredstvi. Otroci s PP imajo enake potrebe kot vsi drugi, le da jih pogosto težje zadovoljijo, ovire jim lahko tudi zmanjšajo željo po tem. Brez želje in motiva pa ni mogoče doseči uspeha. Motivacija je izjemnega pomena za učenje, nekateri pravijo, da je celo pomembnejša od sposobnosti (Opara, 2005: 73).

Pri vsakem posamezniku prevladuje določen čut (vizualni tip opazuje, aditivni tip ljubi poslušanje, kinestetični tip zaznava z rokami in telesom), ki usmerja pozornost in s tem vpliva na vrsto igre ter izbiro igralnega prostora. Če želimo, da otrokom razširimo čutne zaznave in jih s tem motiviramo za raznovrstne dejavnosti, v prostor vnesemo tudi raznovrstnost čutnih izkustev. Večja kot je koncentracija pri uporabi čutila, bolj intenzivno je njegovo zaznavanje, zato je smiselno pri načrtovanju oblikovati igralne sklope in izbrati mirnejša mesta za tovrstne prijeme. Obenem moramo biti pozorni na zunanje dejavnike širše okolice, ki lahko s svojimi negativnimi lastnostmi ali potenciali vplivajo na kakovost zaznavanja.

Dejavnosti, ki so pomembne za otrokov razvoj in razvijajo grobo in fino motoriko, koordinacijo, sodelovanje, komuniciranje, likovno in glasbeno izražanje ter ustvarjalnost, opazovanje in s tem razvoj čutil, je treba približati otrokom na različne načine tudi z oblikovalskimi detajli. Barve, teksture, zvoki, vonj, raznovrstnost materiala, položaj in velikost močno vplivajo na privlačnost elementov in struktur, ki ponujajo priložnosti za igro.

Motivacija je tudi samo opazovanje svojih vrstnikov pri dejavnostih. To pa je eden glavnih principov inkluzivne prakse.

5 NAČRTOVALSKA IZHODIŠČA

Razumevanje inkluzije kot proces vključevanja otrok s PP v redne programe, njihova socialna integracija z drugimi otroki in prestrukturiranje bivalnega okolja v okolje, ki bo funkcionalen, fleksibilen ter bo spodbujal stike med njimi, močno vpliva na načrtovalski koncept. Uvod v delovanje in usmeritve v razvoj vrtca, prikazuje osnovne usmeritve za programsko opredelitev in iskanje oblikovalskih izhodišč za zunanji prostor vrtca, ki temeljijo na inkluziji. Načrtovalska izhodišča ponujajo navodila in smernice za razvoj programske sheme in prostorskega koncepta.

Otroke s PP obravnavamo kot druge otroke, vsi imajo enake potrebe po telesnem, socialnem in emocionalnem razvoju. Vsi potrebujejo gibanje, igro, učenje, druženje in nenazadnje prostor, ki jim bo to omogočal. Zato torej je v prvi vrsti pomembno poiskati elemente otroškega igrišča, ki spodbujajo osnovne potrebe, lahko jih opredelimo kot naravne potrebe otrok različnih starostnih obdobj in želja. Prostor igrišča je omejena dimenzija, zato je izbira igralnih elementov pomembna v smislu raznovrstnosti in kombiniranju igralnih vrednosti in vrste iger. Pri čim boljšem poznavanju igralnih sestavin in igre lahko lažje snujemo samo programsko vsebino in njeno pojavno obliko v prostoru (npr. leseni čoki za preskakovanje in lovljenje ravnotežja so lahko v drugem planu sedeži v tako imenovanem avditoriju).

Pri zasnovi koncepta in pozneje pri oblikovanju zunanjega prostora v primeru inkluzije, moramo biti predvsem pozorni na potrebe telesno-oviranih otrok, naj bo to njihov slab vid, sluh ali slabše gibalne sposobnosti. V oblikovanje moramo zato vključiti posebne elemente, kot so dostopnost, orientacija in jasnost prostorskih informacij. Več ko se bodo lahko svobodno gibal, več bo stikov in sodelovanja z drugimi otroki.

Stališče, ki ga bom vpeljala v načrtovanje, je iskanje rešitev v prostoru, kjer bodo otroci nemoteno in raznovrstno razvijali svoje sposobnosti in kjer bo prostor spodbujal njihovo interakcijo v igri, domišljiji in učenju, ne glede na njihovo starost ali potrebe.

5.1 OSNOVNA IZHODIŠČA PRI NAČRTOVANJU IGRIŠČ

Maja Simoneti v članku Igrišča za otroke 21. stoletja (Simoneti, 2010) navaja, da je najpomembnejše vodilo pri urejanju igrišč ustvariti razpoloženje, ki vabi k igri, kar lahko dosežemo z oblikovanostjo terena, vegetacijo in naravnimi materiali, kot so voda, pesek, blato, skale in les. Igralno vrednost mu določajo razmerja med polnim in praznim, velikim in majhnim, razkritim in zakritim, sončnim in senčnim, mokrim in suhim. Igrala pomenijo dodatno igralno vrednost, uporabnost igral pa se širi tudi na področje integracije posebnih potreb ter na posebna področja eksperimentiranja na primer z zvoki ali različnimi materiali. V nasprotju s prepričanjem, da morajo biti igrišča opremljena s posebnimi napravami, je treba v resnici poskrbeti, da bodo do igral prišli vsi otroci in se tam tudi dobro počutili.

Glavni cilj oblikovanja igralnega prostora je ponuditi otrokom bogato igralno okolje, z veliko različnih igralnih izkušenj, kjer bo možno spoznavati tudi naravno okolje. Igralni

prostor mora nuditi gibalne in telesne aktivnosti s svojo prostornostjo in lastnostmi, ki krepijo energijo ter moč pri igralnih izkušnjah. Z raznimi elementi mora stimulirati vseh pet čutil pri otrocih, med drugimi so nepogrešljivi tudi elementi, ki ustvarjajo zvok in vonjave. Otrokom mora dopuščati izbiro ali se bodo igrali sami ali z drugimi, se pogajali, sodelovali, tekmovali ali kakorkoli reševali probleme. Zagotoviti mora manipuliranje z naravnimi in umetnimi materiali tudi z uporabo orodij, pomembno pa je tudi, da je na razpolago več različnih velikosti elementov. Uspešen igralni prostor ponuja otrokom, da preizkušajo svoje meje v sposobnostih, vključno s prerivanjem, športom in igro, ter možnostjo za plezanje (Shackell in sod., 2008: 14).

V članku Inštituta za politiko prostora Maja Simoneti razlaga o razumni meri varnosti na otroških igriščih, med drugim pa navede nekaj principov urejanja v današnjem času. Najboljša igrišča danes padce pod igrali blaži s sipkimi materiali, ne z gumo, plezala so nameščena tudi za otroke s PP ter dovolj visoko, da zanimajo tudi večje otroke, lesena igrala so obdelana grobo. Opredelila se je tudi glede blata, zanj meni, da ni le posledica slabega vzdrževanja, temveč ga povezuje z intenzivnostjo igre. Zasnova igrišča temelji na poligonu dogodivščin, poskrbi, da se spreminja skozi vse letne čase, da se na vse možne načine izbere tehnično perfektna igrala, nujno pa mora vključevati tudi vodo. Dobro igrišče gradi igralne priložnosti na potencialu prostora, naravnih materialih in doživljajski pestrosti. Varnostni mehanizmi so vgrajeni v standarde za opremo in montažo, medtem ko igralno vrednost igrišč zagotavljamo v okviru razumnih meja varnosti (Simoneti, 2012).

Okoljski psihologi Hayward, Rothenberg in Beasley (raziskovalne študije iz leta 1974) so v raziskavi pri otrocih ugotovili, da se od treh različnih tipih igrišč (tradicionalen, sodoben in doživljajski), predšolski otroci najraje igrajo na sodobnih in tradicionalnih igriščih. Tradicionalen, ki zajema tobogane in gugalnice, pa ne dopušča kreativne igre in ustvarja le tekmovanje med udeleženci in ne sodelovanja, sta zapisala Walsh (raziskovalne študije iz leta 1993) in Barbour (raziskovalne študije iz leta 1999). Frost, Wortham, Reifel (raziskovalne študije iz leta 2001) omenjajo, da pretirani varnostni standardi in navodila, ki jih uporabljajo na opremi, vodi v zdolgočasnost same igre in nepravilno uporabo igral, kar povečuje nesreče. Prav tako omejujejo kreativnost, fleksibilnost, izzive in naravne značilnosti odprtih prostorov. Vnašanje naravnih materialov in elementov v oblikovanje razvija otrokovo prostorsko kognitivno zavedanje in znanje, vnos razgibanosti pa izziva in povečuje otrokova psihološke kompetence in znanja ter socialno vključenost. Kjer je več naravnih prvin je več tudi domišljajske igre, otroci se igrajo bolj konstruktivno, manj funkcionalno in ponavljajoče (Professional perspective ..., 2006).

Pri oblikovanju prostora za igro se je smiselno osredotočiti na potrebe otrok v smislu njihovih sposobnosti in ne toliko na starostne skupine. S premišljenim oblikovanjem in umestitvijo so lahko sestavine in elementi uporabni tako za manjše kot večje otroke, ne da bi opazovali igro s stališča ene ali druge starosti. Igrišča, ki so oblikovana po principu inkluzije, naj bi v največji meri nudila enako kakovostno in obsežno igralno izkušnjo tako za otroke s PP, kot vse druge, sprijazniti pa se moramo tudi z dejstvom, da prav vsi elementi ne morejo biti v celoti uporabni za vse (Shackell in sod., 2008: 31–46).

Zasnova igrišča mora s svojim strukturnim programom zagotoviti čim bolj raznovrstne dejavnosti, ki izpolnjujejo otroške potrebe (Ogrin, 2010: 182–188):

- zagotoviti mora veliko možnosti za preizkušanje telesnih zmogljivosti,
- ponuditi mora spoznavanje taktilnih in prostorskih značilnosti okolja,
- omogočati mora dejavnosti, pri kateri lahko premagujejo ovire, kot sta strah pred višino in zaprtim prostorom,
- sproščanje preko ustvarjalnih iger,
- spodbujati mora stike, navajati na druženje, skupne podvige in strpnost do drugih oz. socializacijo,
- motivirati in opogumljati po zgledu drugih otrok,
- zagotoviti nabor iger po starostno-razvojnih stopnjah otrok,
- ponuditi mora individualne in skupinske dejavnosti.

Ogrin (2010) v svojem delu nadaljuje z merili pri zasnovi igrišč z diferenciacijo prostorske organizacije, ki temelji na psihološki naravi igre in na varnost ter prilagoditev igral glede na fizične zmogljivosti različnih starostnih stopenj otrok. Pri spodbujanju igre moramo upoštevati dejavnike, kot so vloga oblike, barve, teksture in otipnih lastnosti gradiva ter medsebojna soodvisnost med obliko in značajem igre. V zasnovi moramo zagotoviti tudi t. i. psihološke niše ali mikroambiente – manjše, zaključene prostore, ki so vsaj nekoliko ločeni od aktivnega dogajanja na igrišču. Poleg spodbujanja socializacije v igri, moramo poskrbeti in ponuditi možnosti tudi za individualno igro. Varnost na igrišču mora biti zagotovljena s preglednostjo, ograjenostjo, z igrali, ki so povsem brez napak v konstrukciji (izdelanimi po standardu za otroška igrala), s prostorsko organizacijo igral in zagotavljanjem nezasedenega prostora okrog njih. Za otroke, ki so v zanosu igre, so lahko igrala postavljena preblizu ovira in nevaren potencial za poškodbe. Razmestitev igral po prostoru naj bi za 3–4-letne otroke veljalo zvrstiti po starostni skupini, čeprav za to ni pravila. Otroci izbirajo igro po hipnem razpoloženju, po osebnih nagnjenjih, želji po dogajanju, raziskovanju, spremembah, lahko tudi tveganju in se redkokdaj zadržujejo dlje časa na istem mestu, vzrok temu je njihova radovednost. Na podlagi teh dognanj, Ogrin ugotavlja, da to govori v prid tekoči, linearni razmestitvi iger. Posamezna polja so tako bolj vidna in dostopna. Privlačnost ambientov povečamo z zasaditvijo grmovnic, ki lahko služijo k razvoju domišljjskih iger ali kot umik v drugačen svet. Velik pomen imajo drevesa na igrišču, ki bistveno izboljšajo prostorsko členjenost igrišča in še pomembneje, zagotavljajo senco oz. zaščito pred nevarnimi sončnimi žarki. Kot nepogrešljive sestavine na igrišču so po Ogrinu plezala, hitrostne igre (spusti po toboganu) in elementi, ki osvobajajo od strahu pred zaprtim prostorom, kot so tuneli.

Delovna skupina arhitektov, oblikovalcev in inženirjev (iz North Carolina State University) je leta 1997 razvila 7. principov inkluzivnega oblikovanja (The 7 Principles, 2014):

- pravična uporaba (zagotavlja enake načine uporabe za vse uporabnike oz. ekvivalentne, kadar to ni mogoče, izogibati se je potrebno segregaciji in stigmatizaciji, zagotoviti je potrebno enake pogoje za varnost vsem, pri oblikovanju se oziramo na vse enako),
- fleksibilnost pri uporabi (zagotoviti je potrebno izbiro in način uporabe vsem, olajšamo lahko potrebe s točnostjo in natančnostjo, prilagajati se moramo gibalni hitrosti uporabnikov),
- preprosta in intuitivna uporaba (jasno oblikovanje, ki bo razumljivo, ne glede na izkušnje ali znanje, izogibamo se nepotrebni kompleksnosti, biti moramo dosledni),

- zaznavnost informacij (zasnova učinkovito posreduje potrebne informacije, ne glede na senzorne sposobnosti posameznika ali samih prostorskih pogojev, uporabljamo lahko različne taktilne in slikovne informacije, z ustreznim kontrastom lahko ločimo informacije od okolice),
- zagotavljanje varnosti (oblikujemo tako, da minimaliziramo konfliktna situacije in možnosti nesreč, zaščitimo ali izoliramo elemente, ki so najbolj uporabni, zagotovimo opozorilne označbe, možnost padcev pri igralih zavarujejo s primerno podlago, pazimo, da določene stvari ne motijo pri izvajanju tistih dejavnosti, kjer je potrebna večja koncentracija),
- prilagajanje stopnji fizičnega napora (uporaba delovne moči mora biti v razumljivih vrednostih, zmanjšati je potrebno ponavljajoče aktivnosti, minimalizirati moramo trajni fizični napor),
- prilagajanje velikosti prostora za dostop in uporabo (načrtovati moramo dostop, doseg, manipulativnost in uporabo elementov ne glede na uporabnikovo velikost telesa, držo ali mobilnost, zagotoviti moramo preglednost in dosegljivost za stoječe ali sedeče uporabnike, oprijemljivost je nameščena v različnih variacijah, zagotoviti je potrebno dovolj prostora za uporabo tehničnih pripomočkov potrebnih za osebno pomoč).

5.2 IGRALNA OPREMA IN OBLIKOVALSKE SESTAVINE

Osnovna potrebna oprema igrišč pri vzgojno-varstvenem zavodu naj bi, po navodilih strokovnih sodelavcev Zveze prijateljev in mladine, bila (Dolanc, 1973: 28):

- peskovnik z utrjeno površino okrog njega,
- leseni čoki kot sedeži ali plezala,
- plezala in zvirala različnih oblik in izvedb,
- lesene gredi različnih višin,
- pokrite niše za igre in telovadbo v slabem vremenu,
- razni premični rekviziti,
- gugalnice različnih premerov s sedeži iz avtomobilskih gum,
- klopi višine 27–29 cm.

Zelo pomembna je tudi izbira igralne opreme in njena umestitev (Shackell in sod., 2008: 72):

- umestitev opreme mora biti skrbno načrtovana, njena pravilna postavitev bo okrepila njen namen,
- dobro je vključiti nekaj elementov, ki se jih lahko uporablja fleksibilno, nedefinirano pri njegovi uporabi,
- izbira opreme mora ustrezati inkluziji v prostoru (viseče mreže, vrtiljak dostopen vsem, oprema, pri kateri lahko otrokom pomaga druga oseba, kot sta širok tobogan in večji vrtiljak).

Slika 4: Primera povsem inkluzivne opreme (levo: Landscape structures, 2016; desno: Playdale playgrounds, 2016)

Tobogan za skupno spuščanje z valji, ki spodbujajo senzorne zaznave, je ne samo uporaben v smislu sodelovanja, spodbujajoč je v več razvojnih funkcijah (Slika 4). Desno na sliki je izbran vrtiljak, ki dopušča uporabo tudi otrokom na vozičkih, je enostaven in na pogled ne deluje, kot da je namenjen uporabi za otroke na invalidskih vozičkih. Večina prilagojenih igral ima jasno določen in zelo očitno izražen vtis, kamor sodi otrok s PP, običajno je prostor, ki ga zavzema večji, bolj tog. Mnogi elementi so lahko tudi neprivlačni normalno sposobnim otrokom, če delujejo na pogled predvsem za uporabo gibalno nesposobnim otrokom. Vendar z malo premisleka lahko izberemo tudi estetsko dovršene elemente.

Drugi sklop elementov, ki jih moramo zagotoviti, so naravni elementi za igro (Shackell in sod., 2008: 73):

- voda ima velik vpliv na ustvarjalno igro, predvsem v kombinaciji s peskom ali mivko, otroški bazeni so zelo privlačni za otroke vseh starosti, tako imenovana »vaška pumpa« spodbuja interakcijo in sodelovanje med otroki,
- zemlja, pesek, mivka, blato, skale so lahko elementi igre ali kot vrsta podlage,
- oprema, ki lovi moč vetra in ustvarja zvok, tudi če otrok recimo piha skozenj.

Slika 5: Primer kombinacije igre s peskom in vodo v Oregon Hills Park (Landcurrent.com)

Zelo zanimiva strukturirana igralna površina z mivko in vodo, ki privlači igro s kombiniranjem vode in mivke, medtem ko ustvarja in dopušča manipuliranje z materiali na različnih višinah (Slika 5).

Oblikovalske sestavine otroškega igrišča (Dolanc, 1973: 29–42):

- ravne utrjene in tlakovane površine,
- večja travnata površina, grmovje in drevje,
- površine primerne za risanje,
- kotički za igre,
- gredice z rastlinami,
- grič in klančine za sankanje, dričanje,
- dostop do vode, naprave za igro z vodo,
- večje površine za igre z žogo,
- manjši amfiteater za igre, predstave,
- prostor za otroške ustvarjalne dejavnosti.

Videmšek in Visinski predlagata za otroke do tretjega leta peskovnik s pokrovom, mini tobogan, igralo na vzmeteh, mini gugalnice, igralo v obliki vlaka, kombinirana igrala za razvoj ravnotežja in koordinacije gibanja. Za otroke od tretjega do šestega leta pa različne gugalnice, kombinirana igrala za razvoj ravnotežja in koordinacije gibanja (viseče vrvi, grede, valji, lestve), drogove za vese, prenosljivi goli in koši ter tobogan prilagojen terenu (Videmšek in Visinski, 2001: 69).

5.2.1 Plezala in zvirala

Plezala so lahko sestavljena iz lesenih ali jeklenih palic, vrvi, mrež, žice, grajena so lahko tudi iz opeke, kamna ali pa iz plastike. Za ta namen se lahko uporabljajo tudi izdelane umetniške skulpture, s čimer igrišče pridobi veliko privlačnost in estetsko vrednost. Postavljamo jih tako, da ustrezajo zmogljivosti otrok, ki so jim namenjena. Pred naletom drugih otrok je potrebno ustrezno zavarovati vse naprave, pri katerih je možno nihanje,

med drugim tudi drsalnice. Lahko jih primerno ogradimo ali jih postavimo v zavarovan kot (Dolanc, 1973: 34).

Slika 6: Plezala iz vrvi so lahko razlikujejo glede na način igre in privlačnosti (levo: Garden design magazine 2016; desno: Pinterest, 2016)

Ključ pri izbiri opreme je predvsem njegova splošna uporabnost v smislu skupinske igre ali glede na način uporabe. Kot prikazuje leva stran slike 6, pri pajkovi mreži lahko izbiramo med plezanjem čez oz. po njej ali igro pod njo, na desni strani slike je prikazana plezalni element, ki je dostopen starostno različnim otrokom. Tudi samo oblikovanje elementa veliko pripomore k privlačnosti in uporabnosti.

Slika 7: Tako imenovana »valjčna miza« za krepitev zgornjega dela telesa (Universal design style, 2016)

Na sliki 7 je element, ki s preprijemanjem krepi zgornji del telesa in hkrati z valji spodbuja senzorne občutke, pomaga pa tudi pri samemu premikanju telesa. Dostopen je vsem otrokom, na pogled privlačen, vendar pa naj bi po podrobnejšem raziskovanju prav to

igralo lahko povzročalo zatikanje otroških las med valjčke. Zato ni odveč poglobljen razmislek pri izbiri igralnih elementov, kljub vsem njihovim atestom.

Slika 8: Disk za ravnotežje krepi motorične funkcije (Inclusive play, 2016)

Disk za ravnotežje je namenjen razvijanju gibalnih in ravnotežnih funkcij. Element na sliki 8 je višinsko primeren tako za manjše kot večje otroke, s posebnimi potrebami ali brez njih, na njem se lahko stoji ali leži, saj je zelo nizek in širok. Vendar pa je primeren za uporabo otrokom od osmega leta dalje, glede na podatek v kataloški prodaji otroških igral podjetja Eko play.

Slika 9: Način enostavnega oblikovanja plezala in zvirala (levo: Hative, 2016; desno: Pinterest, 2016)

Plezalo sestavljeno iz manjših in večjih velikih gum, lahko zaradi oprijema in dolžine koraka uporabljajo različno veliki in različno sposobni otroci (Slika 9). Zviralo na desni strani slike je lahko v kombinaciji več različno visokih elementov uporabno na različne načine in po različnih sposobnosti otrok.

5.2.2 Gugalnice

Nameščene morajo biti v zavarovanem ali ograjenem prostoru. Najprimernejša podlaga je suha mivka, saj pogosto pride do padcev in skokov z višine. Sedeži so usnjeni, gumijasti ali iz mehke plastike (Dolanc, 1973: 35).

Slika 10: Priljubljen tip gugalnice »ptičje gnezdo« in desno druga različica novodobnih gugalnih elementov (Inclusive play, 2016)

Prikazane gugalnice so zanimive in uporabne tako za manjše otroke kot starejše, uporablja jih lahko več otrok skupaj ali individualno, stoje ali sede, pri gibalno oviranih otrocih je ob skupni uporabi gugal tudi prednost, da jih zibajo drugi (Slika 10).

5.2.3 Rogovile, drevesna debela in leseni čoki

Uporabljajo se kot plezala, zvirala, sedeži, stopnice, pregrade in ograde, namestimo jih v pesek ali travo ter mivko.

Slika 11: Plezala čez in igra spodaj (Pinterest, 2016)

Plezala iz drevesnih čokov in debel so lahko zelo poljubno oblikovana, že v zelo minimalni obliki oz. formi pa lahko dobimo zelo privlačen in uporaben igralni element za igro na njem ali pod njem, kot na sliki 11, v obliki hiške, vlaka ali kače na reliefni modulaciji (Slika 12 in 13).

Slika 12: Vlak iz debel za plezanje in domišljjsko igro (Sovereign, 2016)

Z različnimi oblikami lesenih struktur ali posameznih elementov lahko zelo dobro oblikujemo prostor, ki hkrati služi gibalnemu razvoju ali sedenju (Slika 12).

5.2.4 Labirinti – spirala – polži

Oblikovani so lahko iz kamenja, lesenih čokov ali grmičevja. Omogočajo skakanje, skrivanje, ustvarjanje in olepšajo igrišče (Dolanc, 1973: 41).

Slika 13: Leseni čoki kot plezala in pot v kontrastni barvi (levo: Earth scape play, 2016, desno: Rasta upp, 2016)

Slika 13 prikazuje uporabnost drevesnih čokov. Desno vidimo manjše elemente, ki jih lahko za preskakovanje uporabljajo tudi manjši otroci. Elementi, ki niso fiksirani, so toliko bolj privlačni za igro, saj si otroci sami oblikujejo igralni prostor, če so na njih dodatno pobarvane pike, jih glede na njihovo število večji otroci tudi razporejajo. Predvsem kontrastna barva lahko pri taki igri zavaruje slabovidne otroke.

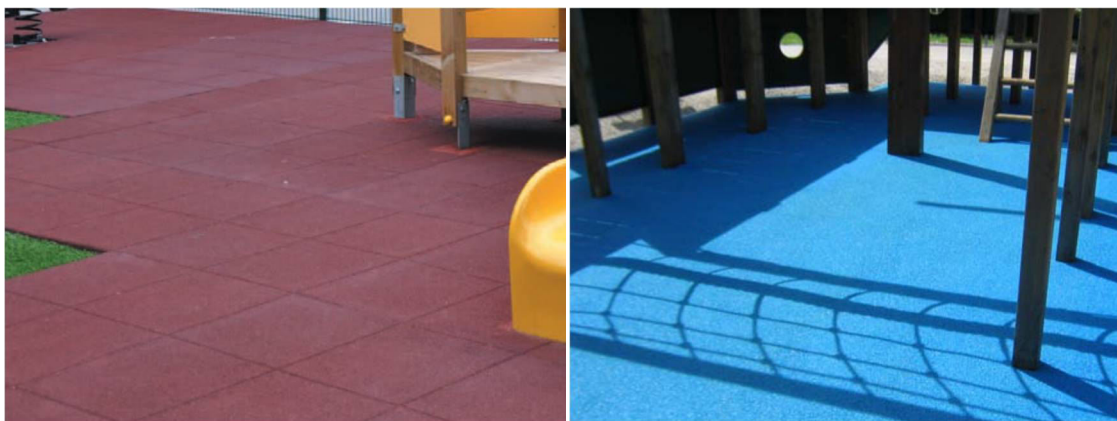
Z različnimi oblikami lesenih struktur ali posameznih elementov lahko zelo dobro oblikujemo prostor, ki hkrati služi gibalnemu razvoju ali sedenju. Če lesene čoke razporedimo po spiralnem vzorcu različnih višin, prostor ponudi tako izzive v preskakovanju čokov ali služi kot zatočišče v nekem drugem segmentu.

5.2.5 Ravne utrjene in tlakovane površine

Zelo obiskovani elementi igrišč so poti ali igralne površine, primerne za igre z žogo, kotalkanje, vožnje z vozili in športne igre. Razčlenjene strukture tlakov dajejo možnost iger, kot so ristanc, igre z žogo in ploščicami ter skupinske igre. Površine, ki so predvidene vožnji in športne igre, moramo ločiti od drugih igralnih površin. Materiali za površinsko obdelavo so droben prodec, les, asfalt, betonske ali kamnite plošče, kocke in plastika. Priporočljivo je, da so površine razdeljene v funkcionalno določene enote in obdane z grmičevjem ter drevjem (Dolanc, 1973: 29–41).

5.2.6 Podlage za igralne prostore

Vrste podlag so različne glede na vrsto igre ter predvidene višine padcev z igralne enote. Izbiro podlag določajo tudi potrebne zahteve za pritrditev igral (sipkih materialov ne uporabljamo pod igrali dobro pritrjenih v tla, kot so vrtiljaki). Podlaga je načrtovana tudi glede želenega vnosa kontrastnih učinkov z vidika vizualne zaznave ali pri dodajanju čutnih zaznav. Uporabimo lahko sipke materiale iz drevesne skorje, lesenih ostružkov, sekancev, sipek pesek ali prod (pri možnosti padca z več kot dva metra mora biti debelina sloja 30 cm), gumijasti material v obliki zlepljenih drobnih delcev oblikovanih v plošče (regenerat) ali kot nalit gumijast sloj (za igrala mora imeti sloj debeline 4 cm), ki so dostopni v različnih barvah in grafičnih vzorcih, imeti pa morajo seveda ustrezen certifikat, na katerem je navedena maksimalna višina padca kateri obloga ustreza (Slika 14).

Slika 14: Levo gumijaste plošče, desno nalit gumijast sloj (Eko igrala, 2016)

Slika 15: Ekološki PVC blažilec padcev in njegov videz po nekaj košnjah (Eko igrala, 2016)

Ekološki PVC blažilec padcev je površina z gumijasto mrežo, skozi katero raste trava in če je pravilno položena z ustrezno pripravljeno podlago (merila standarda SIST-EN 1177), lahko zagotavlja visoko stopnjo varnosti pri poškodbah, tudi pri možnosti padca z višine do treh metrov (Slika15). Po njej lahko dostopajo tudi otroci na invalidskih vozičkih. Uporabimo lahko tudi gumijaste preproge, ki se razvijejo čez tršo podlago in zagotavljajo varen padec z višine.

Vzdrževana travnata površina je dovoljena tam, kjer otrok ne more pasti z višine večje od 1 m. Trava je primerna za igre z žogo, skupinske igre, tekanje, rajanje, počivanje in naj bi zavzemala do 70 % skupne površine. Večje površine trate zagotavljajo manjšo obrabo (Dolanc, 1973: 32).

Standard SIST-EN 1177 jasno določa uporabo varne podlage pod igrali, kjer je možnost padca pri igri otroka z višine več kot 60 cm ter seveda pod vsemi igrali, kjer prihaja do izsiljene sile, kot so gugalnice, vrtiljaki, tobogani in igrala na vzmeteh, ne glede na njihovo višino. Podlaga zmanjšuje tveganje za nastanek resnih poškodb (npr. glave), ne bo pa preprečila nesrečnih dogodkov. Varna podlaga mora biti nameščena vsaj meter in pol od skrajne točke, do katere seže igralo med zibanjem. Pri večji višini, s katere lahko pride do padca, pa zagotovimo velikost po izračunu (približek je enak višini padca všteti od razdalje skrajne zibalne točke). Pri opornih gugalnicah in vzmeteh je širina podlage en meter od odklona teh igral (Yearley in Berlinski, 2008: 10–11).

Med vsemi podlagami je še vedno v ospredju guma, ki je lahko izdelana v obliki plošč ali vlita v naprej pripravljeno obliko. Gumijast regenerat je elastičen, omogoča dostopnost vozičkom in drugim gibalnim pripomočkom, primeren je navkljub vremenskim vplivom (dež, blato, hladnost) in je med drugim preprost za čiščenje. Guma je primerna podlaga za vse vrste igral do višine 3 m, tehnično zadošča standardom, hkrati pa je uporabna pri kombiniranju barv, ki vizualno privlači uporabnike ali pa jim nudi določene vizualne informacije o smeri gibanja ter širine polja, na katero še vpliva določeno igralo, ki je v funkciji.

Slika 16: Kontrastni vzorci na podlagi iz nalite umetne gume (National safety surfaces, 2016)

Na podlagi iz umetne gume lahko s kontrastno barvo ali teksturo jasno označimo polja, kjer je največja verjetnosti naleta ali padcev otrok (Slika 16). Tudi pri gugalnicah lahko označimo polje oz. obseg nihanja. Paziti pa moramo na pretirano uporabo barv, saj se zelo hitro lahko zgodi, da izgubimo jasno prostorsko predstavo in ustvarimo konfuznost pri uporabi elementov (Slika 17).

Slika 17: Primer pretirane uporabe barvnih vzorcev (Game time, 2016)

5.2.7 Razgibanost terena

Oblikovanje razgibanega igrišča pomaga ustvarjati različne notranje prostorske različice, ki spodbujajo raziskovanje in zagotavljajo intimne prostore, hkrati prostor razčlenijo in ga povečajo (Shackell in sod., 2008: 75):

- jarki, vdolbine v kombinaciji z gomilami in grički,
- razgledne točke,
- skrivališča,
- poti, ki bi prečkale nasipe, jarke, uporabljali bi jih otroci na kolesih in invalidskih vozičkih.

Razgiban teren je nepogrešljiv, za otroke zelo privlačen, zlasti v zimskem obdobju, ko se okolje popolnoma spremeni in je večina naprav in površin neuporabna. Klančine lahko

uporabljamo za drsnice ali namestitve tobogana, kjer je strmina odvisna od dolžine naprave in ne sme presegati naklona 30° (Public playground safety handbook, 2010: 35), širina drsnic pa je lahko različna. Če je neraven teren preveč strm, ga je potrebno zasaditi z grmičevjem. Različno oblikovan teren loči posamezne dele igrišča in dopušča njegovo dožemanje z več zornih kotov (Dolanc, 1973: 32).

PREJ

POTEM

Slika 18: Preoblikovanje terena v prostor za igranje na šoli Glen Falls v New Yorku (Natural playgrounds company, 2016)

Na primeru šolskega igrišča Glen Falls Elementary School v New Yorku vidimo lep primer oblikovanja prostora, ki ponuja veliko več igralnih možnosti in raziskovanja, kot je ponujal prostor prej (Slika 18). Z reliefno modulacijo so pridobili prostor za plezanje, tobogan, manjše vdolbine, nekaj mirnih kotičkov, veliko možnosti za razvijanje telesne moči, predvsem s plezanjem čez balvane (večje skale).

Na sliki 19 je prav tako prikazan lep primer preoblikovanja terena, v katerem je v ospredju element tobogana, do katerega se lahko pride na različne načine, dva od teh sta položnejša in dostopna gibalno oviranim osebam. Oba primera so oblikovali v podjetju Natural Playgrounds Company, kjer združujejo znanja iz krajinske arhitekture, gradbeništva in pedagogike.

PREJ

POTEM

Slika 19: Primer razgibanosti in raznolikosti terena preko enega skupnega elementa (Natural playgrounds company, 2016)

Teren lahko oblikujemo s poljubnimi podlagami. Naj bo to naraven material, asfalt, kamen, beton ali regenerat iz gume, glede na vrsto in namen igre. Rehwaldt Landscape Architects so v javnem odprtem prostoru preoblikovali teren v zelo zanimivo, razgibano, domišljijsko otroško igrišče, ga poudarili s tekočimi belo obarvanimi linijami, ki poudarjajo vertikalnost elementov in vizualno tvorijo prostornost ter homogenost (Slika 20).

Slika 20: Otočki v morju; igrišče Lohmühleninsel v Berlinu (Landezine, 2016)

Slika 21: Načrt igrišča za predšolske otroke; A Toddlers Playground, Pariz (Landezine, 2016)

Razgibanost terena poudarjamo z nivojsko členitvijo in prostorsko členitvijo, ki jo poudarimo tako z zasaditvijo kot kontrastnimi vzorci ali barvami. Reprezentativen primer je igrišče za predšolske otroke (A Toddlers Playground) v Parizu, delo projektnega biroja Espace Libre (Slika 21).

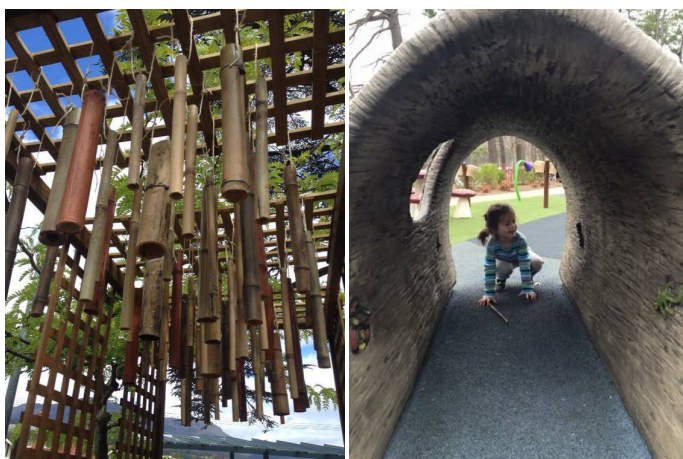
5.2.8 Kotički za igre in počitek

Za posamične in skupinsko mirnejše igre ali zaposlitve ter počitek otroci uporabljajo manjše prostore, z več strani omejenimi z različnimi naravnimi in umetnimi pregradami. Z namestitvijo določene igralne naprave lahko kotičku določimo namembnost (Dolanc, 1973: 32).

Te kotičke lahko oblikujemo z elementi, ki tvorijo ali ustvarjajo zvok (Slika 22), lahko pa zaradi svoje zgradbe le poustvarjajo akustične prostore, kot je npr. tunel (Slika 23).

Slika 22: Glasbeni kotiček (The playground company, 2016)

Slika 23: Prostor s posebnimi zaznavami (levo: Pinterest, 2016; desno: Yelp, 2016)

Zelo zaželen prostor, kjer otroci spoznavajo naravo, vzgojo in lastnosti rastlin, razvijajo senzomotorična čutila in gradijo odnose, je vrt.

Prostor za ustvarjanje je lahko kotiček, kjer se otroci likovno izražajo, lahko pa je povsem gradbeno konstruktivni kotiček; tej dejavnosti oz. igri danes mnogi pripisujejo zelo pozitivne lastnosti za otrokov razvoj (Slika 24).

Slika 24: Ustvarjalni prostori (levo: Life over easy, 2016; desno: Flickr, 2016)

5.2.9 Zasaditev rastlin

Zasaditev rastlin oziroma prostorsko oblikovanje s posebej izbrano vegetacijo, daje prostoru karakter, hkrati pa se lahko prostor s pomočjo zasaditve integrira v širšo okolico. Pomaga nam ustvariti ograde, senco, zastor in pomaga preprečiti erozijo na strmih pobočjih. Omogoča tudi zanimive vizualne spremembe med letnimi časi, ki skrbijo za različnost prostora čez celo leto. Rastline prostoru dodajajo teksturo, vonj in barvo, privabljajo žuželke, metulje in ptice, kljub temu pa morajo predstavljati igralno vrednost (Shackell in sod., 2008: 76–78).

Drevnina in grmovnice dajejo prostoru naravno vrednost, krepijo oblikovno značilnost prostora, ponujajo zavetje in krasijo igrišče. Drevo lahko uporabimo kot osrednjo točko, kot plezalo ali zviralo, grmovje se rabi za pregrade, za oblikovanje igralnih kotičkov in za okras. Nudijo zaščito pred premočnim soncem, pri čemer je potrebno izbrati drevesa, ki imajo veliko in gosto krošnjo ter pozimi odvržejo liste, saj tako v hladnejšem razdobju prepuščajo kar največ svetlobe. Primernejše vrste so drevesasti javor, lipe, bukve, hrasti, koprivovec in češnje (Dolanc, 1973: 29–44).

Pomen rastlin in zasaditve torej tvori sklop funkcij, ki se odražajo tako na oblikovanju oz. strukturiranju prostora, v njegovi dinamiki in pestrosti, tehničnim detajlom, varovalnim ukrepom, kot pomembni ekološki kakovosti in ne nazadnje sociološko-družbeni vrednosti. Njihov najpomembnejši prispevek v prostoru je orientacija, ki jo ustvarijo s svojo pojavnostjo, z dobro zasnovo se z njimi poustvarja vizualno jasnost in poudarke predvsem pri spremembah v prostoru. Tvorijo okolje drugim elementom, ki jih je potrebno umestiti v prostor. Ponujajo izredne pozitivne oblikovalske sestavine, s katerimi lahko manipuliramo, gre za njihovo raznolikost v obliki, barvi, teksturi in vonjem.

Rastline izbiramo glede na želeno funkcijo in obliko zasaditve, ki jo skušamo doseči v smislu oblikovanja prostora. Če zastiramo ali poskušamo z ozelenjevanjem oblikovati pregrade in senčne prostore, je pomembno izbirati rastline po višini rasti, njihove lastnosti pri odpadanju listja, obstojnosti in potreb pri vzdrževanju. Ne nazadnje imajo prednost pri izbiri rastline s hitrejšo rastjo in seveda njihove zdravju neškodljive lastnosti. Ko želimo izpostaviti čutne zaznave in si pomagamo z zasaditvijo, upoštevamo barvne lastnosti rastlin, predvsem cvetja, listja in plodov, njihovo užitnost, teksturo ali kontrast,

upoštevamo vonj, ki ga oddajajo (cvetovi, listi, dišavnice), pri večjih vrstah lahko izbiramo celo po njihovem izrazitem gibanju v vetru in oddajanju specifičnega zvoka ob šelestenju. Moramo pa tudi upoštevati in razporediti časovno raznolikost cvetenja rastlin, da lahko zaznave krepimo večji del leta.

Rastline lahko uporabimo tudi kot igralni element, to so drevesa za plezanje, ki morajo biti več debelna ali nizko razvejana ter močna in drevesa za skrivanje, ki morajo imeti povešave veje. Na drevesa lahko razobesimo posamezna igrala, z grmovnicami lahko tvorimo votline, tunele, labirinte ali ustvarimo skrivnostne koticke.

5.2.10 Dodatne smernice za varnost na igrišču

Po navodilih za varnost na igrišču, ki so objavljena v brošuri ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, lahko povzamemo tudi nekaj osnovnih usmeritev, ki lahko zagotavljajo varnejšo uporabo igrišč. Poleg pravnih podlag za projektiranje, ne smemo pozabiti tudi na bolj detaljne elemente, ki lahko pripomorejo k bolj varni uporabi igrišča. Na primer prostor za sedenje in klopi naj ne bi bili postavljeni blizu ograje, da ne pride do možnosti skakanja na ali čez ograjo. Za to predvidevamo odmik večji od enega metra. Priporočljiva pa je tudi namestitev klopi bližje vhodu ali izstopu, da je nadzor nad morebitnim izstopom otrok z igrišča lažji. Prav tako naj koši za smeti ne bodo pri vseh in prostorih za počitek (ali vsaj oddaljeni več kot tri metre), saj lahko ogrozijo osebe v bližini z napadi žuželk, pritrjeni pa morajo biti tudi na podlago, da jih otroci ne uporabijo za igro. Ob igralih, ki se vrtijo, je treba zagotoviti vsaj dva metra prostega prostora, ob velikih igralih, ki se zibajo ali vrtijo, je potrebna primerna zaščita pred naleti drugih otrok. Izogibati se je potrebno tudi rastlinam, ki lahko povzročajo alergije s cvetnim prahom (Yearley in Berlinski, 2008).

5.3 PROSTORSKI POTENCIALI IN OVIRE

5.3.1 Organizacija in spoznavanje prostora

Otroci doživljajo stvari in objekte emocionalno mnogo bolj kot prostorsko, kljub temu pa otroška predstava o prostoru postaja s starostjo vse bolj specifična. Ni jasnega odgovora, ali otroci potrebujejo prostore, ki upoštevajo njihovo merilo. Pri opazovanju malčkov in starejših otrok, kako si izbirajo koticke in si lastijo določen prostor, lahko strnemo le, da potrebujejo občutek varnosti. Izpostavljen je tudi pomen lastnega gibanja v prostoru, ki je vedno pogojen z materialnimi značilnostmi, pobudami in tudi preprekami, ki jih kompozicija elementov v prostoru vsebuje.

V vsakem prostoru se poraja vrsta odnosov, ki pojasnjuje položaj človeka v njem in so pravzaprav percepcije delovanja okolja. Preprost model prostora je horizontalna ravnina, prek katere prodira vertikala. To je lahko prazen prostor kot središče in ponuja drugim subjektom, da postanejo opazni. Ravno nasprotno je središče v materialni obliki, s katerim lahko dobimo izjemno strukturirano organizacijo odnosov prostora okoli njega. Mnoge skupinske igre temeljijo na precizni organizaciji in upoštevanju različnega prostorskega polja oziroma okrožja lastnega gibanja. Tudi pogled iz različnih zornih kotov omogoča videnje notranje strukture elementov. Smiselni je način ureditve prostora, kjer se jasno

upoštevajo nasprotja; zgoraj/spodaj, tukaj/tam, začetek/konec, spredaj/zadaj, nad/pod, notri/zunaj. Važno je, da spreminjamo položaje, da nizamo več planov perspektive, ki ne postavljajo hierarhičnih vrednosti, ampak samo določeno zaporedje.

Občutek varnosti in privlačnosti, ki ga v prvi vrsti daje osvojitve prostora, lahko še dopolnjujemo z odnosom notri/zunaj. Kotički za skrivanje so nadzorovani, okolico izolirajo, labirinti so lahko prostor igre, v katerih otrok odkriva vedno nove situacije. Prostor, ki se zapira, daje občutek, da nas obdaja meja in hkrati, da se nadaljuje. Tudi zaporednost in ponavljanje elementov ustvarjata podobo varnosti, predvidljivosti in jasnosti. Ne smemo pozabiti na simetrijo, njene tvorbe so predvidljive in pomagajo pri orientaciji v prostoru, asimetričnost pa prisili k odkrivanju vedno novih odnosov.

Podoba določenega prostora je kombinacija vseh zaznav. Pomembni so tako giblivi kot negiblivi elementi, ki jo sestavljajo in vizualne kvalitete, ki omogočajo oblikovati podobe, čutne izkušnje in spomine.

Pri organizaciji podobe prostora prevladujejo elementi, kot so poti, ki določajo potek in povezujejo dele. Poti opišejo lastnosti, kot so širina, merilo, materialnost, barva, oblika, tekstura in obrobno zelenje. Osnovna značilnost poti je kontinuiteta, označuje smer in stopnjevanje prostora. Je ključna pri usmerjanju v prostoru in pomaga tvoriti prostorsko orientacijo. Robovi so linearni elementi, meje in prelomi, ki so prehodni ali nepropustni ter delijo in povezujejo prostor. Predvsem orisujejo meje in definirajo območja podobnih namembnosti.

Prostor definirajo tudi različne fizične značilnosti; teksture, oblike, detajli, simboli, namembnost, topografija, barve, višine, oblike delov itn., pomemben je tudi hrup oz. zvok v prostoru. Definirajo ga tudi materiali, ki z lastnimi kvalitetami, kot so tekstura, barva in struktura, ponujajo posebne doživljajske situacije in poudarjajo toplino, mehko, trdoto ali lagodje. Ker mlajši otroci poudarjajo doživljajske naravnosti prostora bolj kot formalne in oblikovne, je ta vidik oblikovanja igralnega prostora izjemno pomemben (Tomšič Čerkez in Zupančič, 2011: 59–73).

5.3.2 Ovire v prostoru

Pri obravnavi lokacije upoštevamo tudi obstoječe in potencialne ovire, ki bodo z novimi prostorskimi posegi nastale. Najbolje jih je razporediti na poglobitve skupine, ki jim lahko določimo kriterije. Vizualne ovire zajemajo ovire, ki onemogočajo vizualno branje okolja in povečuje nevarnost, gre za zakrivanje pogleda, s katerim je uporabnik ob pomembno informacijo. Prostorske ovire moramo zaznati predvsem pri zavedanju potreb uporabnikov, danosti prostora in poznavanju tehnik gibanja. Prostorske ovire so fizični elementi v arhitekturi, ki onemogočajo ali otežujejo gibanje. To so stopnice, tlaki, robovi, pragovi in drugi koridorji gibanja. Tudi zvok je lahko ovira, predvsem kadar povzroča motnje med komunikacijo ali koncentracijo. Še posebej slepim je zvok pomemben orientacijski element. Meja med ovirami in prostorskimi potenciali ni vedno konkretno izražena, nujna je preudarnost in zrelost pri sprejemanju odločitev (Tomšič Čerkez in Zupančič, 2011: 118–125).

Fizično okolje in njegove ovire lahko močno določajo vključevanje ali izključevanje skupin in posameznikov. V skladu z novim pogledom na drugačnost se je tako tudi pri prostorskem načrtovanju uveljavil princip inkluzivnega oblikovanja; to je oblikovanje za vse uporabnike oz. upoštevanje potreb vseh (Kobal Grum in sod., Poti ..., 2009: 50).

5.4 POSEBNA NAČRTOVALSKA IZHODIŠČA Z VIDIKA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Pri otrocih s PP je najvažnejše učenje in razvijanje čutnih zaznav, motoričnih in gibalnih spretnosti, socializacije in komunikacije, med drugim pa je zelo pomembno urjenje orientacije. Gibanje v prostoru je lahko samostojno le z dobro predstavo o okolici, orientacija pa je pogojena s sistematičnim razvojem čutil. Več kot je gibanja, raziskovanja in učenja, več je možnosti za vključevanje v igro z drugimi otroki in uspešnega sodelovanja. Pri igri morajo biti povezani z drugimi otroki, že njihovo opazovanje drugih otrok v dejavnostih razvija njihove kognitivne sposobnosti, pri navezovanju stikov krepijo svojo samozavest, čut do okolice, otroci se med seboj motivirajo, tekmujejo, razvijajo skupaj svoje igre in domišljijo, kar stopnjuje oz. nadgrajuje nivo razvoja.

Jasno je, da v načrtovanju prostora, ki temelji na oblikovanju za vse uporabnike, ne poenostavljamo prostorskih sestavin oziroma oblikujemo posebne prostore zgolj za otroke s PP. Inkluzija in oblikovanje za vse pomeni, da se upošteva vse z enako mero pozornosti, da se omogoči dostop vsem, še posebej pa, da se udeležencem omogoči sodelovanje med njimi v največji možni meri. To gotovo ne pomeni, da bo prav vsak element primeren za vse, obstajajo tako prostorske kot tudi ekonomske limite. Lahko le upamo, da se na kakršenkoli način pripomore, da bo igrišče še bolj inkluzivno.

Prioriteta, moralna in zakonska dolžnost je, da zagotovimo vsem otrokom, ne glede na posameznikovo stopnjo oviranosti, možnost, da razvijajo svoje potencialne, da navezujejo stike preko igre v dobrem in kvalitetnem okolju (SIST-TP-CEN/TR 16467).

5.4.1 Specifične težave in prostorske potrebe po posameznih razvojnih motnjah

Senzory trust, kot vodilna dobrodelna organizacija na področju inkluzivnega in senzornega projektiranja v Veliki Britaniji, na straneh The Acces Chain (2013) navaja ključna načrtovalska izhodišča pri oblikovanju zunanega prostora po posamezni motnji pri otrocih in skrbi za njih. Načrtovalska izhodišča za otroke s PP sta podrobno opredelili tudi Krivic Andreja in Marinček Polona v svojih diplomskih nalogah, iz katerih bom povzela le ključne informacije, ki se tičejo predšolskih otrok in izhodišča za oblikovanje zunanega prostora s stališča inkluzije (prostor za vse ali univerzalno prostorsko oblikovanje, terminologija ki se uporablja širše po svetu).

Gibalno ovirani otroci potrebujejo dostop do igral brez ovir, na to se nanašajo utrjene površine, robniki, ozke poti, strma pobočja in jarki. Zelo primerna so igrala za plezanje, vrtenje in spuščanje po toboganu, kar jim zelo pomaga pri spoznavanju in razvoju svojih gibalnih potencialov. Fokusiramo se na fizične dejavnosti, ki krepijo zgornji del telesa. Za kognitivni razvoj in motivacijo nujno potrebujejo igranje in sodelovanje z drugimi otroki.

Pomembno je, da v prostoru, kjer je podlaga zelo sipka, zrahljana (mivka, pesek, leseni sekanci), poskrbimo za alternativne (dodatni utrjeni prehodi ali nadomestna območja). Zagotoviti moramo dovolj prostora okrog igral za invalidske vozičke, da se osebe, ki uporabljajo pripomočke, ne počutijo v napoto drugim udeležencem. Potrebujemo tudi več priložnosti za počivanje in opazovanje, v senci oz. zaščiti pred soncem in neprijaznim vremenom. Kot vsem otrokom pa jim moramo ponuditi dovolj možnosti za kreativno igro in raziskovalne dejavnosti. Marinček (2003) med drugim pod osnovne smernice za načrtovanje navaja, da naj tudi oprema spodbuja izvajanje dejavnosti izven vozička s tem, da dopušča čim lažje vzpenjanje nanjo in dober oprijem pri menjavanju nivojev. Primerna je tudi uporaba mehkih struktur, kot so mreže in različne prožne površine. Ne smemo pozabiti na zagotovljene prostore za vozičke pri mizah in klopeh.

Otroci z učnimi težavami, z vedenjskimi težavami in jezikovnimi motnjami potrebujejo predvsem veliko raznolikih vrst iger, potrebujejo zaposlitev, dovolj aktivnih prostorov in mirnejših kotičkov za igro. Prostor mora ponujati jasne informacije.

Otroci s senzornimi težavami, kamor spada slepota (vidna, barvna, kontrastna, vzorčna), slabovidnost, gluhost in naglušnost, potrebujejo na prvem mestu spodbujevalno okolje, kjer lahko raziskujejo skozi vseh pet čutil. Zagotoviti jim moramo vizualno zaznavanje (z močnejšimi barvami, kontrasti, svetlobo, vključno z razglednimi točkami), taktilno zaznavanje (materiali z različno teksturo, obliko, trdnostjo, težo, fleksibilnostjo in celo temperaturo) ter slušno zaznavanje (elementi, ki proizvajajo zvok ali vibracije). Poleg tega morajo imeti možnosti za različne dejavnosti, ki razvijajo kognitivni razvoj (učenje preko namer in posledic), orientacijo, gibčnost in okretnost. Vključeni morajo biti v saditveni vrt, ki posebej stimulira še vonj, sluh in tip. Marinček (2003) dodaja uporabo makete na igrišču, ki naj bi delovala kot orientacijski informator slepim ali slabovidnim, kjer je možno naj imajo igrala vodila za roke. Vstopne in izstopne točke na elementih naj bodo označene s pomočjo spremenjene teksture na ročkah ograj ali tleh, robovi igralnih polj pa naj bodo jasno definirani. V nalogi nadaljuje s predlogi o gugalnicah, ki naj bodo nameščene samostojno, stran od dogajanja in ograjene, tlaki na poteh pa naj se razlikujejo od tlakov na »varnih« površinah. Za otroke odvisne samo od vidnih znakov, kot so gluhi in naglušni, naj bodo vse informacije dobro vidne, opozoriti jih je potrebno na potencialne nevarnosti in konflikte s pomočjo konfiguracije opreme.

Otroci z duševnimi težavami potrebujejo vrsto igralnih dejavnosti, raznolikost v aktivnostih in prostoru (npr. mirnost in glasnost, odprto in zaprto), prostor sam pa mora zagotoviti tudi možnost za odmor. Marinček (2003) tudi pri njih opozarja na jasno orientacijo preko oblik, barv in tekstur, ki mora biti dosledna na celotnem igrišču. Dobro zasnovana oprema naj jim dopušča različne možne sestope iz igral ali igro, pri kateri utrujejo prostorske koncepte, se pravi zgoraj/spodaj, zunaj/znotraj.

Skupno vsem otrokom s PP je (The Access Chain, 2016):

- dostopnost (tudi za spremljevalne odrasle osebe),
- igranje skupaj z otroki brez motenj,
- dobro razmerje zagotovljenih možnosti za različno igro (fizične dejavnosti, mirna igra, kreativna igra, v hrupnem okolju, v neurejenem okolju, svobodno, abstraktno, glasbeno, skupinsko, individualno, igre s pravili),

- zagotoviti enako zabavno in kvalitetno možnost za igro kot drugim,
- zagotoviti dovolj izzivov za različne dejavnosti,
- možnosti za počitek oz. umik,
- prostor naj bo uporaben različnim starostnim obdobjem otrok.

5.4.2 Orientacija v prostoru

Najvažnejši dejavnik gibanja v prostoru je orientacija. Predvsem je pomembna pri zaznavanju okolja slepim in slabovidnim otrokom. Otroci ta čut v predšolskem obdobju šele razvijajo, zato je organizacija prostora ključnega pomena pri načrtovanju igrišča in s tem ustvarjanje jasnih in enostavnih orientacijskih struktur v zasnovi.

Zasnova prostora mora biti razumljiva in enostavna, kar se najlažje doseže s pravokotnim sistemom. Križišča pravokotnih oblik so najlažje doumljiva, smeri poti so jasne in dobro opazne. Če je prostor velik, je smiselno umestiti orientacijsko sredstvo v središče. Da predstava v prostoru ni otežena, je pomembno zasnovati manjšo količino različnih poti in s tem križišč. Če so površine večje, jih je smiselno razdeliti na manjše prostore, lahko si pomagamo z zasaditvijo, tlakovanjem oz. postavitvijo opreme. V manjših vrtovih je krožna pot manjši orientacijski izziv in hkrati lahko zajame vse prostore. Kjer so izvori zvoka manjši, lahko dodatno označimo prostor z dodajanjem akustičnih oznak in oznak z vonjem. Na primer v zelenjavnem vrtu lahko dodamo klopotec ali jeklene palice, ki oddajajo zvok med trkom, lahko zasadimo rastline z izrazitim vonjem ali z izrazitim zvokom, ki ga oddajajo njeni listi ali žuželke na njej.

Razlika v tlaku (teksturi) lahko opozarja pred nevarnostmi na poti, kot sredstvo za obveščanje o lokaciji ter kot sredstvo za vodenje. Pri označevanju pomembnih točk (nevarnost, razlike v nivojih) so izrednega pomena močne barve in kontrasti, ki jih moramo pravilno izbrati in razvrstiti (Krivic, 2005).

5.4.3 Spodbujanje čutnih zaznav

Za spoznavanje okolja in sebe potrebujemo dobro razvita čutila, kot so vid, sluh, vonj, okus in tip, ne moremo pa tudi preko notranjega občutka za bolečino, ravnotežje, toploto, celo strahu. Ti so med seboj prepleteni in posredujejo informacije možganom, ki ji procesirajo. Lahko so razlage napačne in neugodne, če obstajajo določene ovire pri zaznavanju, lahko pa jih načrtno spodbujamo k ugodnejšim predstavam ter tako uspešno razvijamo otrokove sposobnosti.

Taktilna zaznava deluje skoncentrirano na ozkem območju, sluh deluje na širokem polju, vid pa je natančnejši pri določanju pozicij ter identifikaciji in je glede na deformacijo zelo različen. Pri raznih poškodbah določenih čutil, se toliko bolj razvijajo preostali, da bi nadomestili pomanjkanje informacij. Ne glede na različne potrebe pa so nekatere skupne zahteve oziroma možnosti, ki pripomorejo k razvoju in izboljšanju zaznav. Za intenzivnejše vizualne zaznave in spodbujane le-teh lahko uporabljamo različne močne barve, kontraste, menjavanje tem in svetlobe ter preprečujemo bleščanje. Vidne informacije je potrebno nadgraditi s pomočjo tipa, to je za otroke z okvaro vida najpomembnejše za spoznavanje stvari, njihove oblike, velikosti in položaj. Ti dve čutili pa

imata tudi odločujočo vlogo pri obvladovanju vrste aktivnosti s stališča orientacije in gibanja. Več ko bo premaganih ovir pri gibanju, večja bo razgledanost, kar pa pripomore k večjemu stiku z okolico. Nepogrešljive in pomembne za obvladovanje telesa, usmerjanje pogleda in hitro reagiranje, so igre z žogo, te pa se lahko udeležujejo vsi, razen popolnoma slepi otroci (Krivic, 2005).

Še posebej idealen prostor za razvijanje čutov je zelenjavni ali okrasni vrt, kjer je vzpostavljenih več različnih zaznavnih funkcij skupaj, hkrati pa pozitivno zadovoljuje tudi vse notranje občutke, seveda pri pravilno usmerjeni dejavnosti v njem. Rastline nudijo širok spekter taktilnih raznolikosti (od oblike, mehkobe ali gladkosti listov, velikosti ali hrapavosti vej in debel), nudijo zaznave z okusom, vonjem in sluhom, nepogrešljive pa so po vidnih zaznavah predvsem z barvo cvetov ali teksturo.

Za razvijanje čutila za tip se uporablja tudi naraven material. Naj bo to mivka, pesek, zemlja, les, kamen ali med drugim tudi voda, mora biti dosegljiva vsem, kar pomeni na dosegu rok, npr. dvignjeno v korita, posode ali posebej oblikovane stene za tipanje tekstur in oblik, za dobro orientacijo pa je pomemben tudi trening čutil na stopalih, npr. čutna pot.

5.4.4 Doživljajska pestrost

Posledica orientacijsko jasnega in preglednega prostora lahko vodi tudi v nezanimanje ali premajhno doživljajsko pestrost. To vodi v nemotiviranost, neaktivnost in s tem so zmanjšane socialne vključitve. Doživljajska pestrost je tako ključna za otroke s PP, da pa je pomembna tudi za druge uporabnike, smo pojasnili že v poglavju 5.1. Razen dodatnih orientacijskih označb, otroci za svoj gibalni, kognitivni in socialni razvoj potrebujejo enake dejavnosti oz. igralne elemente za razvijanje vseh svojih potencialov. Pomembne so aktivne dejavnosti, dejavnosti ki spodbujajo razvoj čutil in sproščujoče dejavnosti.

Doživljajska pestrost je v bistvu prostorska raznovrstnost in ni pogojena samo na velikost igrišča. Različne prostorske situacije lahko oblikujemo na manjših površinah tako, da vnašamo koncept zgoraj/spodaj, znotraj/zunaj, odprto/zaprto, v prostor vnašamo globino in različne smeri gibanja, ki prispevajo tudi različne zorne kote (slika 5, 10, 15).

5.4.5 Spodbujanje k skupinski igri in sodelovanju s pomočjo prostorske organizacije

Trontelj (1996) je v svojem diplomskem delu navedla, da ima prostorska organizacija sporočilne lastnosti in izraža določen pomen. Nosilec pomena v prostoru je lahko vegetacija, oprema, zid ali meja, obdelava talne površine ali tlaka, razlika v nivoju, material, barva, oblika, velikost, opremljenost ter navzočnost in vedenje ljudi, ki uporabljajo fiksne ali premične elemente. Prostor tako dobi identifikacijsko vrednost in način za določanje situacij, ki pa lahko tudi nakazujejo določeno vedenje. Pomen, ki ga okolje nosi, se lahko nanaša predvsem na rabo ter vedenje v njem in ima vpliv na zaznavo. Pomen okolja je bistven pri ustvarjanju zavesti o samem sebi, socializaciji in skupinski identiteti (Trontelj, 1996: 16).

Če je prostor oblikovan za vse, v osnovi prinese sprejemljivost in razvija pozitiven odnos do souporabnikov. Nihče ni v napoto, vsak si lahko sam izbira vrsto igre, hkrati ponuja

možnost, da se v igro zavestno ali spontano vključijo med seboj različni otroci. Raznovrstnost in zadostna količina igralnih elementov sta prav tako zelo pomembna dejavnika, saj so po eni strani otroci hitri in zasedejo določeno igralo, po drugi strani nekateri otroci potrebujejo več časa, da osvojijo namen oz. funkcijo igrala. Če so elementi na otroškem igrišču razporejeni nepremišljeno, brez organizacije in prostorske vrednosti, je sodelovanje med uporabniki nespodbudno, prepuščeno samoiniciativi in lahko vodi k občutku nepripadnosti.

Prostorsko oblikovanje je pomembno tudi z vidika opazovanja in vidnega zaznavanja, ki je pri otrocih ključen dejavnik pri motivaciji, razmišljanju in sodelovanju z drugimi. Prostor mora dopuščati preglednost, koticke za umik, kjer se lahko nemoteno opazuje dogajanje ali pa zagotavlja samo varno, mirno okolje. Pedagoška literatura velikokrat navaja, da se mora otrok najprej počutiti varnega, da začne raziskovati in postane aktiven udeleženec.

Fleksibilnost prostora je na igrišču lahko izražena na tri pomembnejše načine. V prvi vrsti so to premični elementi (iz naravnega ali umetnega materiala primerne teže), ki jih otroci lahko sami razporejajo in z njimi gradijo oz. preoblikujejo prostor. To vedno deluje spodbudno na medsebojne odnose, saj se vsi radi vključujejo v ustvarjalne dejavnosti, še posebej, če so potem te sestavine uporabne v igri. Po drugi strani pa fleksibilnost pomeni tudi uporabnost različnim otrokom po starosti in potrebah. Premišljenost v strukturi in obliki sestavin dopušča variabilnost in sodelovanje pri uporabi. Tretja oblika fleksibilnega oblikovanja je prostor in njegova uporabnost v različnih letnih časih. Kaj in kako bi oblikovan prostor spodbujal dejavnosti in sodelovanje, ko bo septembra poln listja ali januarja zasut s snegom?

5.4.6. Osnovne prostorske zahteve in njihove dimenzije pri posebnih potrebah

Dostopnost, ki je najpomembnejši vidik vključevanja drugačnih otrok na igrišče, moramo načrtovati od samega vstopa na objekt do vseh vhodov v objekt, vhodov na igrišče, do delovnih površin (mize, gredice, pipe z vodo), do igral in na igrala, kot tudi do prostorov za igro in počitek. Da omogočimo dovolj prostora za manevriranje, obračanje in postavitve invalidskega vozička, potrebujemo standardne dimenzije, ki nam narekujejo oblikovanje prostorov in poti.

Dostopnost mora biti načrtovana na vseh javnih površinah in objektih; obvezuje nas tako Uredba Evropskega parlamenta in sveta v št. 305/11 (2011: L88: 33) ter zakonodaja RS v Zakonu o graditvi objektov v 17. členu (2004). V podzakonskem predpisu o gradnji objektov v Pravilniku o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov ... (2003) so podrobneje opisane temeljne zahteve v zvezi z dostopi. V njegovem 7. členu je kot obvezna uporaba standarda pri projektiranju naveden slovenski nacionalni standard SIST ISO/TR 9527:2002, ki pa ni več v veljavi od novembra 2012. Od njegove razveljavitve je v veljavi nov standard SIST ISO 21542:12 (Gradnja stavb – Dostopnost in uporabnost grajenega okolja), v katerem najdemo navodila za dimenzioniranje posameznih prostorskih zahtev.

Kljub vsemu pa za načrtovanje otroškega igrišča po slovenskih standardih nimamo jasnejših navodil. Pri pregledu standardov in priročnikov za projektiranje (npr. Vovk 2000:

Načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem) ni oprijemljivih priporočil o dimenzioniranju in merilih prostorskih zahtev za igrala in manevrskih kriterijev za otroke na invalidskih vozičkih ali z drugimi gibalnimi pripomočki. Ti so dostopni v obsežnem zakonu državljanov pravic v ZDA (The Americans with Disabilities Act - ADA) pod ADA – Accessibility Guidelines (ADAAG) in so v veliko pomoč pri načrtovanju igrišč za vse otroke.

Z letom 2013 je pri nas vstopil v veljavo standard SIST-TP-CEN/TR 16467/2013 (Oprema otroških igrišč, dostopna vsem otrokom), ki pa služi le kot splošno vodilo. Štiri razčlenjena področja v dokumentu govorijo o kategorizaciji primanjkljajev otrok s PP, o izzivih ter tveganju za oblikovalce in kaj naj bi bilo potrebno zagotoviti na igrišču kot takem. V grobem navede, da moramo zagotoviti raznovrstnost in uporabnost prostorov za vse otroke ter poskrbeti za primerno podlago na igrišču, ki bo omogočila dostop do igral in ublažila posledice pri morebitnih nesrečah.

Preglednica 3: Prostorske zahteve in osnovne mere pri oblikovanju zunanjega prostora za gibalno ovirane otroke (Marinček, 2003; Vovk, 2000; Accessible play areas, 2005; Rojals del Alamo, 2005)

Vrsta pripomočkov pri PP	Osnovne mere, ki jih moramo upoštevati	Povzetek prostorskih zahtev	Dimenzioniranje prostorskih zahtev
Gibalno prizadeti otroci			
bergle	širina 90–100 cm	-stopnice z držaji -klančine z držaji -ravne nederseče podlage -možnost počitka	višina 13 cm širina 37 cm držaj 3–4 cm
hodulje	širina 60 cm	-klančine namesto stopnic.. -naklon klančin	5 cm varnostni rob max 1:16
opornice, proteze		-stopnice z ustreznimi zaključki, držaji	>30 cm držaji daljši od zaključka stopnic
invalidski voziček	širina 47–76 cm dolžina 94–120 cm obračanje (radij) 150 cm doseg rok 60 cm doseg čez mizo 40–56 cm višina oči 115 cm višina rok 80 cm višina kolen 56–61 cm globina kolen 43 cm	-naklon in dolžina klančin pri igralnih elementih -klančine z držaji -širina poti in prehodov -naklon terena -prostor za kolena -višina manipuliranja z rokami -poglobljeni robniki -utrjenost površine -ovire na poti	1:16 (dolžina do 6 m) 1:12 (dolžina do 1 m) višina držajev 61–71 cm min 152 cm (2 smeri) min 120 (mimoidoči) 1:20 (5 %, prečno 2 %) 61–78 cm 50–91 cm (3–4 let) 45–101cm (5–8 let)
vsi		-spodbujanje interakcij	

Po Vovk (2000) in SIST ISO 21542:12, lahko povzamemo tudi obvezne rešitve pri načrtovanju dostopnosti javnih objektov. Dostopne pešpoti do objekta naj imajo naklon manjši od 5 % (če je naklon enak ali večji od 5 %, je potrebno na 9 m načrtovati 1,5 m

dolgo ravno površino, prav tako pred in za klančino kot počivališče). Optimalna širina poti, kjer se srečata dva invalidska vozička, je 180 cm, če ima objekt več vhodov, naj bo vsaj eden dostopen za ljudi na invalidskem vozičku. Razdalja od vhoda do invalidskega parkirnega mesta naj ne bo večja od 50 m, število parkirnih mest je v razmerju 1:50 glede na zagotovljena druga parkirna mesta, ki pripadajo objektu. Širina parkirnega mesta mora biti 360 cm (priporočena je 390 cm, z minimalno dolžino 540 cm) z jasno označitvijo prostora. Jaški, odtoki in rešetke morajo imeti reže ožje od 12 mm, pri več kot 13 mm vertikalnih diferencah tlaka moramo namestiti robnike ali podobno zaščito pred zdrsom s poti. Vhodna vrata po standardu naj bi imela minimalno dimenzijo 90 cm za prehod invalidskega vozička, vendar pa moramo tokrat povzeti minimalno širino za gibalno ovirano osebo z berglami, ki potrebuje vsaj 100 cm širok prehod. Največja dopustna višina praga na vhodu v stavbo je 2 cm, talna obdelava mora biti izdelana iz neдрsečega materiala.

Preglednica 4: Prostorske zahteve in osnovne mere pri oblikovanju zunanjega prostora za otroke s prizadetim vidom (Marinček, 2003; Vovk, 2000; Rojals del Alamo, 2005)

Vrsta pripomočkov pri PP	Osnovne mere, ki jih moramo upoštevati	Povzetek prostorskih zahtev	Dimenzioniranje prostorskih zahtev
Otroci s prizadetostjo vida			
spremistvo	širina s spremstvom 120 cm	-preprost tlors -širina poti, prehodov min 120 cm -osvetljenost -označenost z barvami, teksturo, materiali -doslednost pri oblikovanju detajlov -izogibanje bleščanju -sporočila z zvoki, vonjem, tipom -ovire v višine glave do 122 cm (6–8 let)¹ -spodbujanje interakcij	

¹ Otroci s posebnimi potrebami lahko odložijo obvezno šolanje

Preglednica 5: Prostorske zahteve pri oblikovanju zunanjega prostora za otroke s prizadetim sluhom in duševno prizadete otroke (Marinček, 2003: 26)

Povzetek prostorskih zahtev	Povzetek prostorskih zahtev
Otroci s prizadetostjo sluha	Duševno prizadeti otroci
-zvočna in vidna sporočila -dobra akustika -zaščita pred hrupom -spodbujanje interakcij	-preprost tlors -doslednost pri oblikovanju detajlov -preprosta sporočila -spodbujanje interakcij -zagotovitev prostorov za umik

Pomembno pozornost pri načrtovanju, predvsem za slepe in slabovidne, potrebujejo označitve v teksturi in materialu tlaka na poteh, ki naj bi opozarjale na spremembo ali ovire na poti. Važno je, da se vseh oznak držimo dosledno, saj le tako dosežemo smisel uporabe opozoril in varnost. Kot opozorilno zaznavo lahko nakazujejo posamezen element na igrišču (počivališče, gugalnica, stopnice ...) ali zgolj križanje poti. Ne smemo pozabiti, da so na poteh različno aktivni otroci, ali tečejo, se vozijo s kolesi ali se tam zgolj igrajo, zato je potrebno predvsem pri predvidenih konfliktnih prostorskih situacijah zagotoviti kar največjo preglednost in opozorilno označitev v tlaku.

6 PREGLED NOVEJŠIH IN PRENOVLJENIH IGRIŠČ PRI NAS IN PRIMEROV PROSTORSKIH UREDITEV ZA SPECIFIČNE UPORABNIKE

Pri iskanju dobre prakse in reprezentativnih vzorcev inkluzije v oblikovanju otroških igrišč pri nas za zdaj ostajamo praznih rok. Že samo področje obdelave, ki ga predstavljam, se po vsebini razlikuje od igrišč za otroke namenjene vsem starostim, javnim igriščem in igriščem v komercialni rabi. Kljub vsemu sem želela poiskati vsaj dobre primere zasnov (programske, orientacijske) in detajlnih elementov, kot je obdelava tal in poti, vendar sem že v osnovi naletela na ponavljajoč vzorec nedostopnosti igral za otroke s PP. Največkrat uporabljena podlaga na prostoru z igrali je prod, ki je za otroke z gibalnimi pripomočki velika ovira. Debelina nasutega proda je pogojena s predvideno višino padcev z elementov, tako da prihaja do pogrezanja in celo večjih deformacij v nivoju tal.

Izbor primerov se je v prvi vrsti nanašal na igrišča v Sloveniji, ki so poznana večjemu številu ljudi in so frekvenčno dobro obiskana, so novejša ali pa so bila prenovljena v zadnjem obdobju. Pregled sodobnih slovenskih primerov prinaša tudi druge plati odkrivanja povezav med načrtovanim in izvedenim. Pogoji za dobro analizo izvedenih ureditev je dostopnost do različnih virov podatkov, zelo dobrodošli so načrti igrišč avtorjev zasnov in seveda tudi terenski ogled, ki razkriva dejansko situacijo. Ker se je izkazalo, da na splošno inkluzivnega oblikovanja na javnih igriščih ni oz. je zaslediti le določene izseke, sem naknadno poiskala primere ureditve prostora, ki so načrtovana glede na določen tip uporabnikov s svojimi specifičnimi potrebami ter so dostopni tudi drugim uporabnikom. Primer inkluzivnega igrišča iz tujine sem izbrala na podlagi njegove vloge oz. namena njegove ureditve ter reprezentativnega oblikovanja prostora za igro in druženje otrok različnih sposobnosti in potreb. Izdelali so ga izključno zaradi prepoznanih preprek v okolju, ki ne dopuščajo oviranim otrokom zadovoljiti svojih osnovnih potreb in se vključevati v svoje okolje. V prilogi B so navedeni avtorji in leto izvedbe pregledanih igrišč ter načrtov.

Igrišče na severnem delu parka Navje (izvedenega 2010) je tematsko igrišče, zelo privlačno za otroke in starše, vendar razen enega igrala dostopnega preko utrjene podlage (namenjenega prav za invalidske vozičke), so druga pestrejša polja zasuta s prodom (slika 25). Pri vpogledu v projektni načrt je slika o dostopnosti nekoliko drugačna. Na celoten vmesnem delu, kjer stojita tobogana je podlaga iz tartana oz. gume.

Slika 25: Igrišče na severnem delu parka Navje (Osebni arhiv, 2016)

Slika 25 (desno spodaj) je izveden del igrišča z valovitim poligonom iz tartana, vendar ta del predstavlja bolj nevarno kot dostopno enoto, saj se končna klančina izteka direktno na območje previsne gugalnice.

Nedostopna igrala za gibalno ovirane otroke so tudi na zelo kreativnem igrišču v ZOO, kjer so pod vsemi plezalnimi igrali lesni sekanci, ki so premehki za pristop z vozički. Igralne strukture so velike, zelo domišljajske in močno spodbujajo k aktivnosti otrok, vendar pa tudi z ene strani niso dostopne za otroke s PP (Slika 26).

Slika 26: Igrišče v Živalskem vrtu v Ljubljani (levo: Mladina 24; desno: Otroški raj, 2016)

Prenovljeno igrišče na Ulici 9. maja in igrala umeščena v polja s prodnato podlago (Slika 27).

Slika 27: Igrišče na trgu 9. maja (Osebni arhiv, 2016)

Igrišče v parku Tivoli je prav tako peščeno in tudi osrednji plezalni element na precej strmem terenu ne dopušča igre gibalno oviranim otrokom (Slika 28).

Slika 28: Igrišče v parku Tivoli (Osebni arhiv, 2016)

Edini novejši primer igrišča za vse, kot javni, odprt prostor, se nahaja v Šmartinskem parku, kjer je izvedena 1. faza (2015) ureditve otroškega igrišča projekta MOL (Slika 29). Do sedaj so postavili dve pajkovi gugalnici, večjo plezalno skulpturo in manjšo pajkovo mrežo. Zelo domiselno so za podlago uporabili kombinacijo proda in sintetične gume, ki

omogoča dostop do igrala oviranim otrokom in zanimivo igro za najmlajše, ki lahko med igranjem s peskom opazujejo druge. Umetna masa iz gume je nekoliko višja od nivoja proda, s tem je nekoliko zmanjšana verjetnost, da se kamenje med igro ne raznese po sintetičnem delu. Pot je speljana okoli zunanjega dela igral in ni ovir pri odlaganju pripomočkov, ki jih uporabljajo otroci s PP.

Slika 29: Igrišče v Šmartinskem parku (Osebni arhiv, 2016)

Poleg javnih igrišč sem poskušala dobiti informacije o strategijah pri načrtovanju oziroma prenovi zunanjih prostorov vrtcev v MOL, na oddelku za razvoj predšolske vzgoje, kjer so mi jasno povedali, da vrtci delujejo inkluzivno, vendar se pri prenovi in oblikovanju njihovih igrišč ne načrtuje v smislu oblikovanja zunanjega prostora tudi za otroke s PP. Kolikor sem zasledila po objavljenih osnutkih prenovitev igrišč preko spletnih informacij, so se za otroke s PP oblikovali predvsem prostori za umik ali kot ločena igrišča z več zasebnosti, ki pripadajo razvojnim oddelkom. Kljub vsemu je z občinske strani vendarle zaslediti interes za gradnjo igrišč za vse, kar nam lepo prikazuje primer v Šmartinskem parku. Tudi standard o opremljenosti otroških igrišč dostopni vsem otrokom govori, da je za inkluzivno oblikovanje igrišč narejenega veliko, če so igrala dostopna in ne prirejena za otroke s PP.

Igrišče prirejeno za otroke s PP na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Soča lahko velja za prostor, ki deluje »inkluzivno«. Mnogi bi dejali, da je igrišče namenjeno le gibalno oviranim otrokom, a dokler prostor dopušča igranje skupaj (igrišče uporabljajo tudi obiskovalci), je možno navezovati stike ali preprosto samo opazovati druge. Res je, da igrišče vsebuje kvadratno polje z igrali in zato ni model za oblikovanje zunanjega prostora

v vrtcu, vsebuje pa detajle, ki so lahko uporabni. Npr., na pajkovi gugalnici sem opazila bistveno nižjo postavitev same mreže, kot pri drugih pregledanih vzorčnih modelih (Slika 30).

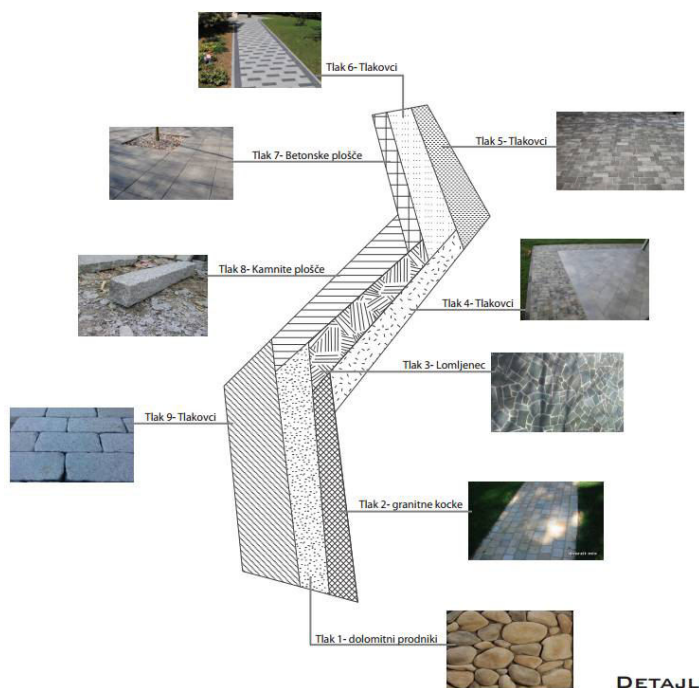
Slika 30: Igrišče na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Soča (Osebni arhiv, 2016)

Prav tako pa sem opazila premišljeno izdelana korita s prirejenim odmikom za kolena (prostor za noge invalidne osebe) na čutnem vrtu, ki se nahaja nekoliko dlje od igral. Po navodilih Accessible play areas (2005: 36) lahko korita ali delovne mize za otroke do pet let načrtujemo tudi brez prostora za kolena, dokler se igra lahko odvija paralelno, seveda, če je platforma višja od 78 cm. Na spodnji sliki se lepo vidi višina korita potrebna za nasutje zemlje in potrebna višina za globinski prostor invalidskega vozička (Slika 31). Manipuliranje z rokami na tej višini je manjšim otrokom oteženo.

Slika 31: Čutni vrt na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Soča (Osebni arhiv, 2016)

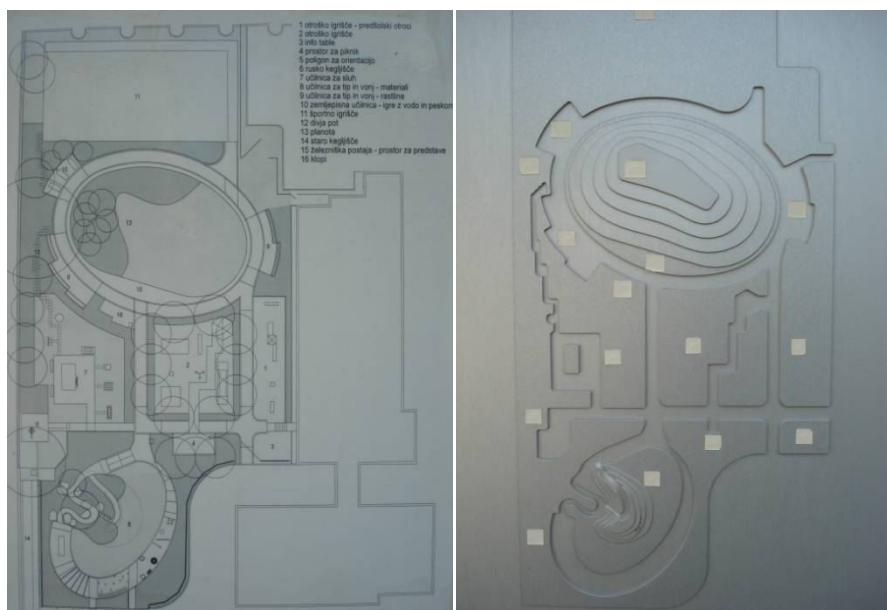
V krajinsko arhitekturni zasnovi Terapevtski vrt Uri (Soča), ki jo je izdelala Mojca Seliškar (2013) na Oddelku za krajinsko arhitekturo, je v vrtu zasnovala tudi poligon za učenje hoje. Ne samo, da je razdeljen na različne naklone in dolžine ter ravne površine, hkrati se pot vzdolžno spreminja tudi v tlaku (Slika 32).

Slika 32: Detajl tlakovanih površin na poligonu v zasnovi Terapevtskega vrta Uri Soča (Seliškar, 2013)

Na Zavodu za slepe in slabovidne v Ljubljani so leta 2010 odprli reprezentativni vrt čutil namenjen vadbi orientacijskih sposobnosti, mobilnosti in spodbujanju drugih čutil slepih in slabovidnih otrok. Kot pravi vodstvo zavoda, vrt deluje tudi inkluzivno, saj omogoča obisk vrta in delavnic organiziranih s strani zaposlenih v zavodu vsem, predvsem skupinam otrok iz vrtcev ter šol. Vrt skoraj vsakodnevno obiskujejo učenci osnovnih šol in se seznanjajo z ovirami in delom slepih in slabovidnih oseb. Obiska vrta sem se udeležila tudi sama in moram priznati, da sam prostorski ogled vrta, ne bi doprinesel veliko k razumevanju potreb oseb s prizadetim vidom. Po pogovoru z nekdanjim učencem zavoda, ki sedaj aktivno sodeluje z njimi kot javni delavec, pa sem spoznala, s koliko truda in ovirami na poti se slepi in slabovidni ljudje spopadajo v za nas izboljššanem kakovostnem bivalnem okolju.

Vrt je v osnovi razdeljen na pet sklopov, ki so zasnovani s krožnimi potmi. Otroško igrišče v sami sredini obdajajo še poligon za vadbo orientacijskih in mobilnih sposobnosti, učilnica za tip in vonj, kjer spoznavajo rastline, učilnica za tip, kjer prepoznavajo različne materiale in gibanje vode, zvočni kotichek ter večje igrišče za šport (Slika 33).

Slika 33: Tloris in maketa vrta čutil na Zavodu za slepe (Osebni arhiv, 2016)

Slika 34: Zvočna igrala na vrtu čutil (Osebni arhiv, 2016)

Zelo zanimiv igralni element je Oceanski pojoči kamen (Slika 34, skrajno desno) podjetja Richter Spielgeräte, ki ob določenem zvoku posameznika s pomočjo resonance oddaja vibracije, ki se jih občuti na telesu. Igralo sicer nima druge vrednosti kot morda zanimiva skulptura, a je za spoznavanje in razvoj čutil zelo primeren za gluhe in naglušne otroke. Predvsem pri popolnoma gluhih otrokih lahko poustvarjamo zvok le preko vibracij (Slika 34).

Slika 35: Učilnice za tip in vonj na vrtu čutil (Osebni arhiv, 2016)

Viseči most, prikazan na sliki spodaj, je nadvse primerno igralo za razvoj in urjenje ravnotežja, hkrati je na videz zelo privlačen element, ki predstavlja viseči most in je prav tako zanimiv za igro vlog pri otrocih (Slika 36).

Slika 36: Poligon za vadbo orientacijskih in mobilnih sposobnosti na vrtu čutil (Osebni arhiv, 2016)

Na vhodu Zavoda za slepe in slabovidne so z rumeno obarvanim robom jasno označene tudi ovire, kot so robniki in stopnice, in omogočajo lažje gibanje in prepoznavanje arhitektonskih ovir slabovidnim (Slika 37). Večina oseb s prizadetim vidom ima ostanke vida in opozorila v kontrastni barvi so za njih izrednega pomena.

Slika 37: Označitev ovir na Zavodu za slepe in slabovidne (Osebni arhiv, 2016)

Poleg vrta čutil v Ljubljani se park za slepe nahaja tudi v Škofji Loki, ki ga je podrobneje oblikovala tudi Možina v svoji diplomski nalogi (2007). Ker je obravnavala tudi vodilno pot za slepe, se je v nalogi osredotočila predvsem na označevanje poti in elementov ob njej. Kot glavno vodilo v parku je značilen taktilni pas ob poti, z vzdolžnimi režami, ki nakazujejo smer (Slika 38). To lahko, po navedbah Možine, dobro nadomešča rob iz tlakovcev, ki ga slep in slaboviden lahko zazna. Večina poti je izdelana v tlaku in v sredini nakazana z barvnim kontrastom svetlejših tlakovcev. Kjer je pot peščena, jih vodijo taktilni tlakovci v sredini. Prav tako so razpotja in vodilne označbe (klopi, skulpture) nakazana z različno teksturo v tleh, dodatno tudi s kontrastno obarvanimi robovi. Poleg robnikov ob poti in stopnic, ki so rumeno obarvane, je vnesla kontrastno barvo tudi na prvo lamelo klopi ob straneh.

Slika 38: Tip taktilnih plošč, opozorilna–mehurčkasta, vodilna–rebrasta, kontrastna–rumena (Stavbar Igm d. o. o. 2016)

Informacije slepim so v parku podane med drugim s taktilnimi reliefi (napisi v brajici ne pridejo v poštev za predšolske otroke), orientacijski elementi pa so posredovani tudi na podlagi vonja in sluha. Za slušne informacije so dodani vodni elementi, akustični elementi in označitve z vonjem z značilnimi zasaditvami dišavnic. Za pestrost parka je poskrbljeno z različnim programom, kot so družabne igre (rusko kegljišče), prostor za počitek in druženje, učne (dvignjene) grede z rastlinami in njihovimi opisi, sadni vrtovi, prostori za zaznavanje form in lastnosti materialov (kamnov različnih oblik). Kot pomemben del zvočne kulise predstavljajo tudi živalski glasovi (ptic), ki jim lahko dodatno ustvarimo zavetišča v krošnjah dreves. V parku se prav tako nahaja čutna pot, ki bolj spominja na gred, kjer so za treniranje čutil na stopalih po posameznih posodah različne vrste

materialov. Poleg paviljona se nahaja tudi taktilna stena, kjer je otipljiva različna tekstura in oblika. Za vizualne poudarke so zagotovljene zasaditve rastlin izbrane na podlagi intenzitete barv in kontrastov. Predvsem so to rastline, ki so v času cvetenja popolnoma prekrte s cvetovi ali listopadna drevesa, ki v jesenskem času priskrbijo za posebno močne barvne učinke. Namen parka za slepe in slabovidne naj bi bil spoznavanje odprtega prostora z orientacijo in mobilnostjo, učenje na podlagi izkušenj, motivacija gibanja in socializacija, kar pa velja tudi za oblikovanje odprtega prostora v vrtcu.

Igrišče v Arbor Lodge Park, Portland Oregon, je reprezentativen vzorec inkluzivnega prostora za igro otrok (Slika 39). Prostor je jasno definiran skozi središčno bolj razgibanega terena, ki ustvari posamezna zaledna polja bolj statičnih igralnih elementov. Skozi vsak vhod na igrišče so takoj opazne najbolj privlačne komponente igre, kot je tobogan, plezalo in peskovnik. Središčni prostor je reliefno moduliran in dvigne raziskovalno raven igre, prostor pa pridobi jasno zasnovo v krožni poti ter definira posamezne manjše zaključene enote. Prostor je orientacijsko pregleden, veliko je prostora med posameznimi elementi za prosto gibanje, dostop otrokom s PP pa je omogočen prav do vseh igral. V programski zasnovi je več elementov za plezanje, ki so postavljeni bolj v središču za razliko od različnih gugalnih in vrtljivih struktur, ki so postavljeni ob rob. Nekatere od njih so umeščene v bolj mirna polja ali pa so celo zastrta z manjšim hribčkom. Na vsakem polju sta vsaj dva različna igralna elementa, kar spodbuja medsebojne interakcije, kot tudi sam tobogan z dvojno drsalno širino.

Igrišče ima tudi kamnite strukture oblikovane za plezanje (v peskovniku) ali z vdolbenimi luknjami za igro znotraj. V predelu amfiteatra ima tudi igrala, ki poustvarjajo zvok, ter več različnih skulptur živali (želv), ki so za manjše otroke vedno privlačne.

- LEGENDA
- A. Vhodna točka z informativno tablo
 - B. Disk za ravnotežje in dvojni tobogan
 - C. Dostop do tobogana in naslednjega plezala
 - D. Amfiteater, terasa s sedišči
 - E. Vrh hriba s fontano
 - F. Večje mrežasto plezalo
 - G. Večja drsna ploščad
 - H. Večji peskovnik
 - I. Lesen mostiček
 - J. Plezalni stolp
 - K. Vhodna ploščad s kamnitimi klopni
 - L. Previsna gugalnica in gugalnica na vzmeteh
 - M. Vrtljak
 - N. Pajkova mreža
 - O. Sklop gugalnic
 - P. Travnati hribček s skulpturami

Slika 39: Načrt igrišča v Arbor Lodge Park, Portland Oregon (Harper's playground, 2016)

Projekt je bil izveden leta 2012, slike so posnete po izvedbi ali v zimskem času. Predvsem na sliki desno spodaj ne zasledimo vpliva zasaditve (Slika 40).

Slika 40: Univerzalno igrišče v Arbor Lodge Park (Harper's playground, 2016; Playing in Portland, 2016)

7 VRTEC VRBA IN NJEGOV ZUNANJI PROSTOR KOT OBMOČJE OBDELAVE

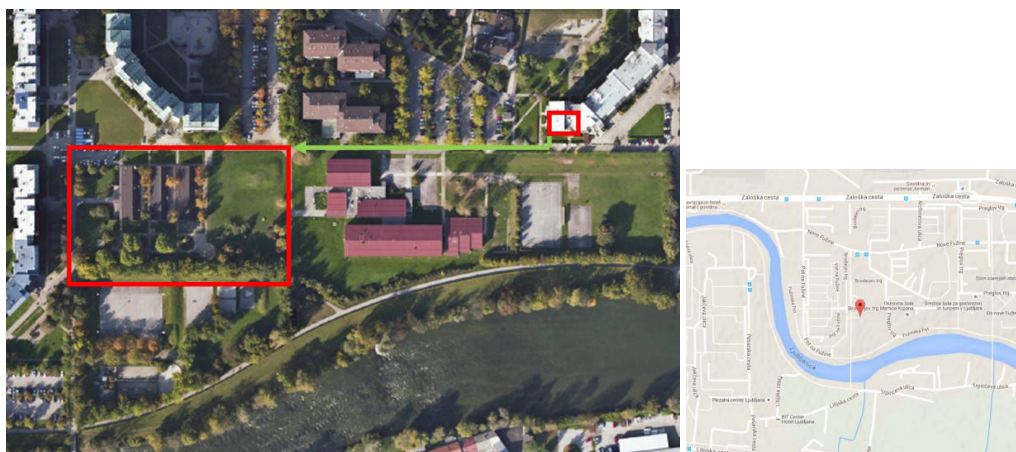
Vrtec Vrba je bil za primer oblikovanja inkluzivnega zunanjega prostora izbran na podlagi njegove velikosti v prostorskem smislu in številu otrok, ki ga obiskuje ter želje po boljši ureditvi prostora s strani zaposlenih. Zasnova samega prostora na igrišču je ostala nespremenjena od same gradnje objekta, le nekatere izboljšave, ki so zgolj programske, so posledica vodstvenih in vzgojiteljskih iniciativ in znanja vzdrževalcev objekta. Po podrobnejšem raziskovanju števila otrok s PP, ki so obiskovali ali trenutno obiskujejo vrtec, pa se je izkazalo, da je izbran primer pri samem vrhu med ljubljanskimi vrtci, v katere so vključeni otroci s PP.

Pri oblikovanju zunanjega prostora vrtca sem se seznanila z lego in velikostjo območja obdelave ter velikostjo vrtca v smislu števila otrok in njihove starosti. Ti podatki so predstavljali okvir, s katerim preverimo ter zadostimo minimalnim in tehničnim pogojem glede na zakonske normative (Poglavje 2.2.1).

Seznaničev z izvajanjem dejavnosti v praksi in na terenu nam poda ključne prostorske informacije, ki so posledica arhitekturne zasnove objekta in načina dela strokovnih delavcev v vrtcu. Terenski ogled zunanjega prostora nam omogoča oceniti stanje in preveriti zunanje vplive okolja, ki lahko negativno ali pozitivno delujejo na sam prostor. Najvažnejši podatki, ki jih pridobimo s terena, so prepoznane arhitektonske in oblikovalske ovire ter prostorski potenciali. Zbrani podatki in analize nam omogočajo osnovati prostorsko in programsko zasnovo ter prostorski koncept.

7.1 PREDSTAVITEV LOKACIJE IN ODDELKOV

Vrtec Vrba je ena od petih enot v sklopu Vzgojno izobraževalnega zavoda Vrtec Zelena jama, ki se nahaja v četrti skupnosti Moste v Ljubljani, na Brodarjevem trgu številka 8. K samemu objektu pripada tudi enota Vejica, ki je locirana v pritličju bližnjega bloka, v kateri se nahajajo najstarejši otroci, ki so predhodno šolsko leto obiskovali vrtec Vrba. Zunanji prostor oz. igrišče je skupno, enoti Vejica dostopno po javni poti rezervirani za pešce (Slika 41).

Slika 41: Enota Vrba in enota Vejica na karti (podlaga: Urbinfo, 2016; Najdi.si)

Enota Vrba je največja enota vrtca Zelena jama s 14 oddelki vseh starosti:

- 2 oddelka od 1–2 leti,
- 2 oddelka od 2–3 leta,
- 5 oddelkov od 3–4 leta,
- 4 oddelke od 4–5 let,
- 1 heterogen oddelek od 3–6 let.

Enota Vejica:

- 3 oddelki od 5–6 let.

Skupaj enoti sestavlja 17 oddelkov in 327 otrok, od teh ima 10 malčkov posebne potrebe. Gre predvsem za otroke s čustveno vedenjskimi težavami in otroke z različnimi primanjkljaji v razvoju, predvsem na področju govora. En deček s šestimi leti je gibalno oviran in en deček pri treh letih je skoraj naglušen. Otroke s tovrstnimi posebnimi potrebami sprejemajo že najmanj 20 let. Večina motenj je pravzaprav tudi odkritih v vrtcu, običajno po otrokovem tretjem letu. Otrocih, pri katerih so že ugotovljeni primanjkljaji, vstopajo v redne oddelke prednostno na priporočilo pediatra ali psihologa (eden ali dva letno). Po številu vključenih otrok s PP so na samem vrhu med ljubljanskimi vrtci.

7.2 INKLUZIVNO DELOVANJE NA ODDELKIH VRTCA V PRAKSI

Vključitev otrok s PP v redne oddelke vrtcev ni posebnost, je uveljavljena praksa, s katero se ukvarjajo strokovni delavci vzgojno-izobraževalnega zavoda. Z razmerami in prilagajanju potreb se vzgojitelji in odgovorni spopadajo sproti in s pomočjo svetovalnega kadra. Glede na spoznavanje vsakega individuuma, se prostor in okolje dela v skupini sproti prilagaja po programu, ki ga narekuje kurikulum. Prostor se spreminja predvsem v igralnicah, kjer se otrokom s PP največkrat zagotovi kotiček za umik oz. sprostitev, razne gibalne pripomočke za guganje in blazine za valjanje ter zagotovi posebne prilagojene stole ob nižjih mizah. Zunanjega prostora ne spreminjajo izključno za otroke s PP, so pa zelo inovativni v smislu iskanja alternativnih možnosti za čim bolj dejavne igre (s pomočjo raznih pripomočkov). Kljub temu so nakazali potrebe na področju izboljšanja zunanje ureditve.

Vodja enote ga. Irena Skubic Grabner meni, da bi lahko vključili vse otroke s PP v svoj program, le v primerih težje gibalno oviranih otrok, bi morali nekaj spremeniti tudi v zunanjem prostoru. Do sedaj so imeli izkušnje pri delu z lažje gibalno oviranimi otroci, nazadnje z deklico s cerebralno paralizo. Dostop z vozičkom je mogoč tako na vhodih v objekt kot tudi izhodih na terase. Problematičen je dovoz v vrtec, ker ob objektu nimajo zagotovljenih lastnih parkirnih prostorov.

Največkrat omenjena pomanjkljivost, izražena s strani zaposlenih, je samo število igral, ki ne zadostuje številu uporabnikov. Prav otroci s PP hodijo na igrišče naknadno z mobilnimi svetovalkami, saj le tako lahko nemoteno dostopajo do zelenih igral in jih uporabljajo glede na njihove potrebe (v miru, počasi, preko spoznavanja svojih zmogljivosti). Najbolj zaželeni so gugala. Po razlagi vodje vrtca je bistvo pri teh igralih predvsem zibanje, ki zelo pomirja otroke zlasti s čustveno vedenjskimi težavami. Primanjkuje jim tudi več kotičkov

(hišic) za umik od večje skupine in skupno igro z manj udeleženci. Na igrišču pogrešajo hlode ali podobne elemente za sedenje, zvočne nize, več manjših peskovnikov in prostor, kjer bi otroci lahko prenašali droben, lažji in raznolik material. Sedaj to počnejo z raznovrstnim materialom na čutni poti, ki so jo zasnovali sami, vendar se jim zdi predolga s preozkimi prekati, kjer se na robnikih otroci tudi spotikajo (Slika 42). Premalo imajo tudi plezalnih struktur, na katerih se najraje igrajo večji otroci.

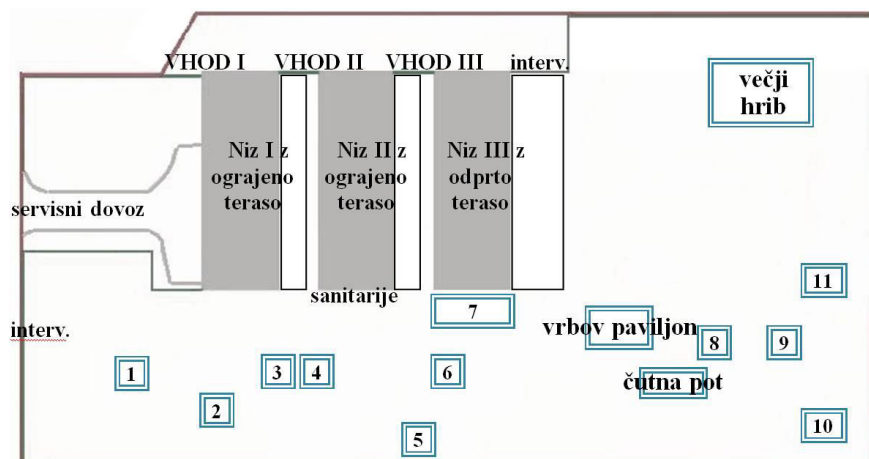
Slika 42: Obstoječa čutna pot na igrišču vrtca Vrba (Osebni arhiv, 2016)

V želji, da na igrišče vključijo vodni motiv, kot neke vrste mlako, pa preko preglednika s področja varnosti ne bi bilo izvedljivo. Ne ozirajoč se na velikost in globino vodnega elementa, je standard (SIST EN 1176) tisti, ki na igrišču prepoveduje stoječo vodo. V splošnem se nadzor s področja varstva opravlja enkrat letno, kjer tehnični nadzornik pregleda vsa igrala in podloge, morebitne poškodbe, dotrajanost oz. ustreznost za uporabo. Ob pregledu morajo vzdrževalci na samem objektu imeti vso popolno dokumentacijo o dnevnih pregledih, ki se izvajajo vsako jutro in podrobnejša poročila periodičnih pregledov na tri mesece, ki so izvedeni prav tako s strani vzdrževalcev zaposlenih v vrtcu. Ker je vrtec ograjen in zaklenjen v času zunaj delujočih ur, težav z vandalizmom nimajo.

7.3 ZUNANJI PROSTOR VRTCA

Igralni del vrtca se nahaja ob jugo-vzhodnem delu objekta, ki ga sestavljajo trije nizi (Slika 43). Igralna površina meri približno 7250 m² in po normativih, ki ga predpisuje Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2000), velikost igrišča zadostuje številu otrok, vpisanih v vrtec. Po pravilniku mora igrišče meriti najmanj 15 m², v našem primeru igralna površina na otroka meri 22 m². V izračun sta vključeni tudi ograjeni terasi I in II ter odprta terasa III.

V nizu I se nahajajo najmlajši otroci, kjer so 4 skupine (1, 2 in 3 letniki), v nizu II je 5 skupin (3 in 4 letniki) in v zadnjem nizu III je 5 skupin (5 letniki). Izhodi na igrišče so na jugo-zahodnem delu stavb, otroci iz enote Vejica uporabljajo glavni vhod III. Intervencijska vozila lahko dostopajo na igrišče skozi dvojna vrata ograje na severni strani pri terasi III ter na zahodni strani blizu manjšega peskovnika. Zunanji sanitarni prostor je na južni strani niza II (Slika 43).

Slika 43: Shema igrišča z vrsto igral in igralnih prostorov (podlaga: Urbinfo, 2016)

Pregled posameznih igralnih enot (Slika 43):

1. Manjši peskovnik
2. Manjše kombinirano plezalo s toboganom
3. Dvojna gugalnica
4. Enojna gugalnica iz gume
5. Kovinsko plezalo
6. Kovinsko plezalo (avto)
7. Peskovnik ograjen z gumami
8. Tunnel speljan pod reliefno modulacijo
9. Lesena hišica na stebrih
10. Labirint iz lesenih desk
11. Višje kombinirano igralo s toboganom in tunnelom

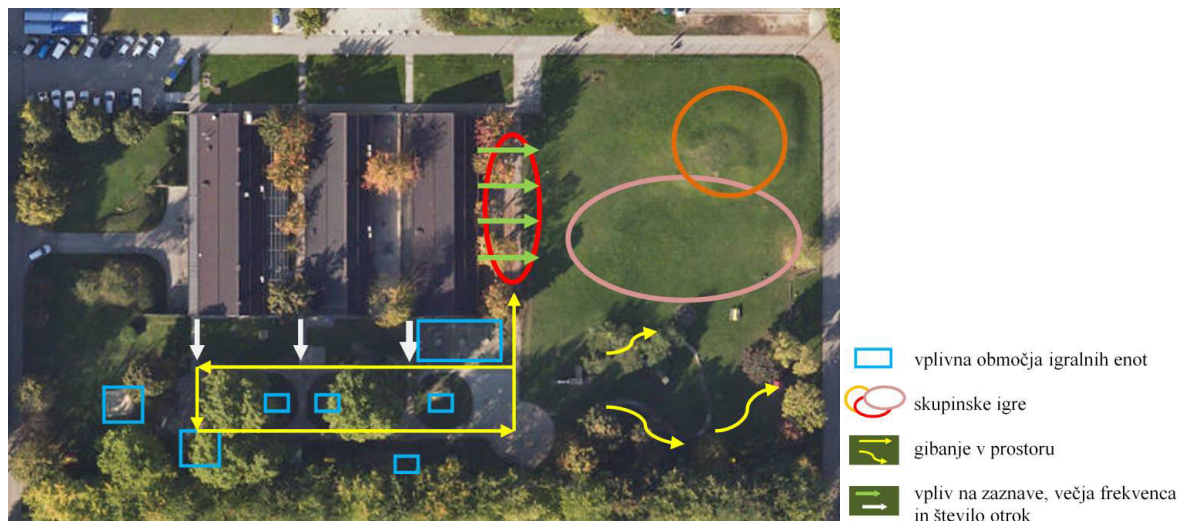
Za podlago pod igrali so uporabljene plošče iz umetne gume, manjše in večje plezalo s toboganom stojita na podlagi iz peska, igrala, kot sta hišica in most s tunnelom, so na travnati podlagi (Slika 44).

Slika 44: Posamezna igrala in podloge na igrišču vrtca (Osebni arhiv, 2016)

Na severno-vzhodni strani igrišča, kjer je večji hrib (od 2 do 3 m višinske razlike), ni igral in vegetacije, a se kljub temu otroci radi zadržujejo. Zanimiv jim je tudi prostor za hribom, kjer se lahko skrivajo in umaknejo pred drugimi. Za skupinske igre ga uporabljajo, kadar izvajajo tematske dejavnosti ali športne aktivnosti, v zimskem času pa je polno zaseden, če je le pokrit s snegom. Pred hribom je odprt prostor prekrit s travo za igre z žogo, tek in

ostale športne aktivnosti, elementarne in intuitivne predvsem skupinske igre na travi. Dvakrat do trikrat letno ga uporabijo tudi za razne organizirane prireditve, kjer so poleg otrok udeleženi še njihovi starši in stari starši, pri raznih tekmovanjih pa tudi otroci iz drugih vrtcev. Celoten prostor je viden iz niza III (Slika 45).

Slika 45: Prostorska shema igrišča (podlaga: Urbinfo, 2016)

Prostor na jugo-vzhodnem delu predstavlja raznolik prostor za igro, kjer se nahaja vrbov paviljon, ki ustvarja poseben motiv za igro in vodi smer igre naprej na igralna polja, kot je čutna pot in kompleksnejša igrala. Na tem delu je prostor dovolj osenčen tekom celega dneva, če vzamemo v ozir, da so otroci v vrtcu na igrišču od 9.–12. ure dopoldan in 14.–17. ure popoldan.

Večja betonska terasa na vzhodnem delu objekta se odpira proti travnati površini in prostor je dobro pregleden. Otroci se tu veliko zadržujejo, saj imajo skozi dvoriščna vrata neposreden izstop iz vseh sob v nizu III. Tu se izvajajo različne ustvarjalne igre, igre z igračkami in pripomočki iz notranjih prostorov, je prostor za odmor in malico.

Na vstopnem prostoru na igrišče je frekvenca gibanja in raznolike dejavnosti največja. Ob glavnem središčnem elementu, ki ga predstavlja peskovnik, se križa več poti, gibalne hitrosti otrok so zelo različne in lahko prihaja do konfliktnih situacij. Za vožnjo s kolesi najpogosteje uporabljajo celotno krožno pot na južni strani vseh treh objektov.

Jugo-zahodni del igrišča je prostor, kjer se največkrat zadržujejo najmanjši otroci. Prostor je nekoliko oddaljen od dogajanja in je mirnejši. Razen manjšega peskovnika in kombiniranega igrala s toboganom, v tem delu ni zanimivejših delov, je pa dobro zakrit pred soncem, saj je gostota in velikost dreves tu največja.

V sklopu vrtca je na severo-zahodni strani prostor, ki je glede dostopa zelo problematičen za otroke, saj prečka dovozno pot do kuhinje in servisnih delov vrtca. Naklon dovoza je precej strm (Slika 46). V površino, ki je bila izračunana kot igralna površina in je zadoščala glede na število otrok, tega dela nismo vključili, kar pomeni, da ga lahko uporabimo tudi v druge namene.

Slika 46: Prehod na predel severno-zahodno od objekta (Osebni arhiv, 2016)

7.4 OVIRE IN POTENCIALI V PROSTORU

Slika 47: Ovire in potenciali v prostoru (podlaga: Urbinfo, 2016)

Arhitektonske ovire so bile prepoznane na vhodni točki niza I, kjer je v dolžini 10 m naklon klančine 15 %. Klančine daljše od 2 m ne smejo presegati naklona 5 %. Ovira se ponovi na južnem izhodu na samo igrišče, kjer so stopnice, ki premagujejo višinsko razliko 1,2 m. Pred samimi stopnicami je prehod iz podhoda proti začetku stopnic preozek (Slika 48).

Slika 48: Arhitektonske ovire in dostop ob nizu I (Osebni arhiv, 2016)

Vhodi v objekt so široki 1 m in so zadostni za vstop gibalno oviranim osebam. Pri notranjih vseh v sam objekt (niz II in niz III) je potrebno predprostor razširiti zaradi manevrskega prostora gibalno oviranih in srečanja več ljudi skupaj.

Na sliki 47 je označen nevaren odsek, kjer so locirani zabojniki za smeti. Prav na tem mestu se iztekajo poti in stopnice iz niza I ter je lahko predstavlja ob vsakodnevnem odvozu odpadkov potencialno nevarnost za resnejšo nesrečo. Mesto za odlaganje odpadkov je potrebno načrtovati bližje dovozni poti na zahodnem delu.

Konfliktna križišča ob izhodiščih na igrišče vrtca potrebujejo dodatno pozornost pri oblikovanju glede preglednosti, varnosti in prostorskih informacij.

Potenciala je bilo smiselno poiskati glede na vpliv samega objekta in njegove uporabnosti v prostoru, lego in velikost situacije, obstoječe vegetacije in vplivov iz okolice. Celotna pot na severnem delu igrišča predstavlja območje prihoda večine otrok, saj so tam javna parkirišča znotraj naselja, ki jih uporabljajo starši, prav tako pa po tej poti prihajajo otroci iz enote Vejica. Ker je igrišče pregledno z zunanje strani, je mogoče tudi sam dostop po tej poti poudariti z vizualno ali katero drugo senzorično vrednostjo. Na jugo-vzhodnem delu bližina Ljubljane nudi drugačne, prijetne zvoke predvsem živalskih glasov, kot so race in druge ptice. Potenciali v prostoru znotraj igrišča so v območju z dobro zavarovanostjo pred vremenskimi vplivi, pod že obstoječimi velikimi drevesi ter razgibanost terena, ki ga ponuja obstoječi hrib. Kot vplivni element v oblikovanju je forma paviljona, ustvarjena iz vrbovih vej, ki tvori poseben prostor na igrišču že približno petnajst let. Manj obiskan, bolj intimen prostor na zahodnem delu ima lahko pomembno vlogo pri oblikovanju senzoričnega prostora za najmanjše otroke. Prostor terase niza III se glede na uporabnost lahko poveča, vsekakor pa prostorsko bolj zmehča v prehodu na odprt in bolj zelen del igrišča.

Prostor se po dejavnosti in vrsti igre ter starosti otrok funkcionalno stopnjuje od zahoda proti vzhodu. Vplivov zunanje prostora na celotnem prostoru vrtca ni, saj je lociran na južni strani blokovskega naselja, prometne poti so oddaljene od vrtca, le po zahodni strani vodi dovozna pot. Ob celotnem južnem delu je visok nasip, ki loči športno igrišče od igrišča vrtca, vplivi hrupa so ničelni.

8 IDEJNA ZASNOVA UREDITVE

8.1 PROGRAMSKA ZASNOVA

Izdelana programska zasnova zunanje ureditve temelji na izhodiščih, ki jih predstavlja kurikulum za vrtce in so osnova za usmeritvene dejavnosti, ki jih upoštevajo tudi vzgojitelji. Raznolikost programa sem zasnovana glede na dve posamezni starostni obdobji otrok in vrsto dejavnosti, ki spodbujajo otroke na področju gibanja in spretnosti, kognitivnega, emocionalnega, socialnega in osebnostnega razvoja.

V smislu inkluzivnega oblikovanja programska zasnova daje priložnost otrokom različnih sposobnosti, da se igrajo skupaj, krepí družjenje in spoznavanje drugačnosti, spodbuja razvijanje čutil in ustvarjalnosti, omogoča izbiro med dinamičnostjo igre ter številu vključenih otrok vanjo. Predvsem na podlagi inkluzije sem razmerje individualne in skupinske igre prilagodila glede na programsko raznolikost, prostore za umik oz. mirnejše kotičke sem zagotovila ob bolj aktivnih in dlje časa trajajočih igrah.

Stopnjo igralne vrednosti in raznolikosti sem povečevala glede na starost otrok na posameznih delih igrišča, glede na način uporabe in stopnje razvojne sposobnosti. V tem smislu sem oblikovala tudi prostor in njegov obseg. Igrala in igralne elemente sem izbrala glede na uporabnost za vse, vizualno privlačnost in oblikovno dovršenost v smislu hkratnega spodbujanja otrokovega razvoja na več različnih področjih ter glede na število uporabnikov. Vnesla sem igralne elemente, ki so oblikovani z rastlinami ali naravnim materialom in tvorijo menjavanje pojmov, kot je spodaj/zgoraj, znotraj/zunaj, v senci/na svetlobi.

Otrokom do tretjega leta sem na igrišču zagotovila peskovnik, plezala, tobogan, gugalnice, vzmeti, skrivališča, vzpetine, prostor za vožnjo s tricikli in igro z žogo. Te elemente sem prepoznala kot pglavitne elemente za spodbujanje in krepitev gibalnega razvoja ter radovednosti. Za spoznavanje živega in neživega okolja sem v prostor umestila barvne gumijaste grede, kjer lahko tudi sami soustvarjajo svoj vrtilček.

Za otroke po tretjem letu starosti sem v program zunanje ureditve vključila peskovnik, igrala za razvoj ravnotežja, igrala za razvoj koordinacije gibanja, različne vrste in naklone toboganov, različne vrste gugalnic, plezala, zvirala oz. drogovi za vese, lesena strukturirana igrala in čoki, tunel, labirint in vrtiljak. Zagotovila sem jim dovolj veliko travnato površino za elementarne igre in skupinske igre z žogo, površine na trdi (asfaltirani) podlagi za vožnje s kolesi, vzpetine, mirne kotičke, ustvarjalne kotičke in skrivališča. Za razvoj čutil in spoznavanje naravnega okolja sem vnesla zelenjavno-zeliščni vrt, čutno pot, zvočni niz in glasbeni kotiček.

Pomembno vlogo sem izkazala raznovrstnosti zasaditve, ki ponuja tako igralno vrednost, kot spoznavanje sprememb v letnem času ter spodbujajoče deluje na vsa čutna zaznavanja.

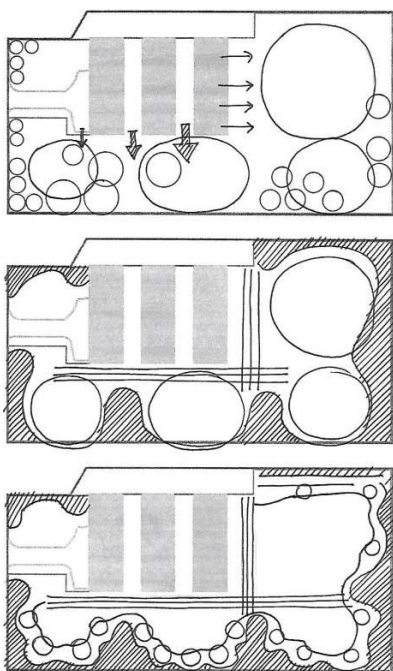
8.2 PROSTORSKI KONCEPT

Prostorski koncept, iz katerega izhajam, je osnovan na izhodiščih prostorske organizacije in zunanje ureditve po kurikulumu, ki temelji na načelu odprtosti in izbire, kar pomeni dostopnost do površin in fleksibilnost glede na dejavnost celotne skupine ali del nje. Prostor mora biti varen in prijeten za otroke, stimulativen, hkrati pa jih mora s svojo raznolikostjo in razgibanostjo motivirati. Nikogar ne sme ovirati pri njegovi participaciji pri igri, omogočati in spodbujati mora stike in druženje med otroki.

Prostorski koncept sem programsko in prostorsko stopnjevala vzdolžno in linearno s posameznimi igralniškimi trakti oz. nizi. Ob ključnem centralnem delu (kjer je pomembnejša vstopna točka) sem igrišče odprla proti dopoldanskemu soncu, učinek enovitosti sem dopolnila s krožno prostorsko zasnovo poti, ki hkrati predstavlja robove prostorskih enot.

Igralne sklope sem oblikovala glede na prostorske potenciale in samo arhitekturo objekta. V prostor sem vnesla doživljajsko pestrost z dodatno zasaditvijo in oblikovno raznolikostjo posameznih igralnih površin. Vse to sem podprla z jasno prostorsko predstavo z osrednjim odprtim delom igrišča, ki zagotavlja preglednost, orientacijsko točko in s tem občutek varnosti. Igrišče je v celoti jasno povezano, kar poudari inkluzijo v oblikovanju. Posamezna območja, kjer so umeščena igrala, so prostorna, zagotovljena je dovolj velika površina za varno uporabo igral in prostor, kamor lahko postavimo morebitne gibalne pripomočke otrok s PP. Ustvarjalne kotičke sem umestila v prostor, kjer ni izrazitejšje frekvence dejavnosti, da zagotovim nemotenost oz. večjo koncentracijo pri samem izražanju.

8.2.1 Razvijanje prostorskega koncepta

Slika 49: Prostorski koncept in njegov razvoj

V prostoru sem glede na položaj samih objektov, vhodov na igrišče in starost otrok v posameznem nizu, definirala štiri glavne funkcionalne cone, ki sem jih izoblikovala preko obstoječe forme drevnine (Slika 49). Zahodna stran območja je namenjena najmlajšim otrokom, saj se v objektu zraven nahajajo tudi njihovi prostori. Ob glavnih vseh in objektih, kjer so prostori starejših otrok, pa se nahaja centralni del igrišča. Nosilni element večjega območja na vzhodni strani je zunanja terasa, ki odpira prostor s pogledi, je dostopna iz notranjih prostorov in se izteka v prazen prostor za športne igre ter raznolike dejavnosti. Na njegovem južnem delu se, zaradi popolnoma drugačne konfiguracije terena in oddaljenosti od glavnih frekvenčnih območij, prostor že sam izoblikuje kot četrta cona. Kot nosilni element teh sklopov je vzdolžna, nosilna os - vodilna pot, ki povezuje igrišče v celoto in daje jasno orientacijsko noto. K jasnejši zasnovi sem oblikovala tudi ravne poteze (poti in vegetacije) ob zunanji terasi, ki služijo kot okrepitev vodilni osi.

Prostorsko zasnovo sem preoblikovala z zmehčanimi potezami, ki sem jih ustvarila z vegetacijo. Programsko zasnovo sem nanizala ob zasaditvi in s tem ohranila enostavne predstave v prostoru. S tem sem osnovala bolj razgibano, odmaknjeno in mehkejšo pot, ki povezuje tudi druge sklope. S tem sem pridobila odprt prostor med glavno osno in zunanjo bolj razgibano potjo.

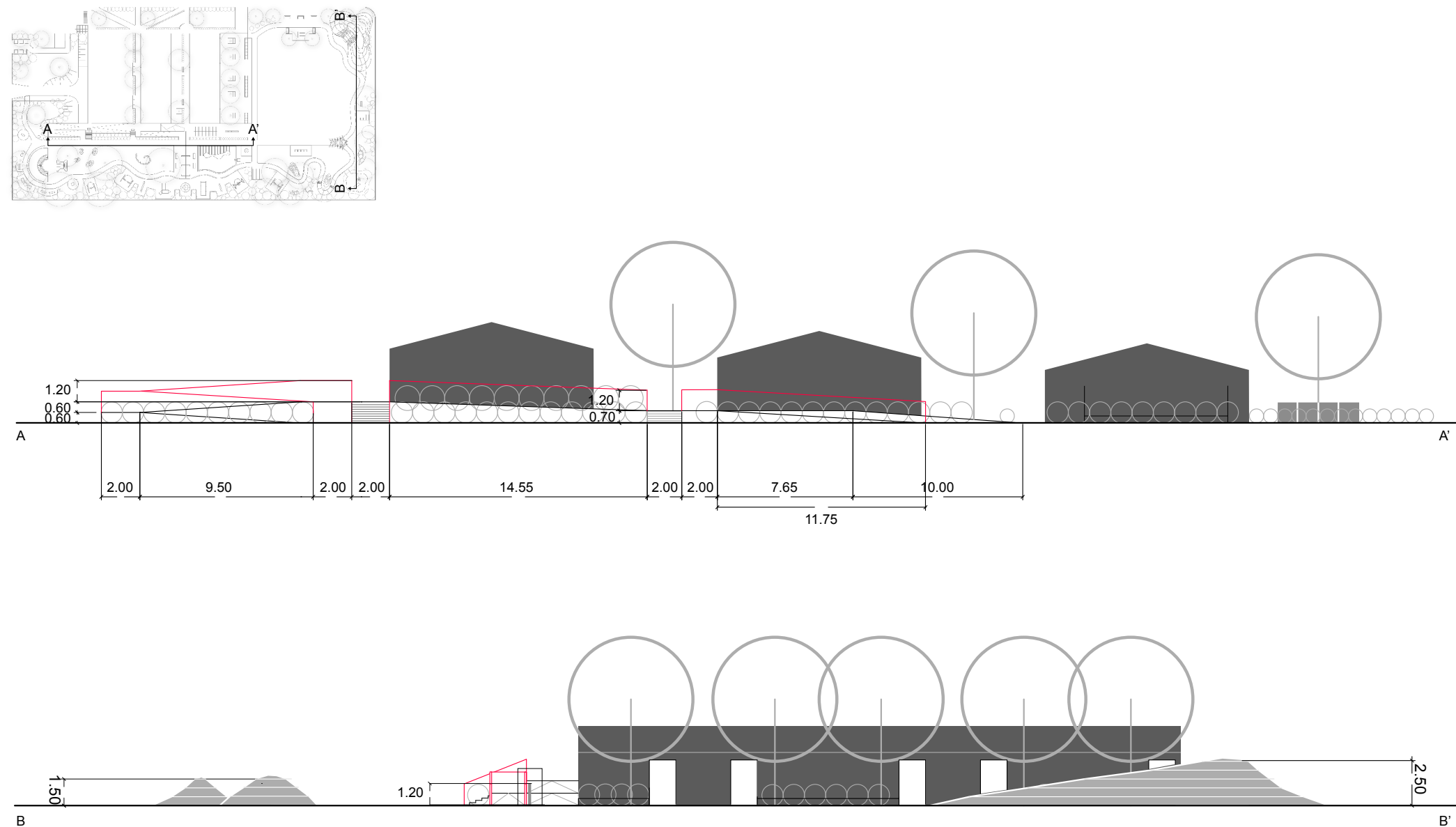
Koncept sem podprla z zasaditvijo grmovnic na celotni južni strani območja.

8.3 IDEJNI NAČRT UREDITVE

Slika 50: Prikaz idejnega načrta ureditve (Načrt v merilu 1 : 250 z vso legendo kot Priloga D)

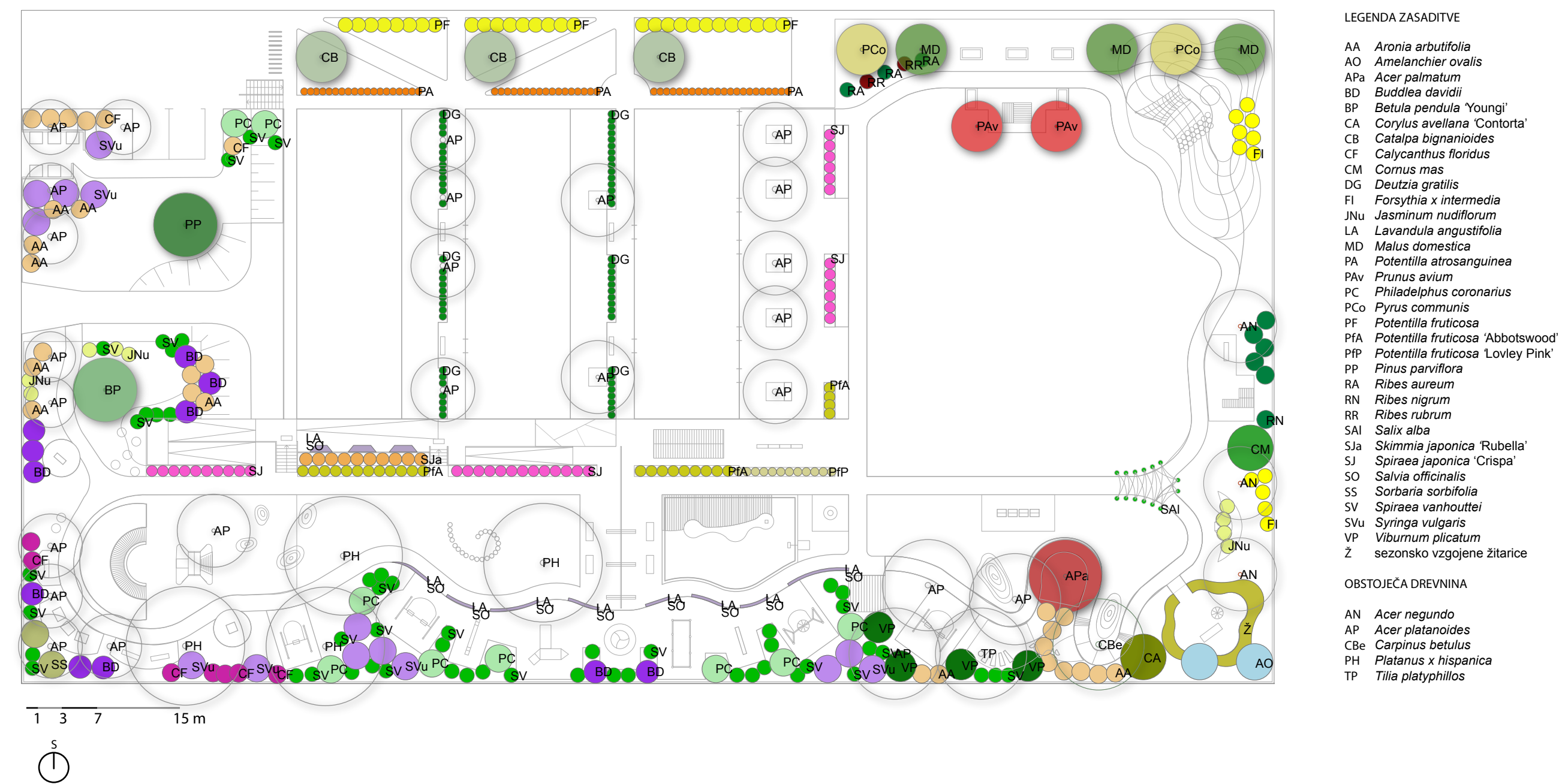
8.3.1 Prerezi idejne ureditve

Slika 51: Prerezi; prikaz klančin (Enote so podane v metrih)

8.4 ZASADITVENI NAČRT

Zasaditveni načrt podpira idejne rešitve oblikovanega prostora. Koncept in zasaditev temeljita na linijskih in vertikalnih poudarkih, ki prostoru dajejo orientacijsko in jasno zaznavno noto ter čutne zaznave. Glavne poti ob vseh in objektih so vizualno podprte z linijsko zasaditvijo posamezne vrste grmovnic za razliko od igralnih sklopov, kjer je zasaditev razgibana in raznolika do te mere, da skozi posamezna obdobja nudi zadostno količino posameznih čutnih zaznav. V tlorisu načrta je prikazana barvna shema izbranih rastlin, kjer so posamezne rastline ali njihovi sklopi tudi označeni z začetnicami njihovih imen, ki so opisani v legendi.

Slika 52: Prikaz zasaditvenega načrta

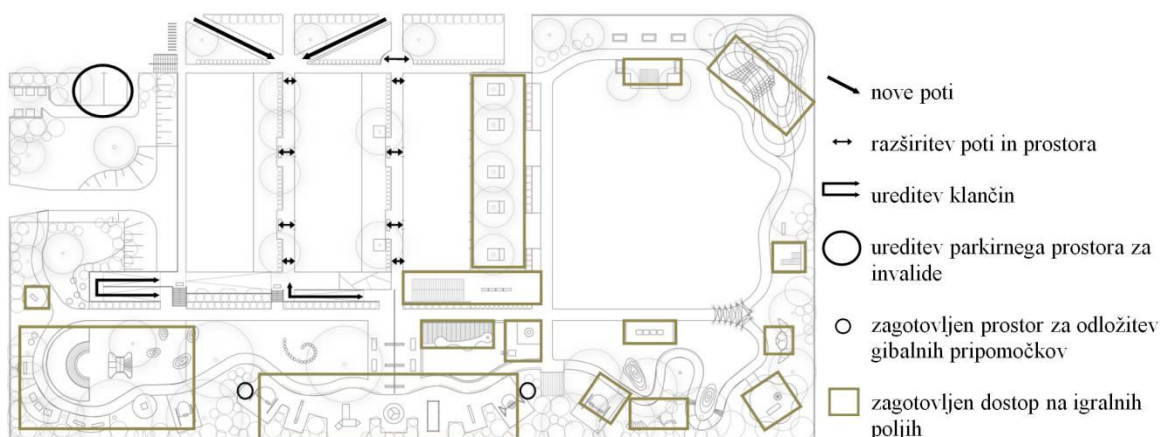
8.5 OBLIKOVALSKI UKREPI IN REŠITVE

Temelji za oblikovanje zunanega prostora vrtca v smislu inkluzije so izluščeni iz zakonske osnove in strokovnih podlag za delo v vrtcu. Ukrepi, ki so udejanjeni v idejni rešitvi in predstavljajo inkluzijo v oblikovanju, so v celoti podprti s cilji, ki jih predstavlja kurikulum z njegovimi dodatki in teoretičnimi načeli same inkluzije. Z obširnejšo raziskavo o sami naravi igre in igriščih so bila izoblikovana temeljna izhodišča s premišljenimi oblikovalskimi potezami tako v prostorskem kot programskem smislu. Z jasnim prikazom vseh vnesenih ukrepov na primeru lahko zaokrožimo sklop kot izhodišča za oblikovanje igrišč tudi na drugih primerih.

8.5.1. Oblikovalske rešitve, ki udejanjajo inkluzijo

Dostopnost:

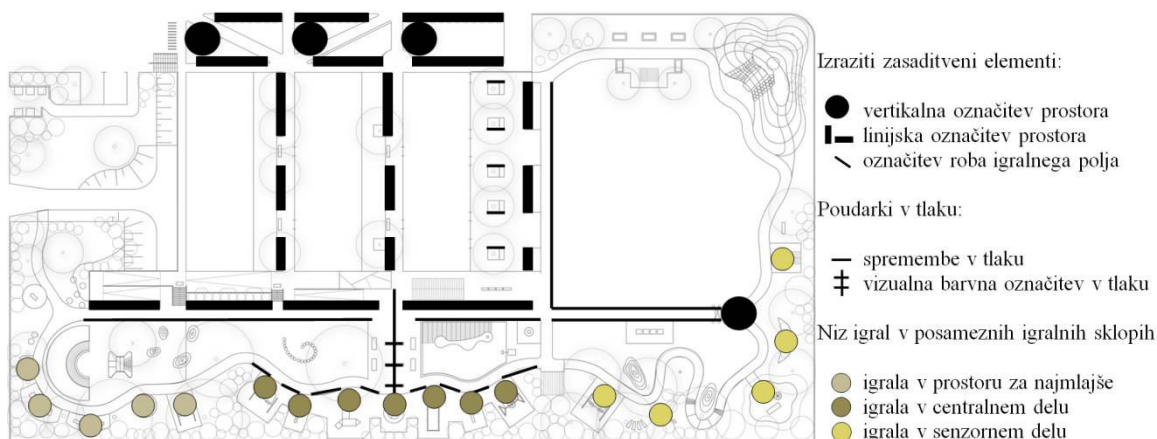
- zagotovitev parkirnega prostora za invalide,
- razširitev obstoječih in oblikovanje novih poti (širina 2 m, naklon 5 % ali manj),
- ureditev klančin (širina 2 m, naklon 5 % ali manj),
- zagotovitev neoviranega dostopa do igralnih elementov,
- zagotovitev ustreznih talnih podlag na igralnih poljih,
- zagotovitev prostora ob igralih za postavitev gibalnih pripomočkov.

Slika 53: Shema; dostopnost

Orientacija:

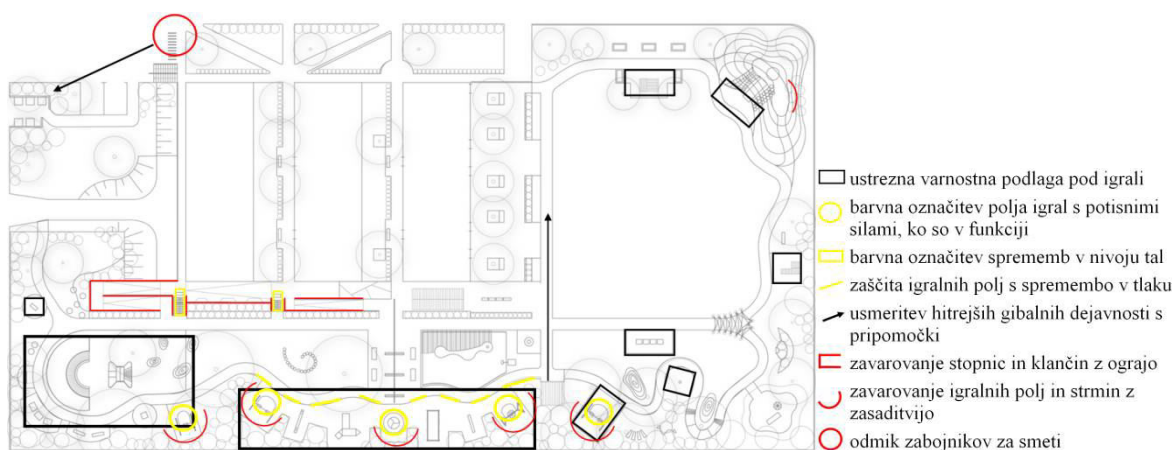
- poudarek vstopnih in izstopnih delov z vertikalno in linijsko označitvijo,
- jasna orientacijska linija glavne poti v centralnem delu,
- odprtost in preglednost prostora,
- vnos elementa z izrazito čutno identiteto (vrbov paviljon),
- nizanje igralnih sklopov in igral ob poti,
- spremembe v tlaku.

Slika 54: Shema; orientacija

Varnost:

- zagotovitev ustrezne varnostne podlage pod igrali,
- vizualno in fizično zavarovanje igral s potisnimi silami,
- vizualno in fizično zavarovanje igralnih polj,
- jasna in dosledna označitev sprememb v nivoju tal,
- usmeritev gibalnih dejavnosti s pripomočki (kolesa, rolerji) na preglednejša in manj konfliktna območja,
- zavarovanje stopnic in klančin z ograjo,
- zavarovanje strmejšega dela hriba z zasaditvijo,
- zagotovitev preglednosti na križiščih in samih poteh (izbor rastlin z višino rasti do 80 cm),
- odmik zabojnikov za smeti,
- izbor zdravju neškodljivih vrst rastlin.

Slika 55: Shema; varnost

Gibalne dejavnosti in stopnjevanje nivoja izzivov:

- izbor igral, ki ponujajo različne gibalne izzive,
- zagotovitev dovolj velikega prostora za elementarne igre in igre z žogo,
- zagotovitev tlakovanih površin za vožnjo z različnimi pripomočki,
- nizanje gibalnih dejavnosti po stopnji težavnosti,

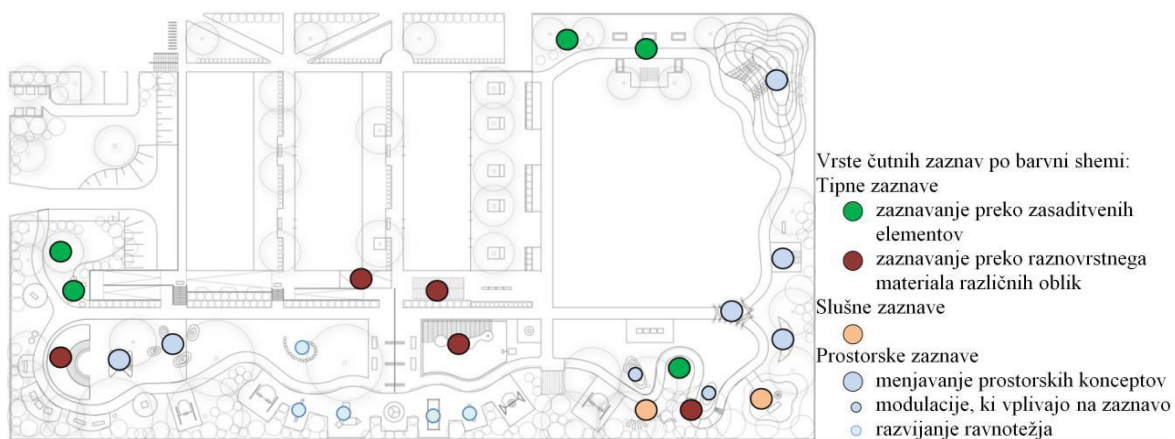
- oblikovanje naravnih elementov za spodbujanje gibalnih dejavnosti (reliefne modulacije, zasaditev dreves primernih za skrivanje in plezanje).

Slika 56: Shema; gibalni izzivi

Razvijanje čutil:

- tip (zagotovitev raznovrstnih taktilnih možnosti zaznavanja materiala različnih oblik in struktur preko čutne poti, učilnice na prostem, peskovnika z vodo, zasaditve),
- vonj (zasaditev raznovrstnih rastlin z izrazitim vonjem cvetov ali njenih delov in njihova prerezporeditev glede na čas cvetenja)
- sluh (zvočni kotichek, opazovalnica za ptice),
- razvijanje prostorskih zaznav z različnimi prostorskimi koncepti (reliefne modulacije, tuneli, plezala).

Slika 57: Shema; razvijanje čutil

Spodbujanje stikov

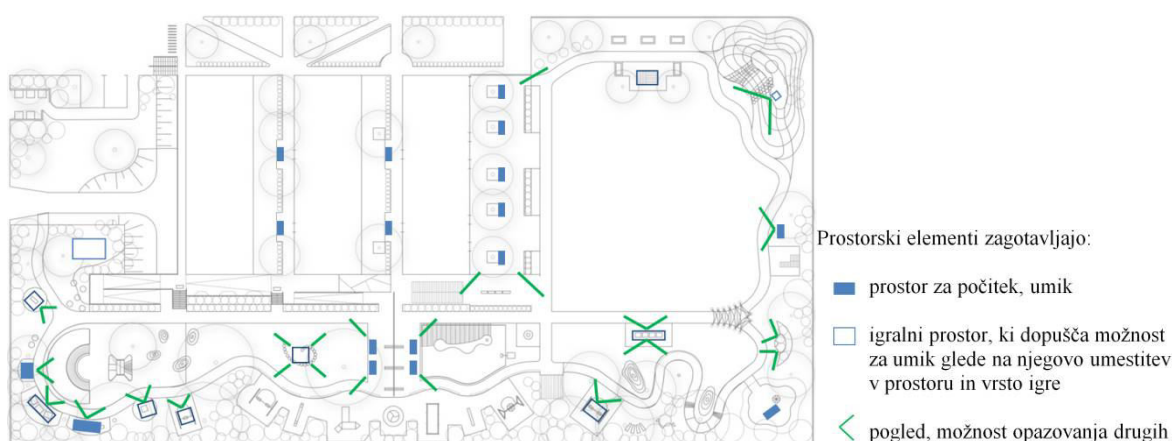
- dostopnost,
- igrala z več kot enim igralnim mestom,
- prostorska povezanost,
- zagotovitev odprtega, fleksibilnega prostora za skupinske igre.

Slika 58: Shema; spodbujanje stikov

Prostori za umik, počitek, opazovanje:

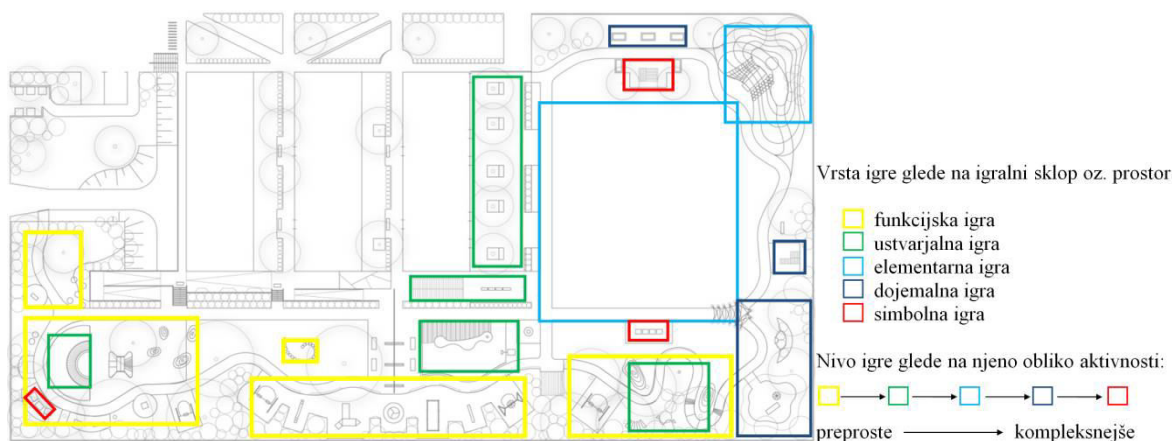
- zagotovitev prostorov za umik in počitek (intimnejši prostori, klopi, posamezne gugalnice, vzmeti, skrivališča, vlakovne kompozicije v smislu sedal),
- razporejenost teh elementov v bližini raznih dejavnosti, z dobro preglednostjo oz. možnostjo opazovanja drugih.

Slika 59: Shema; prostori za umik, opazovanje drugih

Vrsta igre in stopnjevanje nivoja igre:

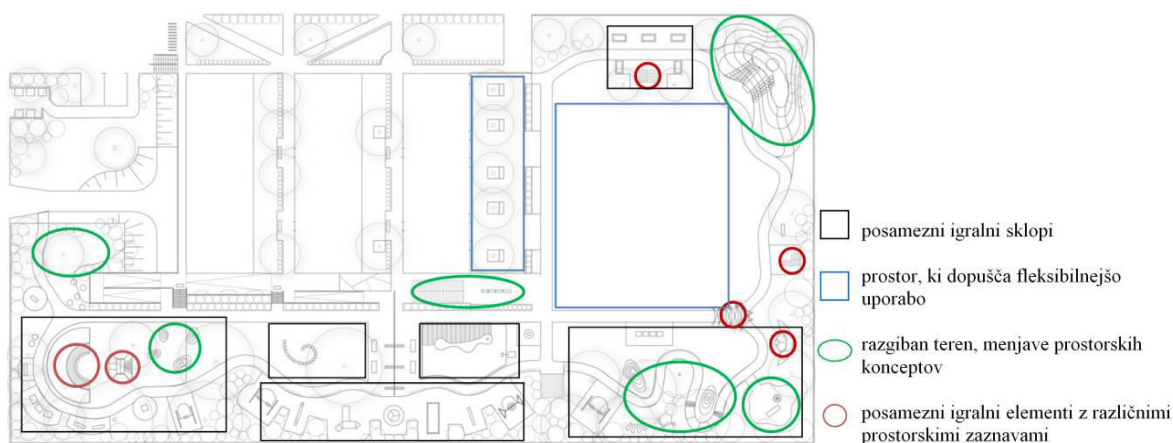
- spodbujanje funkcijske igre (zagotovitev raznovrstnosti gibalnih dejavnosti, raznovrstnosti v taktilnih zaznavah),
- spodbujanje simbolne igre (igrala simboličnih oblik, kot sta vlakovna kompozicija in pokrita hiška, ki je umeščena v zelenjavno-zeliščni vrt),
- spodbujanje elementarne igre (zagotovitev odprtega, večjega prostora za skupinske igre, tlakovanih površin za kolesarjenje ali rolanje, prostora za sankanje, skrivanje),
- spodbujanje ustvarjalne igre (ureditev peskovnikov z dodanimi elementi, risalni kotiček, učilnica na prostem, prostor na terasi za raznovrstne dejavnosti),
- spodbujanje dožemanja (zagotovitev prostora za opazovanje, poslušanje, spoznavanje okolja).

Slika 60: Shema; nivo igre

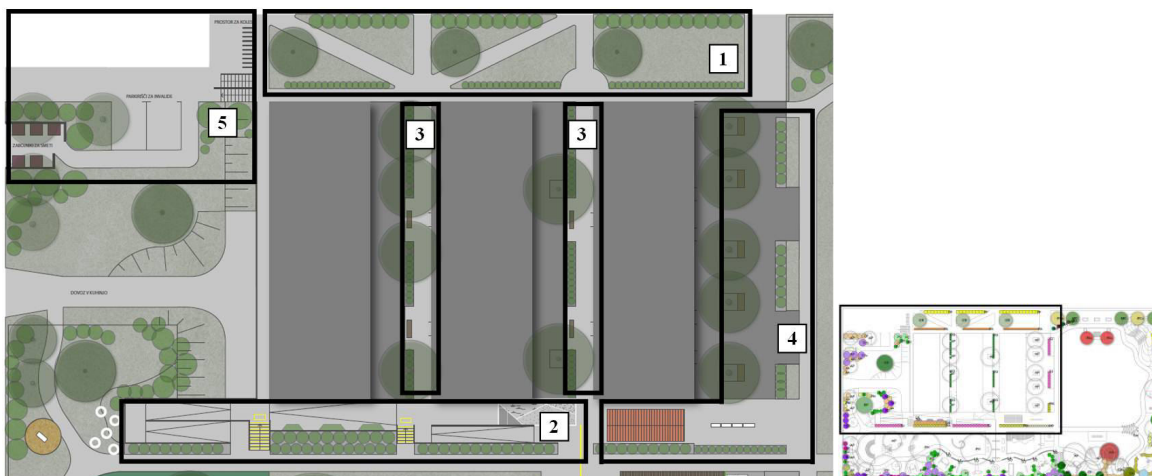
Prostorska raznovrstnost:

- razgibanost terena (reliefne modulacije, večji hrib, intimnejši prostori v senzornem delu igrišča, skrivališče ob sklopu igrišča za najmlajše),
- oblikovanje igralnih sklopov (igralni prostor za najmlajše, manjši nedefiniran prostor med sklopi igral ob centralnem delu, igralno polje s konstrukcijskimi igrali, senzorni del, večji odprt in fleksibilnejši prostor s travnato površino, odprta terasa kot fleksibilen prostor, večji peskovnik, prostor za spoznavanje narave oz. vrt),
- manjši prostorski elementi, ki spodbujajo in razvijajo prostorske zaznave in spodbujajo raziskovanje (tuneli, pregrada za plezanje skozi, razgledne točke kot opazovalnica na hribu in hiška na stebrih, pokrita hiška v zelenjavno-zeliščnem vrtu).

Slika 61: Shema; prostorska raznovrstnost

8.5.2 Opis idejne rešitve po posameznih izsekih

Slika 62: Izseki idejne zasnove; območje vhodov

V sami osnovi je bilo potrebno rešiti dostopnost do vhodov niza I in II zaradi višinske razlike v terenu in kjer sta obstoječi poti presegali standardni naklon poti za potrebe gibalno oviranih (Slika 62; izsek 1). Z dvema diagonalnima potema smo pridobili dostopno pot z naklonom manjšim od 5 %. Glavna linija ob poti rezervirani za pešce, ki poteka vzporedno z vhodi, je okrepljena z nižjo živo mejo (z grmastim prstnikom (*Potentilla fruticosa*), ki zelo dolgo cveti in je rumene barve). Vsak vhod čez celo leto determinira prepoznavna drevesna vrsta, z izrazito obliko krošnje in plodovi v zimskem času. Prav prostor pred vrtcem (Slika 62) je bil načrtovan tako, da je prepoznaven v vseh letnih časih in naj bi tak ostal.

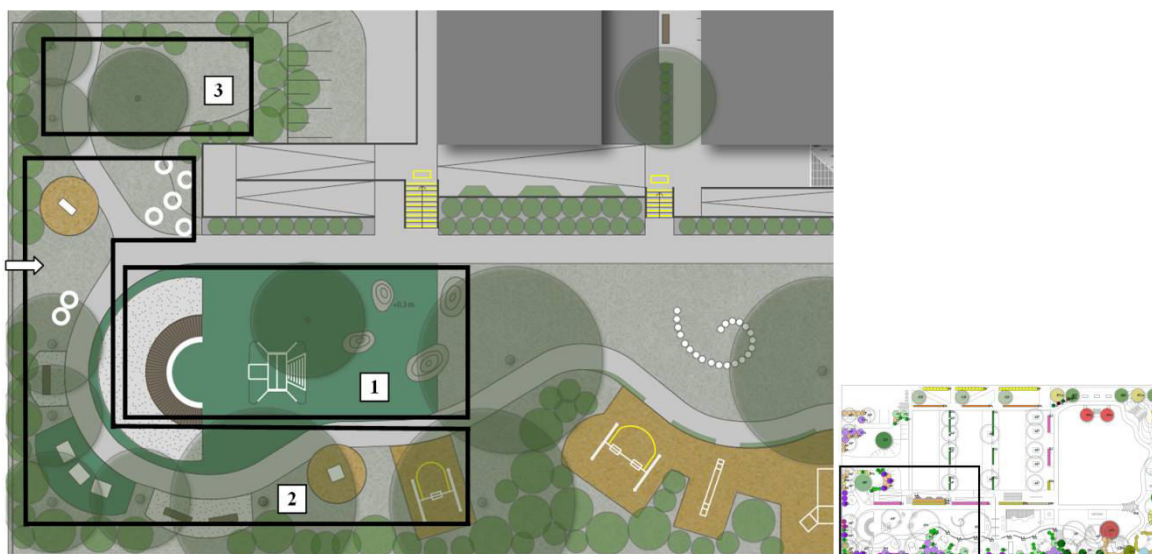
Na južni strani dveh objektov smo višinsko razliko premagali s klančinami in ne potmi, saj širina prostora ne dopušča drugih rešitev (Slika 62; izsek 2). Tako je bilo posledično nujno obdržati stopnice, ki se jih je dodatno označilo s taktilnimi ploščami in barvnim kontrastom. Celotno širino klančin, stopnic in prehodov je definirala standardna širina klančin in predprostor sanitarij, ki se nahajajo na južni strani niza II. Prehod med nizom I in II se je dodatno senzorno okrepil z manjšimi zeliščnimi gredami sivke (*Lavandula angustifolia*) in žajblja (*Salvia officinalis*). Prehod iz niza II in III, mimo sanitarij, ima posebne talne diferenciacije v materialu in obliki, z namenom, da se na prehodu, ki je ograjen, razvija tudi samozaupanje v lasten orientacijski občutek.

Prehodi med vhodi objektov so razširjeni, linijsko podprti z zasaditvijo, ob vratih so postavljene klopi za počitek (Slika 62; izsek 3). Vse linije vhodov se izravnavajo z živo mejo vitke devcije (*Deutzia gracilis*), ki ima na tem delu glavno vlogo pri vodenju z vizualno zaznavo in s tem vpliva na jasno označitev vhodov ter orientacije v prostoru.

V prostoru južno od niza III, ki se sam po sebi oblikuje zaradi zasnove poti, je umeščena pokrita učilnica na prostem, kjer se lahko izvajajo poljubne taktilne igre z raznovrstnim materialom (Slika 62; izsek 4). Delovne platforme so dvignjene, dostopne vsem, hkrati pa se izognemo izvedenim čutnim potem, ki niso utrjene (Slika 42). Ob učilnici, kjer je prostor bolj ustvarjalen, so dodane dvostranske risalne table. S tem se prostor nadaljuje

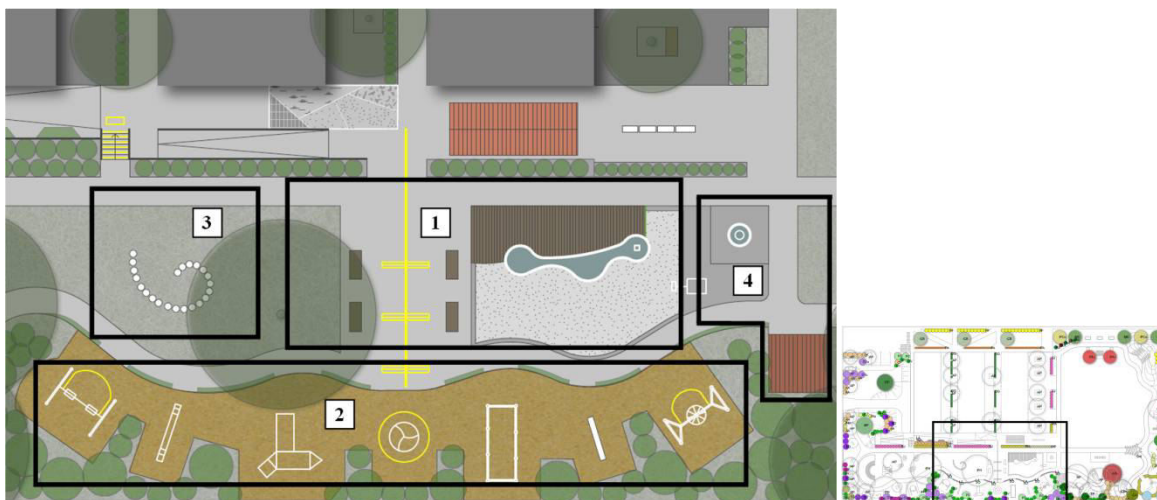
tudi na terase niza III, kjer se izvajajo mirnejše dejavnosti. Ob dvignjenih gredah obstoječih dreves so se umestile širše klopi, hkrati pa se je s postavitvijo okrepila vizualnost vhodov v notranje prostore, ki je nakazana že z živo mejo (vrste prstnik, *Potentilla 'Abbotswood'* in skimija, *Skimmia japonica 'Rubella'*). Vse mejne zasaditve med potjo in objekti zaradi preglednosti niso višje od 80 cm.

V prostoru splošne rabe (Slika 62; izsek 5) so urejena parkirna mesta za invalide, prostor za zabojnike in pot do njih, ki vodi iz nizov in servisnih prostorov (dostop iz spodnje etaže je urejen s stopnicami). Na mestu, kjer so bili zabojniki za smeti, je zdaj prostor za parkiranje koles, tako da na glavnih vkih pot ni ovirana z odstavljenimi kolesi.

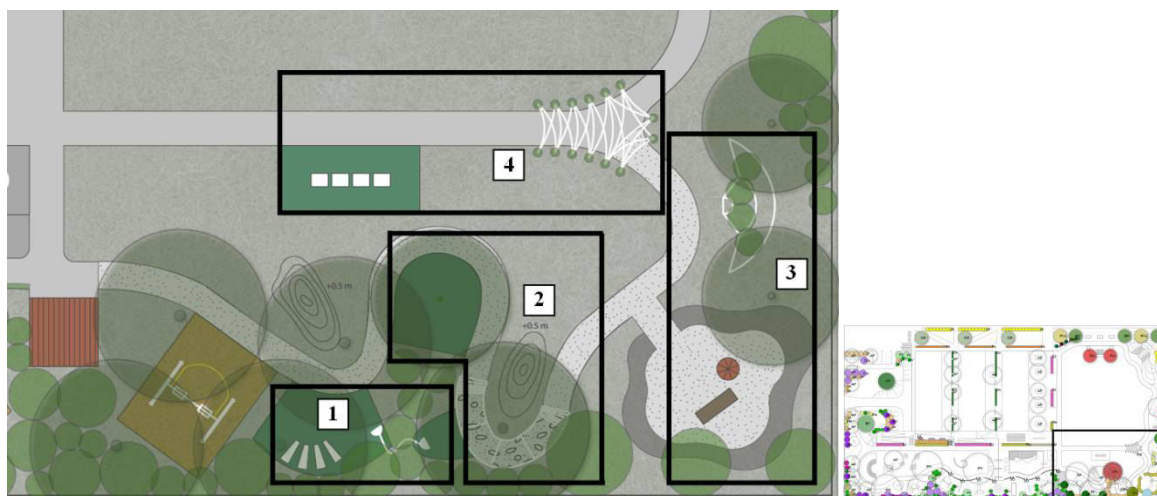
Slika 63: Izseki idejne zasnove; igrišče za najmlajše

Osrednji prostor za malčke (Slika 63, izsek 1) je glede na njihove osnovne potrebe zasnovan predvsem za gibanje in raziskovanje. Tik ob vstopu na igrišče reliefna modulacija v terenu usmerja in umiri potek igre, hkrati pušča izbiro, na kakšen način premostiti pot. Osrednji prostor deluje središčno toliko bolj zaradi programske vrednosti igralnih enot, njihove modulatorske oblike in raznoliškega načina igre. V prostoru, ki oklepa osrednji del (Slika 63, izsek 2), so izdelani kotički za opazovanje preko samih igralnih enot, cvetlične grede v obliki pobarvanih gum pa prostor dodatno razgibajo in povezujejo. Mirnemu in skritemu delu na skrajno zahodni strani (Slika 63, izsek 3) je dodana še večja vrednost skrivališča in domišljije z drevesom za skrivanje. Prostor dopušča intervencijskemu dostopu prosto pot.

Slika 64: Izseki idejne zasnove; osrednji del

Osrednji del (slika 64: izsek 1) je večji prostor v tlaku, ki je zaradi njegove širine tudi taktilno označen s pasom rumeno obarvanih tlakovcev ter tremi prečnimi rebrastimi ploščami, ki nakazujejo območje počitka. Klopi je več in so v osredju predvsem zaradi otrok s PP, ki potrebujejo oddih ali samo čas za prilagoditev okolju ter otrokom, ki prihajajo iz druge, oddaljene enote. Predstavljajo tudi prostor zbiranja skupine pred odhodom. V središču dogajanja je, zaradi njegove velike igralne vrednosti, umeščen peskovnik, ki s svojo formo oblikovno podpira prostorsko zasnovo. Igralno polje na južni strani (slika 64: izsek 2) je za jasno orientacijo in prostorsko informacijo razporejeno vzdolžno z dosledno vizualno označitvijo vhodnih delov, z zasaditvijo in dodatno barvno oznako v gumi z rumeno črto, ki nakazuje vpliv igrala v njegovi funkciji. Prostor je kljub enostranski postavitvi razgiban preko zasaditve grmovnic, in bolj dinamično zasnovane poti. Igralne enote so razporejene glede vertikalne velikosti in širine, in po dejavnosti. Kompleksnejše igralo ima poleg manjšo enoto, na kateri se lahko otrok tudi spočije. Potencialno bolj nevarne (v smislu naleta otrok) so gugalnice, ki so zato umeščene na sam rob, kjer jih dodatna zasaditev zavaruje. Z vegetacijo so oblikovani tudi prostori za pripomočke gibalno oviranim osebam. Poteza barvno kontrastnih nižjih in različno visokih čokov na vходу niza II (slika 64: izsek 3) dopušča razvijanje igre v odprtem prostoru, hkrati naj bi vizualno usmerjala slabše videče otroke. V tem srednjem delu se nahajata tudi pitnik ter shramba za orodja in kolesa (slika 64: izsek 4), ki je prav zaradi kolesarjev usmerjena proti severnemu večjemu delu igrišča (odprt, raven in prazen prostor privlači kolesarje), kjer je frekvenca otrok manjša in se s tem zmanjša število konfliktnih situacij.

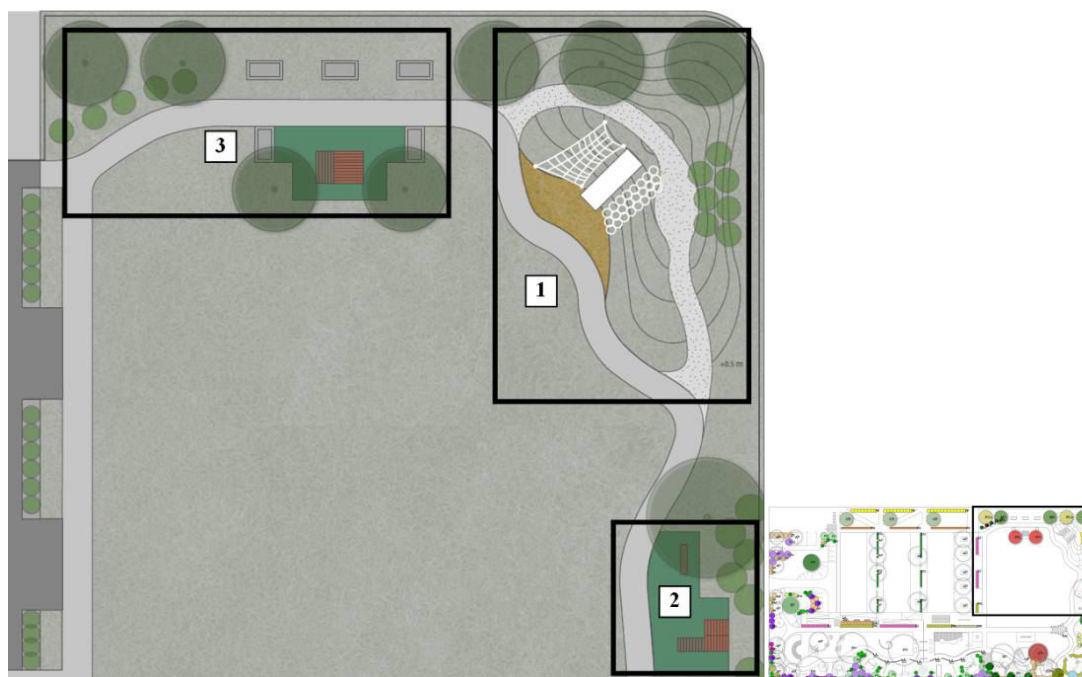

Slika 65: Izseki idejne zasnove; senzorni del

Senzorni prostor je oblikovan predvsem za zaznavanje z različnimi čutili in vendar ponuja veliko igralnih priložnosti, ki so privlačne za otroke. Kotiček za poustvarjanje zvoka (Slika 65; izsek 1) je umaknjen med grmovje in reliefno modulacijo z namenom, da se zvok delno zadrži na tem delu in zato, da prostor postane bolj zanimiv in intimen. Členjenost in s tem velikost prostora ustvarjata dva igralna elementa – drevo za plezanje in skrita čutna pot (Slika 65; izsek 2). K njeni večji privlačnosti je dodan prenosnik zvoka z druge strani grmovnic. Sprva smo želeli zasaditi drevo povešave oblike, ki bi imelo nežne vejice in mehke liste, da bi to lastnost občutili tudi otroci, ki ne plezajo. Vendar drevesa, ki bi imela hkrati močne veje za plezanje in nežne vejice, ni. Zato se je razvila ideja, da se na zunanji del drevesa razobesijo tuljave, ki bi oddajale ob njihovem trkanju tudi zvok. Čutna pot je sestavljena iz razdelkov proda, kamnov, tlakovcev ter lesnih okroglic vdelenih v beton ter vstopnim lesenim podestom.

V kotu tega dela igrišča (Slika 65; izsek 3) je oblikovan prostor za opazovanje in poslušanje ptic in ptičjo valilnico, obenem pa pas, ki loči to polje s precej organsko formo, kjer lahko otroci sami vsako leto sejejo žita ali oljnice vrste navadna pšenica (*Triticum aestivum*), navadno proso (*Panicum miliaceum*), rž (*Secale cereale*), navadna sončnica (*Helianthus annuus*) in navadni lan (*Linum usitatissimum*), ki privabljajo živali. Hkrati se lahko v tem predelu igrajo med visoko travo in žiti. V prostor je dodano skrivališče, ki ga predstavlja tunel v obliki polmeseca, prekrit z zemljo in zasajen z golim jasminom (*Jasminum nudiflorum*), ki razvija veje preko vhoda v tunel.

Lesena vlakovna kompozicija za igro, počitek in opazovanje ter značilni vrbov paviljon sta navezana na osrednjo pot (Slika 65; izsek 4). Le-ta ima zaradi svoje forme in funkcije velik vpliv na igro, orientacijo v prostoru in senzorno zaznavo, hkrati pa usmerja potek igre.

Slika 66: Izseki idejne zasnove; odprt prostor

Odprt prostor dopolnjuje razgiban teren v obliki večjega hriba (Slika 66; izsek 1), na katerem so vpeta igrala, ki zahtevajo malo več fizičnega napora. Dostop na hrib je zagotovljen po utrjeni peščeni površini in vodi do opazovalnega elementa, ki deluje kot zaznavni element in spodbuda za vzpon na hrib. Na najstrmejšem delu pobočja je prostor zavarovan z zasaditvijo forsitije (*Forsythia x intermedia*), del strmine je odprt, usmerjen na področje brez elementov za zimsko sankanje.

Med hribom in senzornim prostorom (Slika 66; izsek 2) je med obstoječimi drevesi postavljena hiška na stebrih (ta element se je obdržal iz obstoječe situacije), ki omogoča opazovanje živali in pregled nad celotnim zunanjim prostorom vrta.

Kot vodilni element na poti v vrtec je na severnem delu odprtega prostora zasnovan vrt za pridelavo hortikulturnih rastlin, učenje in opazovanje narave (Slika 66; izsek 3). Za dvig doživljajske pestrosti in bolj kompleksnejše igre (simbolne igre) je igralni prostor izoblikovan s pokrito hiško.

8.5.3 Slikovni prikaz ureditvenih rešitev

PREJ

POTEM

Slika 67: Prikaz ureditve prostora ob vhodu v vrtec (Osebni arhiv, 2016)

PREJ

POTEM

Slika 68: Prikaz ureditve prostora ob glavni terasi (Osebni arhiv, 2016)

PREJ

POTEM

Slika 69: Prikaz ureditve prostora s klančinami (Osebni arhiv, 2016)

PREJ

POTEM

Slika 70: Prikaz ureditve prostora za najmlajše (Osebni arhiv, 2016)

8.5.4 Opis posameznih igralnih elementov

Vsa igrala so izbrana iz programa Richter Spielgeräte in slovenskega podjetja Eco play, posamezne idejne rešitve pa iz dobrih tujih idejnih primerov. Elementi v najboljši meri predstavljajo vso potrebno igralno vrednost za otrokov razvoj na vseh področjih in v različnih starostih. V ospredju so strukture, ki spodbujajo igro v skupini in na različne možne načine uporabe, tako da jih otroci z različnimi sposobnostmi tudi obvladujejo. Vrsta igre se stopnjuje glede na starostne skupine otrok, na podlagi posameznih nizov, kjer se otroci zadržujejo zaradi bližine njihovih notranjih prostorov.

Igralni elementi v prostoru za najmlajše (Slike v prilogi C):

- nižje reliefne modulacije,
- tunel iz betonskih cevi v reliefni modulaciji, preko katere je z ene strani plezalna stena z druge drsalnica,
- peskovnik z lesenim podom za igro v hladnejših obdobjih, ob katerem je umeščena nižja lesena pregrada z odprtini za plezanje in opazovanje,
- povešava vrba za skrivanje,
- enojna gugalnica na vzmeteh v obliki živali,
- gugalnica na vzmeteh za več otrok,
- lesena kompozicija v obliki vlaka, ki ponuja igro v skupini in nudi kotiček za umiritev ter opazovanje celotnega prostora,
- enojna gugalnica z varovalnim sedežem, primerna za manjše otroke in otroke s PP, ki potrebujejo prostor za umik, ter sedežem, ki jim nudi večjo stabilnost.

Igralni elementi v osrednjem prostoru (Slike v prilogi C):

- večji peskovnik z leseno ploščadjo, ki omogoča dostop gibalno oviranim otrokom, ob kateri je višji betonski element s površino za ustvarjanje z mivko in osrednjim utorom za dotok vode iz »vaške pumpe«, ob bolj odmaknjenem delu je umeščen kopač kot gradbeno igralo, čez peskovnik je napeljana ponjava z matematičnimi liki, ki na mivki ustvarja različne oblike senc,
- barvno kontrastna spirala iz lesenih čokov za plezanje, preskakovanje, sedenje, kot prostor za umik,
- dvojna gugalnica za spodbujanje stikov,
- dvojna previsna gugalnica za igro v skupini,
- kompleksnejše sestavljeno igralo s plezalom v obliki tunela in vrvjo, po kateri se lahko s pomočjo rok dvigne tudi gibalno oviran otrok,
- vrtiljak z dvema klopema in prostorom za invalidski voziček, ki omogoča igro za vse in je popolnoma enostavne oblike,
- plezalna in zviralna sestavljena komponenta omogoča njeno uporabo tudi otrokom na invalidskem vozičku,
- širša ravnotežna gred, ki nadomesti vse ravnotežne diske, krožnike na vzmeteh, ravnotežni most in hkrati omogoča raznolikost pri njeni uporabi,
- pajkova mreža oziroma mrežna gugalnica, primerna za vse starosti in ovirane osebe, mogoče jo je uporabljati stoje, sede ali leže.

Igralni elementi v senzornem prostoru (Slike v prilogi C):

- dvojna gugalnica za umik, opazovanje in spodbujanje stikov,
- kamniti ksilofon podjetja Richter Spielgeräte je nižja komponenta, ob kateri so zaznavne tudi vibracije ob udarjanju s tolkali,
- tuba (govoreča cev) za prenos zvoka je umeščena v prostor tako, da se obe cevi elementa zakrivata z zasaditvijo,
- reliefna modulacija kot element za prikrivanje, ustvarjanje intimnega prostora, kot plezalni element in zadrževalnik glasnosti,
- več-debelno drevo kot plezalo z visečimi zvočnimi palicami, ki ob plezanju tvorijo zvočne zaznave,
- čutna pot,
- prostor za opazovanje in poslušanje ptic in drugih živali, okrog prostora je pas oziroma greda za sejanje žit in oljnic, ki privabljajo živali ter igro v visoki travi, ki jo predstavljajo dozorele rastline,
- v reliefno modulacijo vpeljan tunel z vhodom in izhodom na enako stran, z nasadom povešavega golega jasmína (*Jasminum nudiflorum*), ki tunel dobro zakrije in tako dobi dodatno pestrejšo podobo,
- kompozicija vlaka iz debel za plezanje, počivanje, igro vlog in opazovanje na širši del igrišča,
- vrbov paviljon, ki ob razcepu poti tvori zaznavne informacije o smeri poti in hkrati kot igralni element, dobro poustvarja nasprotja, toplo/hladno (v jutranjih urah, ko sije sonce), zunaj/notri, temno/svetlo.

8.5.5 Opis lastnosti izbranih grmovnic

V zasaditvenem načrtu je večina grmovnic izbrana glede na barvo in čas cvetenja ter velikost rasti. Določene vrste so namenjene preizkušanju njihovih plodov ter spoznavanju narave, nekaj vrst pa je izbranih glede na njihov izrazit vonj, ki je lahko v prostoru zelo močan prepoznavni element.

Kjer se izpostavi čutno zaznavanje z opazovanjem metuljev ali poslušanjem ptic v bližini, se umesti tudi rastline, ki s svojimi plodovi ali vonjem te vrste živali privabljajo. Vsa sadna drevesa so prav tako privlačna za živali, vendar so v izdelani zasnovi načrtovana v vrtu z namenom, da se spozna skrb in vzgojo rastlin, se jih okuša in razvija kulturne vrednote.

Taktilno zaznavne rastlinske vrste so predvsem vse drevesne vrste in grmovnice z značilnimi plodovi. Izbor vseh rastlin je varen glede užitnosti katerega koli dela rastlin.

Preglednica 6: Izbrane grmovnice in njihove izrazite lastnosti

Rastlinska vrsta/sorta	čas cvetenja/obarvanja	barva cvetov/listja
<i>Amelanchier ovalis</i> , šmarna hrušica	april	bela
<i>Aronia arbutifolia</i> , rdečeplodna aronija	konec pomladi/jesen	bela/rdeča
<i>Buddleja davidii</i> , budleja, metuljnik	poleti	vijolična, lila, bela rdeča
<i>Calycanthus floridus</i> , floridski dišečnik	poleti	rjavo rdeča
<i>Cornus mas</i> , rumeni dren	februar, marec	rumena
<i>Corylus avellana</i> 'Contorta', skrivenčena leska	konec zime	viseče rumene mačice
<i>Forsythia x intermedia</i> , forsitija	zgodnja pomlad	rumena
<i>Jasminum nudiflorum</i> , zimski, goli jasmin	konec zime	rumena
<i>Lavandula angustifolia</i> , sivka	poletje	vijolična
<i>Philadelphus coronarius</i> , nepravi jasmin	maj, junij	bela
<i>Ribes nigrum</i> , črno grozdčje, ribez	junij do julij	črni plodovi
<i>Ribes odoratum</i> , dišeče grozdčje, ribez	druga polovica pomladi jeseni	rumeni rdeči škrlatni plodovi in listi
<i>Ribes rubrum</i> , rdeče grozdčje, ribez	junij do julij	rdeči plodovi
<i>Salvia officinalis</i> , žajbelj	vednozelen	zeleno sivkasta
<i>Sorbaria sorbifolia</i> , sibirski pernatolistna medvejka	poleti	bela
<i>Spiraea x vanhouttei</i> , vanhutova medvejka	konec pomladi začetek poletja	bela
<i>Syringa vulgaris</i> , španski bezeg	vijolična	maj
<i>Viburnum plicatum</i> , japonska snežna kepa	bela	maj

Preglednica 7: Izbrane grmovnice za oblikovanje žive meje in njihove izrazite lastnosti

Rastlinska vrsta/sorta	čas cvetenja	barva cvetov
<i>Deutzia gracilis</i> , vitka devcija	bela	konec pomladi, začetek poletja
<i>Potentilla 'Abbotswood'</i> , prstnik	bela	vse poletje in jesen
<i>Potentilla atrosanguinea</i> , krvavordeči prstnik	temno rdeča	vse poletje
<i>Potentilla fruticosa</i> 'Lovely Pink', grmasti prstnik	roza	april do avgust
<i>Potentilla fruticosa</i> , grmasti prstnik	rumena	maj do september
<i>Skimmia japonica</i> 'Rubella', skimija	rdeči popki	jeseni in pozimi
<i>Spiraea japonica</i> 'Crispa', japonska medvejka	temno roza	junij do avgust

Preglednica 8: Izbrana drevnina in njen pomen na igrišču

Rastlinska vrsta/sorta	uporabnost	obdobje izrazite barve
<i>Acer palmatum</i> , pahljačasti javor	Več-debelno drevo za plezanje	jesenska rdeča barva listja
<i>Betula pendula</i> 'Youngii', povešava breza	drevo za skrivanje	jesenska rumena barva listja
<i>Catalpa bignonioides</i> , cigarar	izrazita oblika krošnje	čez zimo podolgovati plodovi
<i>Malus domestica</i> , domača jabolana sorta 'Gala', 'Discovery'	užitnost plodov cvetenje	pomladni rožnato-beli cvetovi
<i>Pinus parviflora</i> , japonski beli bor	vonj uporabnost storžev za igro	barva vseh delov rastline
<i>Prunus avium</i> , češnja sorta 'Narana'	najzgodnejša vrsta užitnost plodov cvetenje	aprila beli cvetovi
<i>Pyrus communis</i> , hruška sorta 'Junijska lepota'	užitnost plodov cvetenje	pomladni beli cvetovi

Preglednica 9: Kulturne rastline primerne za setev v okolici otroških igrišč

Žita	Oljnice
<i>Triticum aestivum</i> , navadna pšenica	<i>Helianthus annuus</i> , navadna sončnica
<i>Secale cereale</i> , rž	<i>Linum usitatissimum</i> , navadni lan
<i>Panicum miliaceum</i> , navadno proso	

Vrste grmovnic z izrazitim vonjem:

- *Buddleja davidii*, budleja, metuljnik,
- *Calycanthus floridus*, floridski dišečnik,
- *Lavandula angustifolia*, sivka,
- *Philadelphus coronarius*, nepravi jasmin,
- *Ribes odoratum*, dišeče grozdičje, ribez,
- *Salvia officinalis*, žajbelj,
- *Skimmia japonica* 'Rubella', skimija,
- *Spiraea x vanhouttei*, vanhutova medvejka,
- *Syringa vulgaris*, španski bezeg.

Vrste grmovnic, ki privabljajo ptice in metulje:

- *Amelanchier ovalis*, šmarna hrušica,
- *Buddleja davidii*, budleja, metuljnik
- *Cornus mas*, rumeni dren,
- *Ribes odoratum*, dišeče grozdičje, ribez,
- *Syringa vulgaris*, španski bezeg.

9 SKLEP

V diplomskem delu sem obravnavala pomen inkluzije, kot delujočega sistema vzgoje in izobraževanja tako pri nas kot v tujini. Sistem vključuje otroke s PP v redne programe. Spoznala sem, kako velik pomen ima pri otroški igri zunanji prostor vrtca in kako obširne so ovire v smislu izvajanja dejavnosti po principih inkluzije. Izluščila sem omejitve in zagate v prostorskih ureditvah glede na posamezne potrebe otrok z določenimi motnjami. Zatem sem se osredotočila na iskanje in vrednotenje temeljnih načrtovalnih izhodišč za inkluzivni prostor igre. Na konkretnem primeru sem oblikovala programsko zasnovo in prostorski koncept ter ureditveni načrt. Vrtec Zelena jama, enota Vrba, je v praksi dober primer inkluzivne vzgoje predšolskih otrok, saj je v njem največje število otrok s PP glede na vrtce v ljubljanski regiji.

V sklepnem delu naloge so povzeta vsa glavna načrtovalska izhodišča, ki sem jih razčlenila v nalogi in pomenijo osnovna načela v oblikovanju inkluzivnega prostora na igrišču vrtca. Ta so oblikovana na podlagi pedagoških vidikov, glede na razvojne potrebe otrok in prepoznane prostorske zahteve, ki podpirajo inkluzijo v prostoru. Dopolnila sem jih z oblikovalskimi izhodišči, povzetimi po pregledu literature in dobrih praks.

Glavna izhodišča za prostorsko organizacijo inkluzivnih prostorov za igro:

- dostopnost vsem, dosegljivost in uporaba za vse,
- jasno zaznavanje prostorskih informacij (orientacija v prostoru, jasna prostorska organizacija),
- jasne, enostavne igralne enote, njihova intuitivna uporaba,
- pravična uporaba igralnih elementov in površin za vse (otrok se ne sme ločevati, omejevati),
- razumna stopnja fizičnega napora (igralni elementi dopuščajo različne načine uporabe, poskrbi se za alternativne možnosti uporabe),
- zagotovitev varnosti (izbor varnostnih podlag, zagotovitev prostega prostora med igrali, jasna označitev in zavarovanje potencialnih konfliktnih situacij z barvami, rastlinami ter prostorsko organizacijo, prostorska razporeditev dejavnosti glede na gibalne hitrosti, dobra preglednost, izbira zdravju neškodljivih rastlin in materialov),
- raznolikost v spodbujanju, preizkušanju in razvijanju telesnih zmogljivosti (igrala, reliefne modulacije, odprtost prostora za aktivnejše igre, vnos igralne vrednosti s posameznimi rastlinskimi vrstami),
- mnogovrstnost v taktilnem spoznavanju (čutne poti v tlaku, čutno zaznavanje preko različnih materialov, kot so voda, mivka, rastline),
- spodbujanje senzornih zaznav (okušanje plodov, vonj in barva cvetenja, sluh, menjavanje situacij, kot so toplo/hladno, svetlo/temno, spodaj/zgoraj, znotraj/zunaj),
- spoznavanje okolja (predvsem z elementi zasaditve, ki ponazarjajo skrb za vrt, se spreminjajo glede na letni čas, privabljajo živali, zaznavanje okolja z različnih perspektiv; depresije, reliefne modulacije, drevesa za plezanje, daljnogledi, hišice na stebrih, tuneli),
- premagovanje ovir (igra na višini, v zaprtem prostoru, plezanje skozi),

- zagotovitev prostorov za ustvarjalne igre (učilnica na prostem, peskovnik s konstrukcijskimi elementi, risalni kotiček, glasbeni kotiček),
- spodbujanje skupinskih stikov in podvigov (dvojne drsalnice, dvojne gugalnice, večja konstrukcijska igrala, igra skrivanja, širina klopi, dostopnost do igralnih elementov, elementi za opazovanje, kombinacija več igralnih dejavnosti na eni enoti, odprti prostori, povezanost več igralnih enot v enoten prostor, izbor igral, kjer se možnost igranja skupaj poveča tudi glede na različno starost otrok),
- prostorske zagotovitve za izvajanje individualne dejavnosti (več mirnih kotičkov, enojne gugalnice, raznovrstnost dejavnosti, prostor za umik),
- motivacija in opogumljanje (s pomočjo opazovanja, s pomočjo jasnih informacij glede načina izvajanja igre, postopno stopnjevanje nivoja igre, jasnost in orientiranost v prostoru, ki prinašata občutek varnosti),
- nabor iger po stopnjah razvoja otrok (prostoru, namenjenemu za najmlajše, se igralne sestavine oblikuje po njihovih osnovnih razvojnih težnjah, kot so gibanje, raziskovanje in opazovanje, starejši otroci obvladajo kompleksnejše igre in dejavnosti na višji ravni telesne zmogljivosti).

Izdelava načrta na konkretnem primeru na podlagi dognanih izhodišč je, poleg oblikovalskih načinov in ukrepov, izkazala tudi možnost pojavov prostorskih omejitev pri doseganju optimalnih rešitev. Na izdelavo prostorske zasnove je deloma vplivala ureditev dostopnosti, ki se zaradi konfiguracije terena ni mogla oblikovati drugače kot s klančinami. Posledično so se obdržale stopnice za premagovanje višinske razlike, kar sprva ni bilo načrtovano. Druge obstoječe tehnične ovire niso vplivale na idejno zasnovo in so bile upoštevane kot načrtovalski del (npr. intervencijske poti).

Glede na to, da se je načrtovalo na izbranem primeru, je bilo smiselno, da se je po izdelavi idejnega načrta k sodelovanju vključilo tudi strokovne sodelavce oz. izvajalce pedagoške dejavnosti. Namen je bil predvsem preveriti idejne rešitve s praktičnim znanjem oz. s stališča pedagoške dejavnosti. Na predstavitvi so bile oblikovne in programske rešitve prikazane na plakatu (priloga E), v obliki idejnega načrta v merilu 1 : 250 in manjših simboličnih slikah, ki so predstavljale rešitve posameznih situacij. Predstavitve in ovrednotenje rešitve sta se udeležili ravnateljica vrtca Zelena jama Katarina Alič in pomočnica ravnateljice enote Vrba in Vejica Irena Skubic Grabner. Po krajši razlagi prostorskega koncepta in programske zasnove je bil odziv na prostorsko organizacijo v rešitvi zelo pozitiven. Predvsem sta se pohvalno odzvali na prepoznane potrebe, kot so dejavnosti na igrišču, ki spodbujajo otrokov razvoj, spodbujajo raznolikost igre in seveda spodbujajo navezovanja stikov oz. skupinsko igro. Odgovor na moje zastavljeno vprašanje, ki se je nanašalo na oceno prostorskega razmerja med ponujeno igro in prostorom, kjer se igra lahko razvija sama, sta odgovorili, da je prostor primerno oblikovan po vseh kriterijih. Igral ni preveč in ne premalo, prostori za počitek in umik so praktično na vseh ključnih delih, prostor za odprto igro je dovolj velik, senzorni del zadovoljuje vse nivoje spoznavanja okolja ter doživljajsko igro, prostor za najmlajše je dobro organiziran.

Idejni načrt sta ocenil kot reprezentativen vzorec oblikovanja zunanjega prostora igrišča v smislu inkluzije, a hkrati preprosto neizvedljiv iz ekonomskih razlogov.

10 POVZETEK

Namen naloge je bil slediti razvoju in potrebam vzgojno-izobraževalnih ustanov in izdelati načrt idejne zasnove zunanjega prostora vrtca na primeru, ki temelji na udejanjanju inkluzije.

Za temeljno podlago sem razčlenila zakonsko osnovo, ki narekuje princip delovanja sistema vzgoje in izobraževanja ter navaja predpise za ureditev prostora, kjer se izvaja dejavnost. Pregledala sem nacionalne dokumente, ki podrobneje in strokovno navajajo posamezne cilje in načela, hkrati opisujejo primere dejavnosti ter podajajo dodatna navodila za delo z otroki s PP. V tem delu sem razvila smernice za nadaljnje širjenje znanja. Potrebno je bilo podrobneje razčleniti sam pomen inkluzije v sistemu vzgoje in njene načine udejanjanja. Podrobneje in s primeri sem opredelila tudi dejavnosti na otroškem igrišču, pomen igre, njene vrste in vsebino. Iz pedagoške literature sem povzela ključne informacije, ki so omogočile oblikovanje osrednjega vsebinskega dela naloge, saj pojasnjujejo in predstavljajo izhodišča za načrtovanje ter se jasno navezujejo na rezultate.

Strokovna navodila za načrtovanje igrišč in prostora za vse sem črpala iz različnih vrst strokovne literature. S tem sem pridobila vpogled v osnove in izhodišča, ki so v načrtovalskem delu uporabljena za vrednotenje prostora in njegovo zasnovo.

Skozi primere novjših izvedb igrišč in njihove priljubljenosti pri nas ter posameznih primerov ureditve načrtovane za specifičen krog uporabnikov sem nadgradila in ovrednotila tako programska kot prostorska izhodišča.

Na konkretnem primeru, ki je bil izbran glede na velikost prostora in potreb po njegovi ureditvi, so se po vseh zbranih podatkih in analizah zasnovali programski in prostorski koncepti. Izdelala sem načrt v merilu 1 : 250, na podlagi katerega je bil oblikovan tudi zasaditveni načrt. Idejne rešitve oz. načrtovalski ukrepi, ki udejanjajo princip inkluzije v prostoru, so bile shematsko prikazane in detajlno opisane v zadnjem delu naloge.

11 VIRI

11.1 CITIRANI VIRI

Accessible play areas. A summary of accessibility guidelines for play areas. 2005. U.S. Access Board. Washington, 40 str.
<https://www.access-board.gov/attachments/article/1369/play-guide.pdf> (apr. 2016)

Batistič Zorec M. 2002. Psihološki vidiki otrokove igre. Ljubljana, Pedagoška fakulteta: 14 str.
<http://www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/1-rp-t4-igra.doc> (mar. 2016)

Daniels E. R., Stafford K. 2003. Oblikovanje inkluzivnih oddelkov. Ljubljana, Pedagoški inštitut, Razvojno-raziskovalni center pedagoških iniciativ, Korak za korakom: 248 str.

Direktorat za predšolsko vzgojo in osnovno šolstvo. Predšolska vzgoja. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, RS
http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osno_vno_solstvo/pedsolska_vzgoja/ (mar. 2016)

Dolanc A. 1973. Otroška igrišča. Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije: 64 str.

Early childhood Development Agency.
<https://www.ecda.gov.sg/growatbeanstalk/Pages/ArticleDetail.aspx?type=1&articleid=73#.Vx9FgtSLSmw> (apr. 2016)

Earth scape play.
<http://www.earthscapeplay.ca/project/natural-playground-school/> (maj 2016)

Eko igrala. Prodajni katalog otroških igral.
<http://www.ekoigrala.si/prodajni-program> (apr. 2016)

Flickr.
<https://www.flickr.com/photos/brisbanecitycouncil/14083346727> (apr. 2016)

Game time, a Playcore Company.
<http://www.gametime.com/playground-surfacing/poured-in-place-rubber/> (apr. 2016)

Garden design magazine.
http://www.gardendesign.com/pictures/playgrounds_369/#5631 (apr. 2016)

Get images.
<http://www.gettyimages.com/detail/video/baby-playing-with-autumn-leaves-stock-footage/502542518> (apr. 2016)

Harper's playground, 2016.

<http://harpersplayground.org/pages/about-our-playground> (apr. 2016)

<http://harpersplayground.org/pages/benefits> (apr. 2016)

<http://harpersplayground.org/pages/our-first-playground-arbor-lodge-park> (apr. 2016)

Hative.

<http://hative.com/creative-ways-to-repurpose-old-tires/> (apr. 2016)

Horvat L., Magajna L. 1987. Razvojna psihologija. 1. natis. Ljubljana, Državna založba: 263 str.

Hurubusco news.

<http://busconews.com/children-need-to-play-outdoors/> (apr. 2016)

Inclusive play.

<http://www.inclusiveplay.com/product/moonwalker/> (mar. 2016)

<http://www.inclusiveplay.com/product/wave-swing-ip22/> (mar. 2016)

<http://www.inclusiveplay.com/product/ip23-sit-up-swing/> (apr. 2016)

Kobal Grum D., Kobal B. 2006. Zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje slepih in slabovidnih otrok v Sloveniji. Ljubljana, Društvo za enake možnosti slepih: 257 str.

Kobal Grum D., Kobal B. 2009. Pravica do inkluzije. Poti do inkluzije. V: Kobal Grum D., Kobal B. (ur.). Ljubljana, Pedagoški inštitut: 37–41 str.

Kobal Grum D., Kobal B., Celeste M., Dremelj P., Smolej S., Nagode M. 2009. Poti do inkluzije. 1. natis. Ljubljana, Pedagoški inštitut: 132 str.

Kobal Grum D., Kobal B., Celeste M., Dremelj P., Smolej S., Nagode M. 2009. Sociopsihološki vidiki izobraževanja oseb s posebnimi potrebami. Znanstvena poročila 12/9. Ljubljana, Pedagoški inštitut: 108 str.
http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/12_09_sociopsiholoski_vidiki_izobrazevanja_oseb_s_posebnimi_potrebami.pdf (mar. 2016)

Krivic A. 2005. Načrtovanje okolja za uspešnejše vključevanje ljudi s prizadetim vidom na primeru okolice Zavoda za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani. Diplomaska naloga. Ljubljana, Biotehniška Fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo: 69 str.

Kroflič R., Marjanovič Umek L., Videmšek M., Kovač M., Kranjc S., Saksida I., Denac O., Vrlič T., Krnel D., Japelj Pavešič B. 2001. Otrok v vrtcu: priročnik h kurikulu za vrtce. 1. natis. Maribor, Obzorja: 193 str.

Kurikulum za vrtce. Nacionalni dokument, sprejet na 26. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 18. mar. 1999: 54 str.
http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf (mar. 2016)

Landcurrent Contemporary Sustainable Landscape Architecture.

<http://blog.landcurrent.com/category/inclusive-playground/> (apr. 2016)

Landezine.

http://www.landezine.com/index.php/2011/02/sudliche-lohmuhleninsel-by-rehwaldt-landscape-architects/01-rehwaldt-landscape-architecture_blue_asphalt/ (maj 2016)

http://www.landezine.com/index.php/2014/10/a-toddlers-playground-by-espace-libre/aire_de_jeux_espace_libre26/ (maj 2016)

Landscape structures.

www.playlsi.com/en/commercial-playground-equipment/playground-components/rollerslide (mar. 2016)

Lebarič N., Kobal Grum D., Kolenc J. 2006. Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami. Radovljica, Didakta: 126 str.

Life over easy.

<http://lifeovereasy.com/canada-blooms-kids-features/> (apr. 2016)

Little forest folk.

<http://www.littleforestfolk.com/blog/spring-2016-chiswick-wandsworth> (apr. 2016)

Marinček P. 2003. Otroško igrišče – Načrtovalska izhodišča za vključevanje otrok s posebnimi potrebami. Diplomsko naloga. Ljubljana, Biotehniška Fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo: 86 str.

Marjanovič Umek L., Zupančič M. (ur.). 2001. Psihologija otroške igre: Od rojstva do vstopa v šolo. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 182 str.

Merčnik T. 2008. Igra od 3. do 6. leta starosti. Vrtec Andersen, Strokovno gradivo: 5 str.
http://www.vrtecandersen.si/tl_files/DOKUMENTI/svetovalna-sluzba/IGRA-od-3-do-6.pdf (apr. 2016)

Mladina 24. Igrišča za otroke 21. stoletja: Nove usmeritve pri urejanju otroških. 21. 6. 2010

<http://www.mladina.si/50937/igrisca-za-otroke-21-stoletja/> (apr. 2016)

Možina P. 2007. Park in vodilna pot za slepe in slabovidne v mestu Škofja Loka. Diplomsko naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo: 95 str.

Najdi. si – Zemljevid.

<http://zemljevid.najdi.si/najdi/BRODARJEV%20TRG%208> (maj 2016)

National safety surfaces.

<http://www.nationwidesafetysurfaces.com/gallery/> (apr. 2016)

Natural playgrounds company.

http://naturalplaygrounds.com/before_and_after.php (mar. 2016)

Navodila h Kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami. Priloga Kurikula za vrtce, sprejeto na 57. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje, dne 17. apr. 2003: 40 str.

http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/kurikulu_m_navodila.pdf (mar. 2016)

Ogrin D. 2010. Krajinska arhitektura. Ljubljana, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Biotehniška fakulteta: 324 str.

Opara B. 2005. Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami. Priročnik. Ljubljana, Centerkontura: 144 str.

Opara B. 2015. Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami. Ljubljana, Centerkontura: 112 str.

Opara B., Barle Lakota A., Globačnik B., Kobal Grum D., Košir S., Macedoni Lukšič M., Zorc D., Bregar Golobič K., Molan N., Vovk Ornik N., Klavžar K. 2010. Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji. Pedagoški inštitut, Ljubljana: 109 str.

http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osno_vno_solstvo/izobrazevanje_otrok_s_posebnimi_potrebami/gradiva/ (apr. 2016)

Otroški raj.

<http://www.otroskiraj.si/ponudba/Afrisko-igrisce-ZOO-Ljubljana.html> (maj 2016)

Pinterest.

<https://www.pinterest.com/pin/187532771958807897/> (mar. 2016)

<https://www.pinterest.com/pin/470626229790998809/> (mar. 2016)

<https://www.pinterest.com/pin/246712885812767627/> (apr. 2016)

<https://www.pinterest.com/pin/292311832038787356/> (apr. 2016)

Pinterič A., Cankar F., Murn T. 2014. Nov model izobraževanja in celostne skrbi za slepe in slabovidne otroke ter mladostnike v Sloveniji. V: Pinterič A., Deutsc T., Cankar F., (ur.). Inkluzivno izobraževanje slepih in slabovidnih otrok ter mladostnikov. 2. izdaja. EL-knjiga. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo: 131 str.

<http://www.zrss.si/pdf/inkluzivno-izobrazevanje-slepih-slabovidnih-otrok.pdf> (mar. 2016)

Play England. 2016. Why play is important.

<http://www.playengland.org.uk/about-us/why-play-is-important/> (mar. 2016)

Playdale playgrounds.

<https://www.playdale.co.uk/getting-into-a-spin-with-playground-roundabouts/> (apr. 2016)

Playing in Portland.

https://playinginportland.wordpress.com/2013/03/12/harpers-playground-at-arbor-lodge-park/img_6910/ (apr. 2016)

<https://playinginportland.wordpress.com/tag/omnispin-spinner/> (apr. 2016)

Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca. 2000.

Ur. l. RS št. 73/00

Pravilnik o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje. 2014. Ur. l. RS št.

27/14

Pravilniku o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb. 2003. Ur. l. RS št. 97/03

Professional Perspectives and Research on Children's Outdoor Environments. 2006. North Carolina Outdoor Learning Environments Alliance (zadnja sprememba 2013)

<http://www.naturalplaygrounds.com/research.php> (apr. 2016)

Public playground safety handbook. 2010. Pub. no. 325. U.S. Consumer Product Safety Commission, Washington, DC 20207: 57 str.

<http://docplayer.net/17516-Public-playground-safety-handbook.html> (maj 2016)

Rasta upp.

<http://rustaupp.blogg.se/2011/june/ella-pysslar-stubbar.html> (apr. 2016)

Rojals del Alamo M. 2005. Design for fun: playgrounds. Barcelona, Links International, 299 str.

Rutar D., Drobne J., Patafta T., Levec A., Jeraša M., Korene I., Praznik I. 2010. Inkluzija in inkluzivnost: model nudenja pomoči učiteljem pri delu z dijaki s posebnimi potrebami, ki so integrirani v redne oddelke. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje: 204 str.

http://www.cpi.si/files/cpi/userfiles/Datoteke/Publikacije/Inkluzija_in_inkluzivnost.pdf (mar. 2016)

Seliškar M. 2013. Terapevtski vrt Uri Soča. Krajinsko arhitekturna zasnova. Biotehniška fakulteta, Krajinska arhitektura

[http://www.bf.uni-](http://www.bf.uni-lj.si/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=14147&token=3cdf3eb61fb8bd8406cf39ca2da2084fc41c4a94)

[lj.si/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=14147&token=3cdf3eb61fb8bd8406cf39ca2da2084fc41c4a94](http://www.bf.uni-lj.si/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=14147&token=3cdf3eb61fb8bd8406cf39ca2da2084fc41c4a94) (maj 2016)

Shackell A., Butler N., Doyle P., Ball D. 2008. Design for Play: A guide to creating successful play spaces. Play England: making space for play: 154. str.

<http://eprints.mdx.ac.uk/5028/1/design-for-play.pdf> (mar. 2016)

Simoneti M. 2010. Igrišča za otroke 21. stoletja: Nove usmeritve pri urejanju otroških igrišč Mladina, 24: (21. 6. 2010)

http://www.mladina.si/50937/igrisca_za_otroke_21__stoletja/?utm_source=tednik%2F201024%2Figrisca_za_otroke_21__stoletja&utm_medium=web&utm_campaign=oldLink (mar. 2016)

Simoneti M. 2012. Namesto popolne raje razumna varnost za otroška igrišča. 21. 4. 2012, Novice, Inštitut za politike prostora, obnovljeno 10. apr. 2016.
<http://ipop.si/2012/04/21/razumna-varnost-za-otroska-igrisca/> (apr. 2016)

SIST ISO 21542. Gradnja stavb – Dostopnost in uporabnost grajenega okolja. 2012: 120 str.

SIST-TP-CEN/TR 16467. Oprema otroških igrišč, dostopna vsem otrokom. 2013: 24 str.

Sovereign.

<http://www.sovereignplayequipment.co.uk/play-structures/play-trains/log-train-set.html> (maj 2016)

Stavbar Igm d. o. o.

<http://www.stavbar-igm.si/sl/taktilne-oznake> (maj 2016)

The 7 Principles. 2014. Center for Excellence in Universal Design. National Disability Authority. Dublin, (zadnja sprememba 2014)
<http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/#p5> (apr. 2016)

The Access Chain: an inclusive design tool. 2013. Sensory Trust information sheet. Sensory trust. Cornwall, (zadnja sprememba 2013)
http://www.sensorytrust.org.uk/resources/connect/Booklet_Inclusive_Play.txt (apr. 2016)

The playground company.

http://www.theplaygroundcompany.co.uk/gallery/outdoor_music (maj 2016)

Tomšič Čerkez B., Zupančič D. 2011. Prostor igre. 1. izdaja. Ljubljana, Pedagoška fakulteta, Fakulteta za arhitekturo: 163 str.

Trontelj M. 1996. Izhodišča načrtovanja okolja za otroke. Diplomski naloga. Ljubljana, Biotehniška Fakulteta, Inštitut za Krajinsko arhitekturo: 72 str.

Unesco. Inclusive education: the way of the future. 2008. International conference on education. Geneva: 31 str.
http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Policy_Dialogue/48th_ICE/CONFINTED48-3_English.pdf (mar. 2016)

Universal design style.

<http://www.universaldesignstyle.com/wheelchair-accessible-playground-equipment/> (apr. 2016)

Urbinfo.

<https://srv3dgis.ljubljana.si/Urbinfo/web/profile.aspx?id=Urbinfo@Ljubljana>
(maj 2016)

Uredba Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi usklajenih pogojev za trženje gradbenih proizvodov in razveljavitvi Direktive Sveta 89/106/EGS. 2011. Ur. l. EU št. 305/11, L88: 33 str.

Videmšek M., Hosta M., Bučar M., Čuk Ivan. 2007. Pomen otroškega igrišča za otrokov razvoj. Šport: revija za teoretična in praktična vprašanja športa, 55/priloga: 3–5

Videmšek M., Visinski M. 2001. Športne dejavnosti predšolskih otrok. Ljubljana, Fakulteta za šport, Inštitut za šport: 141 str.

Vovk M. 2000. Načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem: priročnik. Zbirka Urbani izziv – publikacije. Ljubljana, Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 151 str.

Vršnik T. 2003. Segregacija, integracija, inkluzija? Pravica do izbire! Sodobna pedagogika, 54(120), 1: 140–151

Yearley D., Berlinski D. 2008. Varno otroško igrišče. Priročnik za skrbnike in lastnike otroških igrišč. republika Slovenija, Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za zdravje: 41 str.
http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osno_vno_solstvo/pedsolska_vzgoja/varno_igrisce_vrtca (apr. 2016)

Yelp.

http://www.yelp.com/biz_photos/clipper-pavillion-playground-west-orange (apr. 2016)

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. 2007. Ur. l. RS št. 16/07

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. 2011. Ur. l. RS št. 58/11

Zakon o vrtcih. 2005. Ur. l. RS št. 100/05

11.3 DRUGI VIRI

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. 2011. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport: 518 str.
http://pefprints.pef.uni-lj.si/1195/1/bela_knjiga_2011.pdf (mar. 2016)

Berčič K. 2015. Pomen hortikulturnih rastlin v zasnovah otroških vrtcev. Magistrsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo: 93 str.

Dodatek h kurikulumu: program za predšolske otroke s posebnimi potrebami s

prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. 2003. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo: 71 str.

Eko igrala. Kataloški prodajni program.

<http://zunanja-igrala.si/> (maj 2016)

Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.

http://kske.fgg.uni-lj.si/award/html/15/0_0.html (maj 2016)

Jurgec T. 2014. Koncepti inkluzije in problem njihovega uresničevanja. Magistrsko delo.

Koper, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Inkluzivna pedagogika: 102 str.

Kompan. Kataloški prodajni program.

<http://www.kompan.ie/playground-equipment/> (maj 2016)

Mlinar M. 2013. Izhodišča za izbor rastlinskih vrst, primernih za otroška igrišča.

Diplomska naloga. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo: 83 str.

Opara B. 2007. Od učljivosti do inkluzivne paradigme. Šolsko polje: revija za raziskave vzgoje in izobraževanja, 18, ¾: 35–61

<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-IXM27VW0/> (mar. 2016)

Richter Spielgeräte GmbH. Kataloški prodajni program.

<http://www.richter-spielgeraete.de/all-categories.html> (maj 2016)

Steiner U. 2015. Doživljajsko otroško igrišče kot odgovor na sodobne potrebe otrok.

Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za Krajinsko arhitekturo: 106 str.

Vovk Ornik N. (ur.). 2015. Kriterij za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami. Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Elektronski vir. 2. izdaja. 2015. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo: 40 str.

<http://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf> (mar. 2016)

Vrtnarska enciklopedija rastlin in cvetlic. 1997. Kraljevo hortikulturno združenje.

Ljubljana, Slovenska knjiga, 688 str.

Zakon o graditvi objektov. 2004. Ur. l. RS št. 102/04

ZAHVALA

Zahvalila bi se mentorici doc. dr. Valentini Schmitzer za nesebično pomoč pri izdelavi diplomske naloge ter vso dobro voljo, ki jo je v času dela izkazala.

Zahvaljujem se tudi prof. dr. Ani Kučan in prof. dr. Davorinu Gazvodi za vse usmeritve in pomoč v dobi mojega študija in v času izdelave diplomske naloge.

Posebej bi se zahvalila vodstvu vrtca Zelena jama, ravnateljici Katarini Alič in pomočnici ravnateljice ter vodji oddelkov Vrba in Vejica Ireni Skubic Grabner za takojšen odziv povabilu k sodelovanju in ves čas, ki sta mi ga namenili pri pojasnitvah in predstavitvi idejnega načrta.

Nenazadnje izražam posebno zahvalo moji družini in Vitu za vso izkazano podporo in njihovo potrpljenje.

PRILOGA A

Standardi

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 1. del: Splošne varnostne zahteve in preskusne metode. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 2. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za viseče gugalnice. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 3. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za tobogan. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 4. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za vrvne proge. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 5. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za vrtiljake. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 6. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za oporne gugalnice. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 7. del: Navodila za vgradnjo, nadzor, vzdrževanje in delovanj. 2008

SIST EN 1176. Oprema in podloge otroških igrišč – 10. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za zaključene igralne enote. 2008

SIST EN 1176. Oprema igrišč in športne podloge – 11. del: Dodatne posebne varnostne zahteve in preskusne metode za prostorske mreže. 2008

SIST EN 1177. Ublažitev udarcev pri površinah otroških igrišč – Varnostne zahteve in preskusne metode. 1998

SIST-TP-CEN/TR 16467:2013. Oprema otroških igrišč, dostopna vsem otrokom

SIST ISO 21542:2012. Gradnja stavb – Dostopnost in uporabnost grajenega okolja

PRILOGA B

Avtorji in leto izvedbe pregledanih igrišč in načrtov; poglavje 6

Severni mestni park – 2a faza

Avtorji: Ina Šuklje Erjavec, Andrej Erjavec, Mojca Balant, Natalija Žnidaršič, Jana Kozamernik (podjetje URBI d. o. o.)

Izvedba: 2009/2010

Otroško igrišče v ZOO

Avtorji: idejne zamisli kolektiva živalskega vrta ter proizvajalca igral

Izvedba: 2009

Afriško igrišče v ZOO

Avtorji: idejne zamisli nemškega podjetja Künstlerische Holzgestaltung Bergmann

Izvedba: 2011

Prenovljeno otroško igrišče na Trgu 9. maja

Avtorji: Maša Šorn, Klara Sulič, Nika Cigoj, Tanja Maljevac, Maja Simoneti (podjetje LUZ d. d.)

Izvedba: 2009

Prenovljeno otroško igrišče v parku Tivoli

Avtorja: Dušan Ogrin, Davorin Gazvoda

Izvedba: 1994

Igrišče v Šmartinskem parku

Avtorji: Tanja Maljevac, Maja Simoneti, Dušan Stupar (podjetje LUZ d. d.)

Izvedba: 2015

Igrišče pred URI Soča v Ljubljani

Avtor: idejne zamisli podjetja Igras Igrala d. o. o.

Izvedba: 2010

Terapevtski vrt URI Soča - Krajinsko arhitekturna zasnova

Avtor: Mojca Seliškar

Izvedba: 2013

Vrt čutil na Zavodu za slepe in slabovidne

Avtorji: Andreja Albreht Krivic

Izvedba: 2010

Univerzalno igrišče v Arbor Lodge Park, Portland Oregon

Avtor: podjetje Harper's Playground

Izvedba: 2012

PRILOGA C

Posamezni igralni elementi v sliki; poglavje 8.5.4

V prilogi so uporabljene fotografije iz katalogov različnih ponudnikov igral ter idejne rešitve posameznih primerov iz tujine. Igrala in igralni elementi niso v kontekstu izdelanega načrta in imajo le predstavitveno vlogo. Ne ilustrirajo igralnih enot v danem prostoru. Slike so simbolične in so v pomoč lažjemu razumevanju posameznih situacij.

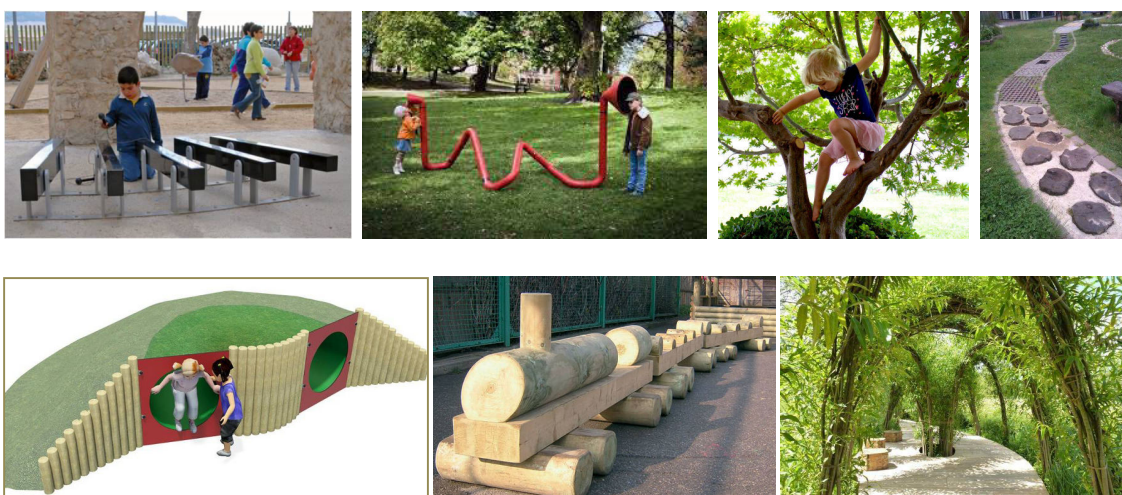
Igralni elementi v prostoru za najmlajše:

Igralni elementi v osrednjem prostoru:

Igralni elementi v senzornem prostoru:

Igralni elementi v odprtem prostoru:

PRILOGA D

8.3 IDEJNI NAČRT UREDITVE V MERILU 1 : 250

PODLAGA

UČNO-IGRALNI ELEMENTI

- ASFALT
- TLAK
- PEŠČENA POT, PODLAGA, PESKOVNIK
- TRATA
- EKOLOŠKI PVC BLAŽILEC PADCEV
- NALITI GUMI SLOJ
- LESENA PLOŠČAD
- OPREMA ZA SLABOVIDNE

- KLOP
- KORITA ZA VZGAJANJE ZELENJAVE
- PTIČJA HIŠICA
- HIŠKA NA VIŠINI (opazovalnica)
- LESENA HIŠKA Z LESENO PLOŠČADJO
- POKRITA UČILNICA NA PROSTEM
- VRTNA LOPA

- OGRAJA
- BARVNE GUME KOT ZASADITVENE GREDE
- NIŽJA LESENA PLEZALNA STENA Z OKROGLIMI ODPRTINAMI
- TUNEL S PLEZALNIMI ELEMENTI IN TOBOGANOM
- ENOJNO IN SKUPINSKO IGRALO NA VZMETEH

- ENOJNA GUGALNICA
- VLAKOVNA KOMPOZICIJA IZ LESA
- SPIRALA IZ LESENIH BARVNIH ČOKOV RAZLIČNIH VIŠIN
- DVOJNA GUGALNICA
- SKUPINSKA PREVISNA GUGALNICA

- KOMBINIRANO IGRALO S PLEZALNIM ELEMENTOM IN TOBOGANOM
- VRTILJAK
- KOMBINIRANO PLEZALO
- RAVNOTEŽNA DESKA NA VZMETEH
- GUGALNICA "PTIČJE GNEZDO"
- OBOJESTRANSKA RISALNA POVRŠINA

- KAMNITI KSILOFON
- IGRALO ZA POUSTVARJANJE ODMEVA
- TUNEL
- JAMOKOPAČ
- BETONSKI DVIGNJENI ELEMENT ZA IGRO Z VODO IN MIVKO Z "VAŠKO PUMPO"
- PITNIK

- ČUTNA POT ZA RAZVIJANJE ORIENTACIJE
- ČUTNA POT - v beton vdelani lesene kroglice, kamni, prodniki, tlakovci.
- TUNEL IZ VRBOVIH POPLETOV
- PLEZALO IZ VRVI, DVOJNI TOBOGAN IN PLEZALO IZ GUM VDELANI V TEREN

PRILOGA E

Predstavitveni plakat idejne zasnove

Slika plakata idejnega načrta izrisanega v merilu 1 : 250, ki sem ga uporabila na predstavitvi idejnih rešitev vodstvu vrtca.

